

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra českého jazyka a literatury

Studijní program: Filologie

Studijní obor: Český jazyk a literatura

SROVNÁNÍ PROJEVU MODERÁTORŮ
ZPRAVODAJSTVÍ REGIONÁLNÍHO
VEŘEJNOPRÁVNÍHO A REGIONÁLNÍHO
KOMERČNÍHO RÁDIA

COMPARISON OF NEWS ANCHORS' SPEECH
AT REGIONAL PUBLIC AND REGIONAL
COMMERCIAL RADIO

Bakalářská práce: 11-FP-KČL-B-20

Autor:

Jaroslava MANNOVÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: PhDr. Alex Röhrich, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
123	0	0	0	17	1 CD

V Liberci dne: 28. 6. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jaroslava MANNOVÁ**
Osobní číslo: **P09000344**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obor: **Český jazyk a literatura**
Název tématu: **Srovnání projevu moderátorů zpravodajství regionálního veřejnoprávního a regionálního komerčního rádia**
Zadávající katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl: Pozorování a srovnání projevů moderátorů vybraných zpravodajských relací na odlišných typech rozhlasových stanic.

Požadavky: Studium adekvátní odborné literatury, analýza srovnání projevu vybraných mluvčích a formulace vlastních závěrů.

Metody: Sběr materiálu, analýzy a interpretace, komparace.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DANEŠ, František. Český jazyk na přelomu tisíciletí. 1. vyd. Praha : Academia, 1997. 292 s. ISBN 80-200-0617-6.

HÁJKOVÁ, Eva. Český jazyk a kultura mluveného projevu. Praha : Pedagogická fakulta UK, 2003. 48 s. Texty pro distanční vzdělávání. ISBN 80-7290-117-6 (brož.).

HÁLA, Bohuslav - SOVÁK, Miloš. Hlas, řeč, sluch : Základy fonetiky a logopedie. 4. vyd. Praha : SPN, 1962. 327 s.

HAUSENBLAS, Karel. Výstavba jazykových projevů a styl. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1971. 184 s.

HŮRKOVÁ, Jiřina. Kultura mluveného projevu : (Strategie umění komunikace). 1. vyd. Praha : Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1994. 24 s. Regis '94. ISBN 80-7068-087-3.

KARLÍK, Petr et al. Příruční mluvnice češtiny. 2. vyd. Praha : NLN, 2008. 799 s. ISBN 978-80-7106-980-5.

KROBOTOVÁ, Milena. Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 1992. 80 s. ISBN 80-7067-112-2.

LANDOVÁ, Marina - ŠKALOUDOVOVÁ, Miroslava - DOBAL, Jakub. Rozhlas, televize, škola - místa doteku : příručka pro učitele, žáky a studenty. Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání, 2003. 39 s.

PALKOVÁ, Zdena. Fonetika a fonologie češtiny : s obecným úvodem do problematiky oboru. 2. vyd. Praha : Karolinum, 1997. 266 s. ISBN 80-7066-843-1.

ROMPORTL, Milan. Základy fonetiky. 1. vyd. Praha : SPN, 1973.

STRAHL, Vlastimil. Novinář před mikrofonem : (o mluveném slovu). 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 1993. 118 s. ISBN 80-7066-800-8.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alex Röhrich, Ph.D.
Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2012**

doc. RNDr. Miroslav Brouček, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Blanka Ušbrová, DrSc.
vedoucí katedry

dne **30.04.2011**

Čestné prohlášení

Název práce: Srovnání projevu moderátorů zpravodajství regionálního veřejnoprávního a regionálního komerčního rádia

Jméno a příjmení autora: Jaroslava Mannová

Osobní číslo: P09000344

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 28. 6. 2012

Jaroslava Mannová

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucímu a konzultantovi své bakalářské práce, PhDr. Alexi Röhrichovi, Ph.D., za cenné rady, trpělivost, ochotu a pomoc při řešení problémů spojených s tvorbou mé práce.

Poděkování patří také paní Mgr. Renatě Klabíkové za vydatnou pomoc s rozbory zvukové roviny mluvených projevů moderátorek zpravodajství. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině za obrovskou podporu v průběhu bakalářského studia na vysoké škole.

SROVNÁNÍ MLUVENÉHO PROJEVU MODERÁTORŮ ZPRAVODAJSTVÍ REGIONÁLNÍHO VEŘEJNOPRÁVNÍHO (ČRo SEVER) A REGIONÁLNÍHO KOMERČNÍHO RÁDIA (RCL)

ANOTACE

Cílem této bakalářské práce je pozorovat, analyzovat a srovnat mluvený projev moderátorů zpravodajských relací ve dvou odlišných typech regionálních rádií – na rozhlasové stanici veřejnoprávní a komerční. Teoretická část práce obsahuje obecné pojednání o kultuře mluveného projevu a jejím významu, technice, zabývá se také vybranými rovinami mluveného projevu – zvukovou a lexikální. Teoretická část obsahuje též pojednání o zpravodajství a charakteristikách rozhlasové zprávy. V praktické části práce je analyzována mluva zpravodajek regionálního veřejnoprávního a komerčního rádia z hlediska výše zmíněných rovin mluveného projevu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Mluvený projev, kultura mluveného projevu, technika mluveného projevu, zvukové prostředky mluveného projevu, lexikální prostředky mluveného projevu, zpravodajství, rozhlasová zpráva, analýza mluveného projevu.

COMPARISON OF NEWS ANCHORS' SPEECH AT REGIONAL PUBLIC (ČRo SEVER) AND REGIONAL COMMERCIAL RADIO (RCL)

ANNOTATION

The objective of this thesis is to observe, analyze and compare the news anchors' speech in sessions on two different types of regional radio stations –public radio station and commercial radio station. The theoretical section contains general facts about the culture of speech and its importance, technology, it also deals with the selected planes of speech – acoustic and lexical. The theoretical part also deals with the characteristics of the radio news. In the practical part,

I have analyzed the news anchors' speech at regional public and commercial radio in terms of the mentioned levels of speech.

KEYWORDS

Speech, the culture of speech, speech technology, speech audio resources, lexical means of speech, news, radio news, analysis of speech.

VERGLEICHEN DES MÜNDLICHEN AUSDRUCKS DER BERICHTMODERATOREN VON REGIONALEN ÖFFENTLICH-RECHTLICHEN SENDER (ČRo SEVER) UND REGIONALEN KOMERZIELLEN RADIO (RCL)

DIE ANNOTATION

Das Ziel dieser Arbeit ist Beobachtung, Analyse und Vergleichen des mündlichen Ausdrucks der Bericht-Moderatoren von regionalen Radiosender und das in zwei verschiedenen Radiotypen – bei einem öffentlichen und bei einem privaten Radiosender. Der theoretische Abschnitt enthält allgemeine Diskussion über die Kultur der Rede und ihre Bedeutung, Technik und beschäftigt sich mit den ausgewählten Ebenen des Sprechens – akustische und lexikalische. Der theoretische Teil befasst sich auch mit den Eigenschaften eines Radiozeitungsberichtes. Im praktischen Teil wird die Rede des Berichterstatters von regionalen und kommerziellen Rundfunk im Sinne der oben genannten Ebenen der Sprache analysiert.

SCHLÜSSELWÖRTER

Die Sprache, die Kultur der Sprache, Sprach-Technologie, Spracherkennung Audio-Ressourcen, lexikalisches Mittel der Sprache, Nachrichten, Radionachrichten, Analyse der Sprache.

Obsah

1 Úvod.....	10
2. Mluvený projev	12
2.1 Veřejný mluvený projev	13
2.2 Kultura mluveného projevu.....	15
3. Technika mluveného projevu.....	17
3.1 Respirace	17
3.2 Fonace	18
4. Zvukové prostředky mluveného projevu.....	20
4.1 Artikulace	20
4.1.1 Správná artikulace a tvoření vokálů	21
4.1.2 Správná artikulace a tvoření konsonantů	22
4.2 Větné členění.....	24
4.3 Modulace řeči.....	26
5. Výslovnostní norma v českém jazyce	28
5.1 Historie české výslovnostní normy	28
5.2 Současnost české výslovnostní normy	29
6. Lexikální prostředky mluveného projevu	30
6.1 Slovní zásoba českého jazyka	30
6.2 Cizí výrazy a slova přejatá	31
6.3 Fráze	33
7. Jazyk žurnalistiky	35
7.1 Jazyk zpráv	37
8. Zpravodajství.....	40
8.1 Rozhlasové zpravodajství.....	42
8.1.1 Základní zásady rozhlasového zpravodajství	43
8.1.2 Specifika rozhlasového zpravodajství	44
8.1.3 Typy rozhlasových zpravodajských relací	45
8.2 Rozhlasová zpráva.....	47
9. Představení regionálních rozhlasových stanic.....	51
9.1 Český rozhlas Sever	51
9.1.1 Zpravodajské relace na ČRo Sever	52
9.2 Radio Contact Liberec.....	54

9.2.1 Zpravodajské relace Radia Contact Liberec.....	55
10. Analýza mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever	57
10.1 Analýza zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever	57
10.1.1 Segmentální rovina.....	58
10.1.1.1 Vokály	58
10.1.1.2 Konsonanty.....	61
10.1.2 Suprasegmentální rovina	66
10.1.2.1 Mluvní tempo	66
10.1.2.2 Členění výpovědí.....	66
10.1.2.3 Slovní přízvuk	68
10.1.2.4 Větný přízvuk.....	69
10.1.2.5 Intonace	70
10.1.3 Ostatní jevy	72
10.1.3.1 Přehnutí, nesrozumitelnost, zkomolení slov	72
10.2 Shrnutí výsledků analýzy zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever.....	74
10.3 Analýza lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever	75
10.3.1 Opakování slovních výrazů, synonyma	75
10.3.2 Fráze	75
10.3.3 Metaforické výrazy.....	76
10.3.4 Opisná pojmenování.....	76
10.3.5 Cizí slova.....	77
10.3.6 Nevhodně užitá lexikální výrazy	78
10.3.7 Odborné výrazy	78
10.3.8 Tzv. „zdůrazňovací slova“	78
10.3.9 Zkratková slova	79
10.3.10 Zajímavost.....	79
10.4 Shrnutí výsledků analýzy lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever.....	80
11. Analýza mluveného projevu moderátorek zpravodajství RCL	81
11.1 Analýza zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství RCL	82
11.1.1 Segmentální rovina.....	82
11.1.1.1 Vokály	82

11.1.1.2 Konsonanty.....	86
11.1.2 Suprasegmentální rovina	92
11.1.2.1 Mluvní tempo	92
11.1.2.2 Členění výpovědí.....	92
11.1.2.3 Slovní přízvuk	95
11.1.2.4 Větný přízvuk.....	96
11.1.2.5 Intonace	97
11.1.3 Ostatní jevy	101
11.1.3.1 Přeřknutí, nesrozumitelnost, zkomolení slov	101
11.2 Shrnutí výsledků analýzy zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství RCL.....	103
11.3 Analýza lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství RCL.....	105
11.3.1 Opakování slovních výrazů, synonyma	105
11.3.2 Fráze	106
11.3.3 Metaforické výrazy.....	106
11.3.4 Opisná pojmenování.....	107
11.3.5 Cizí slova.....	107
11.3.6 Nevhodně užitá lexikální výrazy	108
11.3.7 Odborné výrazy	109
11.3.8 Tzv. „zdůrazňovací slova“	109
11.3.9 Zkratková slova	111
11.3.10 Zajímavosti.....	111
11.4 Shrnutí výsledků analýzy lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství RCL.....	113
12. Srovnání zvukové a lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever a RCL	114
12.1 Srovnání zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever a RCL.....	114
12.2 Srovnání lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever a RCL.....	117
13. Závěr.....	118
14. Seznam zkratk	121
15. Seznam použité literatury.....	122

1. Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma Komparace mluveného projevu moderátorů zpravodajství regionálního veřejnoprávního a komerčního rádia. Věnuji se tedy výzkumu, analýze a komparaci mluveného slova zpravodajů dvou vybraných regionálních rádií. Touto problematikou jsem se rozhodla zabývat hned z několika důvodů. Prvním z nich je jednoznačně můj pozitivní vztah k médiím, k žurnalistice všeobecně. Zmíněnému tématu jsem se rozhodla věnovat také kvůli osobní zainteresovanosti do problematiky zpravodajství v médiích s akcentem na mluvený projev moderátorů těchto zpravodajství. Motivem pro mě bylo také hlubší studium a snaha porozumět některým rovinám, které jsou u mluvených projevů zpravodajů v rámci mé bakalářské práce rozebírány.

Rozhlasové zpravodajské prostředí upřednostňuji před televizním proto, že se v něm pohybuji, a to v rámci redakčního týmu regionální stanice Českého rozhlasu. Jako redaktorka veřejnoprávní regionální rozhlasové stanice se sice neangažuji výhradně v sekci zpravodajství, do vysílání dodávám i publicistické příspěvky, ale přesto mám k těm zpravodajským blíže.

Pro téma své bakalářské práce jsem se rozhodla také proto, že rozdíly mezi mluvou zpravodajů a vůbec stavbou zpravodajství na veřejnoprávní rozhlasové stanici a na komerční rozhlasové stanici, můžeme vysledovat i jako běžní posluchači. Myslím si, že každý moderátor zpravodajství, bez ohledu na to, zda pracuje pro komerční či veřejnoprávní rozhlas, by měl mluvit spisovně a také srozumitelně. Vlastně každý mluvčí v médiích působící, by měl být jakýmsi řečovým příkladem pro ostatní uživatele jazyka.

Mluvený projev moderátorů zpravodajství dvou protichůdných rozhlasových stanic ve své práci důkladně analyzuji a srovnávám po stránce zvukové a lexikální. Rozhodla jsem se poukázat na současný stav mluvy moderátorů, vzhledem k tomu, že se mluvený projev časem mění s celkovým vývojem jazyka. Výzkum své bakalářské práce, a tedy i celou její praktickou část, jsem založila na analýze mluveného projevu moderátorů libereckých rádií – veřejnoprávního Českého rozhlasu Sever a komerčního Radia Contact Liberec.

Má práce je rozdělena na dvě části. V první, teoretické části práce se věnuji zejména řadě pojmů, jako mluvený projev, veřejný mluvený projev, kultura mluveného projevu a její význam. Důležitou součástí této části je i obecný výklad o rovinách mluveného projevu – zvukové a lexikální rovině. Vysvětluji také techniku mluveného projevu.

V části teoretické píší také o zpravodajství všeobecně, o zpravodajství rozhlasovém a jeho charakteristikách, o rozhlasové zprávě, o jazyku zpráv. Za podstatné považují také představení jednotlivých regionálních rozhlasových stanic, které jsem si vybrala pro výzkum. Jak jsem již zmínila, jedná se o regionální veřejnoprávní a regionální komerční rozhlasové stanice – Český rozhlas Sever a Radio Contact Liberec.

V druhém oddílu práce popisují výsledky analýzy mluvy moderátorů zpravodajství na regionální veřejnoprávní a regionální komerční stanici z hlediska dvou nejvíce signifikantních jazykových rovin – zvukové a lexikální. Ve zmíněných rovinách se zaměřuji na nejvýraznější chybné jevy. Věnuji se zanedbáním ortoepie i podobným jevům ve zvukové rovině, nevhodnému užívání lexika. U výsledků analýz mluvy v jednotlivých rovinách hodnotím pozorované jevy, shrnuji je a výsledky u obou rozhlasových stanic porovnávám. V závěru bakalářské práce pak na základě výsledků analýzy vyjadřuji svůj názor na současný stav mluveného jazyka vybraných rozhlasových stanic.

2. Mluvený projev

Mluvená a psaná. To jsou dvě základní podoby každého kulturního jazyka. Původní a vývojově starší je podoba mluvená. Cíl obou podob jazyka je však stejný – sdělování myšlenek a tím pádem vzájemný mezilidský komunikační styk. Odlišnosti mezi mluvenou a psanou podobou jazyka spočívají v soustavě prostředků, s nimiž zacházejí. Mluvený jazyk pracuje se soustavou jednotek mluvených, tedy s hláskami, hláskovými spojeními, slovním a větným přízvukem, s intonací apod., kdežto jazyk psaný využívá soustavu grafických znaků – písmo, interpunkci, odstavce atd.

Realizace mluvené podoby jazyka probíhá prostřednictvím řeči. Řeč neboli mluvení je „soustava jistých motorických zvyklostí našeho těla, t. j. pohybů, které jsou řízeny z nervového ústředí a udělovány oněm tělesným orgánům, jimiž mluvíme.“¹ Nejvyšší jednotkou řeči je právě jazykový projev, tedy celek uspořádaných jazykových výrazů užitých v komunikačním aktu, který probíhá mezi účastníky komunikace. Tyto dorozumívací akty probíhají vždy za určitých podmínek – z nějakého podnětu, v určitém prostředí a s daným cílem.

Ke vzájemnému dorozumívání užíváme mluvené formy jazyka podstatně častěji než psané formy. „Asi 96 – 98 % všech našich myšlenek, názorů a přání sdělujeme svému okolí prostřednictvím mluveného jazyka a jen zbývající 2 – 4 % zůstávají pro sdělování jazykem psaným.“² Na rozdíl od psaného projevu, probíhá projev mluvený v aktuálním čase. Mluvčí bere ohledy na posluchače, což se projevuje především ve stavbě projevu. Mluvený projev využívá jednodušší větnou stavbu, kratší věty a v neposlední řadě také kontaktní prostředky – oslovení, řečnické otázky atd. Těmito jazykovými prostředky se dosahuje vzbuzení pozornosti posluchače a zájem o předmět mluvy.

Jazykový projev je buď monologický, což znamená, že je tvořen pouze jednou promluvou, nebo dialogický, který se skládá z více promluv. Základní jednotkou promluvy je výpověď. „Výpověď je úsek řeči vymezený koncovým (popř. i počátečním) signálem (v mluvené řeči

¹ HÁLA, Bohuslav; SOVÁK, Miloš. *Hlas, řeč, sluch: základy fonetiky a logopedie*. 4. vyd. Praha: SPN, 1962, s. 6.

² HŮRKOVÁ, Jiřina. *Kultura mluveného projevu: strategie umění komunikace*. 1. vyd. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1994. Regis '94.

*končící kadencí, v písemném tečkou nebo znaménkem obsahujícím tečku).*³ Výpověď se člení po stránce gramatické a po stránce zvukové. Gramatická stránka výpovědi zahrnuje její skladbu do větných konstrukcí, do vět, souvětí anebo nevětných výrazů, zvuková stránka výpovědi se věnuje výpovědním úsekům, přízvukovým taktům atd.

Jazykové projevy se dají dále dělit na projevy relativně samostatné a projevy situačně relativně nevázané. Mluvené jazykové projevy relativně samostatné nebo také „soběstačné“ jsou projevy, do kterých nezapojujeme mimické ani gestikulační prostředky, využívají tedy pouze jazykové zvukové prostředky. Příkladem by mohly být zpravodajské relace v rozhlasu. Druhým typem zmíněného dělení projevů jsou projevy situačně nevázané, ty však obsahují kromě prostředků jazykových i nejazykové prostředky komunikace.

Mluvené projevy jsou kultivované tehdy, když jsme schopni náležitě využívat jazykové prostředky, sestavit text zajímavý a přednést ho našemu okolí způsobem, kterým posluchače zaujmeme, získáme a přesvědčíme. Ke snadnému docílení komunikačního záměru můžeme přispět, budeme-li v komunikaci reagovat pohotově a bude-li obsah našeho sdělení myšlenkově hodnotný.

2.1 Veřejný mluvený projev

Mluvené projevy se kromě jiného dají rozdělit na mluvené projevy veřejné a soukromé. Tato kapitola pojednává o mluvených projevech veřejných. Mluvené projevy veřejné se už ve starověku dělily na řeči soudní, slavnostní a politické. Veřejné mluvené projevy současné doby můžeme dělit na dva slohově odlišné typy. V prvním se akcentuje obsahová stránka projevu, sdělovány jsou nové poznatky. Informativní složka v nich bývá zdůrazněna. *„Řečník apeluje hlavně na rozumové schopnosti posluchačů, chce je přesvědčit samotnými fakty a logickou argumentací. (...) I v těchto projevech se ovšem musí řečník snažit udržovat neustálý kontakt s posluchači.“*⁴ S tímto typem projevů se můžeme setkat v odborných činnostech a v popularizaci vědy, posluchači jsou tedy většinou odborníci v daném oboru nebo zájemci o danou problematiku. Druhým typem veřejných mluvených projevů současnosti jsou *„takové projevy, které se plně zaměřují na formální, výrazovou stránku*

³ HAUSENBLAS, Karel. *Výstavba jazykových projevů a styl*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1971, s. 68.

⁴ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Kultura mluveného projevu: strategie umění komunikace*. 1. vyd. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1994, s. 6.

projevu.“⁵ Tyto mluvené projevy mají za úkol působit na city posluchačů. Toho docilují využitím jazykových prostředků uměleckého slohu – zvolání, stupňování výrazů, obrazná pojmenování aj. Řadí se sem veškeré slavnostní veřejné projevy, přípitky atd. Například v projevech politických ale dochází i k míšení obou výše uvedených slohových typů veřejného mluveného projevu.

Ideálně by ve veřejném mluveném projevu měla být v rovnováze forma s obsahem. Projevy, v nichž se příliš zdůrazňuje formální stránka, mohou tíhnout k řečnění bez obsahu. Na posluchače nepůsobí dobře ani opačný případ, tedy když je mluvený projev zaměřen hlavně na obsah. Pokud není téma projevu všem posluchačům blízké a pokud mluvčí neudrhuje se svými adresáty kontakt, mluvený projev působí nezajímavě a může i nudit.

Aby se řečníci vyvarovali situacím, v nichž nejsou posluchači dostatečně zainteresováni do předmětu mluvy, měl by být každý veřejný mluvený projev připravený po stránce obsahové i po stránce formální. Ještě před přípravou veřejně mluveného projevu by si řečníci měli uvědomit, jaké jsou cíle jejich projevu, k jakým posluchačům a jak dlouho budou hovořit. Opomíjena by neměla být ani zvuková stránka projevu přednášeného na veřejnosti. „*Před každým veřejným vystoupením bychom se měli zamyslet nad tím, zda správně hlásky vyslovujeme, zda dobře členíme řeč prostřednictvím větých úseků, přízvuků, pauz a intonace, zda správně a neafektovaně užíváme prostředků modulace řeči (dynamiky, intonace, tempa, hlasového zabarvení apod.), zda správně dýcháme.*“⁶

Tajemství úspěchu veřejných mluvených projevů spočívá i ve výběru jazykových prostředků. Pokud má mluvčí schopnost správného výběru jazykových prostředků ze slovní zásoby, jeho projev může nabýt na přesvědčivosti a účinnosti. Mezi veřejné mluvené projevy řadíme přednášku, referát, politickou řeč, proslov, diskusi, diskusní příspěvek a v neposlední řadě také porady a jejich řízení.

⁵ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Kultura mluveného projevu: strategie umění komunikace*. 1. vyd. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1994, s. 6.

⁶ KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, s. 7.

2.2 Kultura mluveného projevu

Každý jedinec si od nejtělejšího dětství osvojuje nejrůznější dovednosti. Mezi ty nejdůležitější patří i schopnost mluvit. Lidská řeč je ve své původní a nezákladnější podobě mluvená. Prostřednictvím mluvené řeči se od dětských let dorozumíváme se svým okolím, dáváme najevo různé emoce, přání, obavy, názory, komunikujeme s ostatními, vyjadřujeme se. Mluvená čeština nás zkrátka provází každodenním životem a náš mluvený projev vypovídá z velké části i o naší osobnosti, osobitosti. I z těchto důvodů se věnuje kultuře mluveného projevu nemalá pozornost. Kultura mluvených projevů se dá zahrnout do celkového komplexu sociálního jednání. „*Je neoddělitelnou součástí kultury lidského chování, vystupování, myšlení a cítění.*“⁷

Kultura jazyka nezávisí jen na péči jazykovědců, kultura mluvených projevů je dokonce přímo závislá na způsobu užívání jazyka a vyjadřování učitelů, kulturních představitelů a zejména pak mluvčích působících v médiích.

Ještě dříve, než se pustím do hlubšího pojednání o kultuře mluveného projevu a jejím významu, vysvětlím pojmy kultura a kultivovanost. Slovo kultura má původ v latinském slovesu *colere*, což znamená pěstovat, šlechtit, vzdělávat. Kultivovat (z lat. *cultivare*) pak má obdobný význam, tedy pěstit. Kultivovanost rovná se vytříbenosti, pěstěnosti, jakési šlechtěnosti. „*S kultivovaností se tedy nesnáší nepečlivost, lajdáctví, pohodlnost, neukázněnost stejně jako obhroublost či vulgárnost anebo primitivnost, těžkopádnost, neohrabanost.*“⁸ Abychom však o mluveném projevu mohli říci, že je kultivovaný, musí vykazovat určité náležitosti. Mluvčí vyjadřující se kultivovaně má ve své slovní zásobě dostatečné množství výrazových jazykových prostředků, s nimiž nakládá slohově přiměřeně a dbá také na pravidla jejich používání. Řečník, který mluví kultivovaně, zná a dodržuje jazykové normy výslovnostní, lexikální, gramatické a jiné.

Za kulturní vyjádření se považuje to, co funguje v daném kontextu, situaci. To, co je přiměřené a vhodně a nejen jazykově správné. Kultivovanost mluvy spočívá také ve schopnostech vyjadřovat se plynule, přirozeně a výstižně postihovat mluvením city, dojmy,

⁷ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Kultura mluveného projevu: strategie umění komunikace*. 1. vyd. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1994. Regis '94.

⁸ DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009, s. 117.

představy, pocity, názory, obavy atd. Na zvýšení kultivovanosti našeho mluveného projevu můžeme do jisté míry pracovat i prakticky – dovednosti získávat cvikem i autokritikou.

Nabízí se také otázka, proč věnovat kultuře mluvených projevů patřičnou pozornost? Zejména proto, že není-li mluvený projev dostatečně kultivovaný, budí se v posluchačích pochybnosti o průkaznosti toho, o čem se mluví. Naopak projev kultivovaný dokáže posluchače strhnout a získat je pro záměr řečníka. Další důvod, proč se věnovat kultuře mluveného projevu, se uvádí níže. „*Současná společenská a vůbec civilizační situace, charakterizovaná nebývalým uplatněním prostředků hromadného sdělování (tisku, rozhlasu, televize, filmu) a veřejným působením a vystupováním příslušníků širokých vrstev naší společnosti přinesla „renesanci veřejně mluveného slova“ – a přitom u nás nejsme a nemůžeme být s průměrnou úrovní mluvených projevů nijak spokojeni.*“⁹ Byť podle Františka Daneše nelze klást rovnítko mezi kultivovanost a spisovnost, právě v jazyce spisovném by své vyjadřovací schopnosti měli vyjadřovat zejména veřejní činitelé a lidé působící v médiích. Zvýšení kultury ve vyjadřování lze dosáhnout primárně zvyšováním kultivovanosti ve společenství lidí, v sociálním styku nejenom veřejném, ale i soukromém. „*Jen v takovém ovzduší, kdy bude kultivovanost pokládána za důležitou společenskou hodnotu, kdy bude společenstvím vyžadována a oceňována, lze se nadít toho, že i kultura mluveného slova dosáhne žádané úrovně a zobeční.*“¹⁰

⁹ DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009, s. 116.

¹⁰ Tamtéž, s. 120.

3. Technika mluveného projevu

Výborné zvládnutí techniky řeči je hlavním předpokladem dobrého mluveného projevu. Mluvení se každý jedinec učí od prvních měsíců života. Během řečového vývoje jsme vystaveni nejrůznějším vlivům z okolí, které působí na utváření naší řeči. Mezi takové vlivy by se daly zařadit i mluvní vzory, tedy lidé, kteří nás obklopují – rodina, přátelé i učitelé. Může se ale stát, že „*i přes kvalitní mluvní vzory, které nás obklopují, můžeme získat chybné návyky, například nevhodné posazení hlasu, špatné dýchání, pasivní artikulaci.*“¹¹ Přibližně v sedmém roce věku dítěte je vývoj řeči ukončen. Kolem čtrnáctého roku života se mluvní návyky upevní a ustálí. Známe-li zásady techniky mluveného projevu, o kterých budou pojednávat následující kapitoly, můžeme lépe ovládat orgány mluvení podílející se na vzniku řeči. Zvládnutí techniky mluveného projevu zahrnuje správné dýchání (respiraci), tvoření a užívání hlasu (fonaci), patří sem také přesná a pečlivá artikulace.

3.1 Respirace

Uvědomělá práce s dechem ovlivňuje kvalitu výslovnosti, členění promluvy, a tak i celkovou kvalitu mluveného projevu. Proto je velmi důležité zvládnutí vědomě řízeného dýchání a ne pouze dýchání přirozeného, fyziologického. Čeština využívá k tvorbě řeči výdechového proudu, a tak je pro správné tvoření hlasu podstatný i poměr vdechu a výdechu. Při běžném, tzv. klidovém dýchání výdech netrvá o mnoho déle než vdech. Naopak při mluvení se výdechová fáze prodlužuje až na sedminásobek, aby nám výdechový proud stačil pronesení celého sdělení.

K respiraci potřebujeme dechové ústrojí, které se skládá z několika orgánů. Hlavním orgánem respiračního ústrojí jsou plíce uložené v hrudní dutině hrudního koše, na jehož spodní straně je bránice. Hrudní páteř je oporou hrudního koše, významnou funkci má i mezižeberní svalstvo, díky němuž zdvíháme žebra, a tím při vdechu rozšiřujeme hrudní koš. Při výdechu se zas hrudní koš zužuje. Bránice, mohutný břišní sval, který odděluje dutinu hrudní od dutiny břišní, „*se při vdechu smršťuje do dutiny břišní a tím rozšiřuje hrudní prostor. Při snižování*

¹¹ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 24.

*bránice se orgány v dutině břišní stlačují, a tím se přední břišní stěna vyklene ven.*¹² Bránici ovládáme břišními svaly.

Podle koordinace jednotlivých svalových skupin při dýchání můžeme rozlišit tři různé typy respirace. Prvním z nich je respirace kostální (hrudní), dalším abdominální (brániční) a kosto-abdominální neboli smíšené (hrudně brániční). „*Pro efektivní práci s hlasem je nejvýhodnější smíšené dýchání, které využívá předností obou dvou zbývajících typů. Z bráničního dechu především aktivní práci bránice a hluboký nádech umožňující také dlouhý výdech, z hrudního dýchání aktivní práci mezižeberního svalstva podmiňující efektivní hospodaření s dechem.*“¹³

Při mluveném projevu doplňujeme zásobu vzduchu do plic tzv. přídechy, nemáme čekat na okamžik, až nám dojde tzv. rezervní dech. Respiraci můžeme vědomě ovlivňovat a taková dechová ekonomie, hospodárné a vědomě řízené dýchání, je v technice mluveného projevu důležitější než vitální kapacita plic. Vitální kapacitu plic, která se liší u žen i u mužů, je možno zvyšovat sportem, ale i dechovými cvičeními.

3.2 Fonace

Pro dobrou práci s hlasem je dobré mít znalosti o tom, jak hlas vzniká a čím jsou podmíněné jeho vlastnosti. Fonace nebo také tvoření hlasu je závislé na hlasovém ústrojí uloženém v hrtanu. Kostru hrtanu tvoří chrupavky, můžeme si je nahmatat na přední straně krku, lidově se mu říká také „ohryzek“. A právě v hrtanu jsou uloženy dva pružné hlasové vazy – hlasivky. Hlas vzniká, když výdechový proud vzduchu rozechvěje hlasivky, prochází hlasovým ústrojím, průchodem mezi hlasivkami, tzv. hlasovou štěrbinou až nad hlasivky. Charakteristiky lidského hlasu jsou ale dotvářeny až v dutině ústní, nosní, hrdelní, v dutinách hlavových a prsních.

Výška, síla a barva hlasu neboli tónbr jsou tři základní fyzikální vlastnosti každého zvuku i hlasu. Příjemný hlas je přirozený, dobře posazený a dostatečně zvučný. Vždy záleží i na schopnosti řečníka svůj hlas ovládat. „*Umět ovládat svůj hlas vždy a za všech okolností je*

¹² BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 25.

¹³ HÁJKOVÁ, Eva. *Český jazyk a kultura mluveného projevu*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2003. Texty pro distanční vzdělávání, s. 31

*stejně nesnadné, jako ovládat nějaký hudební nástroj.*¹⁴ Na anatomické stavbě hrtanu a celého fonačního ústrojí závisí výška hlasu. Ženy mají většinou hlasivky kratší, a tudíž mají hlasy vyšší. Muži pak mívají hlasové vazy delší, proto bývá jejich hlas hlubší. Síla hlasu je zase úměrná síle výdechového proudu i rozkmitu hlasivek. „*Síla hlasu by měla být vždy přiměřená prostoru, ve kterém pronášíme mluvený projev. Větší sílu hlasu použijeme ve velkém prostoru s mnoha posluchači, menší silou hlasu budeme hovořit v malé místnosti s několika posluchači.*“¹⁵ Sílu hlasu bychom neměli přepínat hlasivky, při nadměrném vyvíjení důrazu na sílu hlasu dochází k hlasové únavě. Témbr hlasu je dán anatomickými podmínkami fonačního ústrojí, spočívá v poměrech dýchacích, v utváření hlasu a v činnosti nadhrtanových dutin. „*Víme, že každý jednatel má své zvláštní hlasové zabarvení, podle kterého jej snadno poznáme.*“¹⁶

¹⁴ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Kultura mluveného projevu: strategie umění komunikace*. 1. vyd. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1994, s. 20.

¹⁵ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 29.

¹⁶ ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava; HŮRKOVÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985, s. 18.

4. Zvukové prostředky mluveného projevu

Mezi zvukové prostředky mluvených projevů řadíme artikulaci, slovní přízvuk, větné členění, modulaci řeči apod. Správnou realizací zvukových prostředků řeči přispíváme k celkové kultuře mluveného projevu. Aby byla mluvená řeč kultivovaná, mělo by se dbát na dodržování určitých zásad a znalost norem, například té výslovnostní. Obzvláště pro veřejně činné mluvčí, politiky, novináře, osobnosti z oblasti kultury, je česká výslovnostní norma závazná.

4.1 Artikulace

„Umění správně a přesně artikulovat není jen záležitostí vrozených dispozic, jako např. dobré dechové ústrojí nebo přirozený hlasový fond, ale je to výkon specificky lidský.“¹⁷ Pečlivá artikulace neboli výslovnost je jistě důležitým faktorem pro dosažení kultivované řeči. Naopak nedbalá výslovnost v mluveném slově může vést až k nesrozumitelnosti celého mluveného projevu. Nicméně správné a pečlivé artikulaci se může naučit každý člověk. *„Základní podmínkou dobré úrovně výslovnosti je normativní tvoření hlásek toho jazyka, který je pro mluvčí nástrojem každodenní komunikace.“¹⁸* Správnou artikulaci v českém jazyce určuje česká výslovnostní norma, o níž se zmiňuji v páté kapitole. Správné výslovnostní návyky by měl každý jedinec získávat od raného věku. *„Každý chybný mluvní návyk v důsledku nedostatečné mluvní kultury v rodině, který se zakóduje do mozku dítěte, se obtížně odstraňuje.“¹⁹* U dětí předškolního věku hraje důležitou roli také logopedická prevence, tedy včasné podchycení a náprava nesprávné výslovnosti hlásek či hláskových skupin.

Pro přesnou výslovnost je nepostradatelná ústní dutina, kde artikulace probíhá. Mluvidla jsou tvořena horní a dolní čelistí se zuby, rty, tvrdým patrem, měkkým patrem s čípkem a jazykem. Výslovnosti hlásek se aktivně zúčastňuje spodní čelist, spodní ret, jazyk a měkké patro s čípkem, pasivně se artikulace zúčastňují horní zuby, tvrdé a měkké patro a horní ret.

¹⁷ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Kultura mluveného projevu: strategie umění komunikace*. 1. vyd. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1994, s. 21.

¹⁸ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 23.

¹⁹ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 33.

Nejdůležitějším je pro správnou artikulaci jazyk, na úroveň výslovnosti má však vliv i stav našeho chrupu.

Hlásky jsou základními zvukovými prvky každého jazyka a právě jejich výslovnosti, popřípadě výslovnosti hláskových skupin je v artikulaci věnována pozornost. Obecně se hlásky dělí na vokály a konsonanty a z hlediska výslovnostního je mezi nimi velký akustický rozdíl. „*Akustickým důsledkem tvoření samohlásek jsou pak tóny rezonančních (nadhrtanových) dutin, hlavně různým způsobem utvářené dutiny ústní. Akustickým důsledkem tvoření souhlásek jsou spíše šумы, které vznikají třením výdechového proudu o stěny překážky, vytvořené v některém místě dutiny mluvních orgánů.*“²⁰

Intenze, tenze a detenze – to jsou tři fáze výslovnosti hlásek. Intenze je fáze, v níž artikulační orgány přejdou z klidu do artikulačního postavení, tenze znamená jejich setrvání v artikulačním postavení po dobu potřebnou pro výslovnost a detenze je pozvolný přechod artikulačních orgánů zpět do klidu.

4.1.1 Správná artikulace a tvoření vokálů

Vokály nebo také samohlásky jsou „*jádrem vyznění slabiky, nositelkami tónové kvality a estetického vyznění mluveného slova.*“²¹ V českém jazyce máme pět samohlásek (*a, e, i, o, u*), které se od sebe odlišují buď kvalitou (*e–a, i–o, u–o* aj.), nebo kvantitou (*a–á, e–é, i–í*). V oblasti kvality výslovnosti samohlásek je frekventovaným problémem otevřená či uzavřená výslovnost.

Pro výslovnost otevřenou je charakteristická záměna *i, í* za *e, é*, například [vím–vém]. Tato odchylka od správné artikulace vokálů se šíří zvláště mezi mladší generací v hlavním městě a ve středu Čech. Nedbalé výslovnosti v médiích se v publikaci *Jak dnes píšeme / mluvíme a jak hřešíme* proti dobré češtině věnuje Naďa Svozilová. „*Přece jen je však na pováženou, jestliže jsme nuceni poslouchat sdělení o Slovensku, a přitom jde o Slovinsko; mimo jiné by tu mohla vzniknout dokonce mezinárodní zápletka.*“²² Pro tvorbu vokálů v češtině je důležitá

²⁰ ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava; HŮRKOVÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985, s. 29.

²¹ ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava; HŮRKOVÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985, s. 30.

²² SVOZILOVÁ, Naďa. *Jak dnes píšeme / mluvíme a jak hřešíme proti dobré češtině: jazykové sloupky Literárních novin 1992–99*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 2000, s. 78.

především poloha a pohyb jazyka. Užší výslovnost samohlásek se týká nářečních jazykových jevů (Morava). Doménou této výslovnosti je užší odstín samohlásek *e, é, i, í*.

Takzvaný český samohláskový trojúhelník dostaneme, pokud rozdělíme vokály podle pohybu jazyka ve směru svislém a vodorovném. Například při artikulaci základní české samohlásky *a* jazyk zaujímá ve vodorovném směru polohu přímo uprostřed ústní dutiny, ve směru svislém je jazyk v nejnižším postavení, což znamená, že je nejdále od patra. Tak se tedy dá vokál *a* popsat jako hláska střední, nízká a z českých vokálů je výslovnostně nejméně namáhavá.

4.1.2 Správná artikulace a tvoření konsonantů

Aby byla naše řeč srozumitelná, musíme dbát také na správnou výslovnost souhlásek neboli konsonantů. Jak jsem již zmínila, „*podstatou artikulace souhlásek je vytvoření překážky v dutinách nad hrtanem.*“²³ Překážka, která stojí v cestě výdechovému proudu, může být vytvořena různým způsobem v různých místech dutin nad hrtanem. Důležité je také uvědomit si, které artikulační orgány se zúčastňují tvoření konsonantů. V souvislosti s tím se tvoření souhlásek dělí na tři způsoby. První dělení sleduje způsob tvoření souhlásky. Postaví-li se výdechovému proudu do cesty úplná překážka a dojde-li k těsnému sevření mluvidel, hovoříme o tzv. závěru – tyto konsonanty se pak nazývají závěrové (ražené, explozivní). Příkladem by mohly být konsonanty *p, b, m*. Pokud je cesta výdechového proudu jen zúžena, v některé části mluvidel se tvoří úžina, pak se tyto konsonanty označují jako úžinové (třené, frikativy). Například *f, v*.

Dále dělíme souhlásky podle místa jejich vzniku na retozubné (labiodentály, např. *f, v*), obouretné (bilabiály, např. *p, b, m*), dásňové a zubodásňové (alveoláry, alveodontály, např. *t, d, n*), předopatrové (palatály, např. *j*), tvrdopatrové (např. *t', d', ň*), zadopatrové, měkkopatrové (veláry, např. *k, g, ch*) a konsonanty hrtanové (laryngály, např. *h*).

Přestože se do artikulace souhlásek zapojuje více artikulačních orgánů, vždy některý z nich převažuje. Jsou jimi jazyk, rty a hlasivky. Z toho vyplývá třetí možné rozdělení – tedy podle účasti artikulačních orgánů při tvorbě konsonantů – na skupinu retných konsonantů (*p, b, m*),

²³ ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava; HŮRKOVÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985, s. 32.

retozubných konsonantů (*f*, *v*) a na skupinu hlasivkových konsonantů, kam patří pouze souhláska *h*. Někdy se dají konsonanty dělit i na znělé a neznělé, podle toho, doprovází-li artikulaci znění hlasu.

Nedbalá a nepřesná výslovnost konsonantů v řeči může způsobit nesrozumitelnost celého mluveného projevu. „*Odchytky od základních podob českých souhlásek, jaké se vyskytují i ve veřejných projevech spisovných, mohou mít příčiny několikerého druhu. Může jít o odchylnou výslovnost oblastní (nářeční), v jiných případech může jít o vady výslovnosti a konečně může jít o výslovnost nedostatečně energickou, nedbalou.*“²⁴ Co se týče oblastních odchylek od spisovné podoby souhlásek, například v nářečích lašských a moravskoslovenských se místo tvrdého *l* [l] vyslovuje *l* měkké [l̥] nebo změkčené. V nářečích severovýchodních Čech se nespisovně vyslovuje souhláska *v*. Například ve slovech *pravda*, *krev* [prauda], [krev].

Další příčinou nesprávné artikulace konsonantů mohou být individuální odchylky. To znamená, že někteří jedinci mohou trpět rotacismy, sigmatismy či lambdacismy. Rotacismy nebo také lidově „ráčkování“ jsou odchylky od normativní výslovnosti kmitavých souhlásek *r*, *ř*. S lambdacismy se setkáváme často u mladé generace a jedná se o nenormativní výslovnost souhlásky *l*. Sigmatismy jsou zase nesprávným tvořením sykavek ostrých *s*, *z*, polosykavek *c*, *č*, tupých sykavek *š*, *ž*. Nejčastější je však tzv. hypersigmatismus, odchylka od správného tvoření sykavek, kdy mluvčí artikuluje sykavky s nadměrnou sykavostí. „*Poruchy sykavek jsou vážným úskalím profesionální mluvní praxe, zejména při práci s mikrofonem.*“²⁵ A nejen proto by se v rozhlase, a to zejména v rozhlase veřejnoprávním, neměli objevovat mluvčí s jakýmkoliv odchylkami od normativní artikulace konsonantů.

Jak jsem již zmínila, nenormativní artikulace konsonantů může být zapříčiněna i nedbalou a nedostatečně energetickou výslovností, při níž dochází k oslabení, nebo dokonce k úplnému zániku souhlásek *v*, *j*, *h*. „*K zániku nebo jejich oslabení dochází většinou po přízvuku mezi dvěma samohláskami.*“²⁶ Například ve slovech *nějaká*, *povídá*, *pivo*, *to je*, *toho druhého* [něaká, poidal, pio, toe, too druéo]. Artikulační obtíže může způsobit konsonant *j* zvláště v zájmenech *ji*, *jí*, *jim*, *jich*. V některých případech mohou tato zájmena splýnout

²⁴ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 22.

²⁵ Tamtéž, s. 23.

²⁶ ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava; HŮRKOVÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985, s. 52.

s předcházejícím slovem, výslovnost je pak nespisovná. Například ve spojeních *pověz jí*, *popros ji* [pověsí, poprosí] atd.

Artiklace konsonantu *j* může být nenormativní i ve všech složeninách a tvarech slov: *jdu*, *jméno*, *jdeme*, *pojd'*, *přijmout*, *příjmení*, *jmeli*, *půjdeme* atd. V těchto případech je výslovnost nesprávná, pokud se souhláska *j* vypustí [du, méno, deme, pod', přímout, přímení, melí, pudeme].

K redukci, tedy k nespisovnému zjednodušení či vypouštění při výslovnosti, dochází i u souhláskových spojení dvoučlenných i tříčlenných a děje se tak uprostřed i na koncích slov. Jako příklad uvedu slova *prázdný*, *prázdniny* [prázní, prázňini], *koska*, *starostlivá* [koska, staroslívá], *zvláštní* [zvlášňí] nebo dokonce [zlášňí], *jedenáct* [jedenác], *radost*, *lítost* [rados, lítos].

Odchytkami zaviněnými nedbalou artikulací můžou být i oslabení výslovnosti nebo úplný zánik nosových souhlásek *m* a *n* na koncích slov. Stává se to zvláště při rychlejším mluvním tempu. Například v následujících větách. *Bála se setkání v cizím, neznámém městě. Prvním, úvodním tématem dnešního večera bude televizní záznam v plzeňském chrámu.*

4.2 Větné členění

Dříve, než se pustíme podrobněji do problematiky větného členění z hlediska zvukové stavby mluvených projevů, považují za nutné objasnit základní termín, a tím je promluva. Promluva je nejvyšší jednotkou mluvního aktu a skládá se z vět. Věty bývají zvukově ohraničeny intonací. Dále se věty dělí na větné úseky neboli kóla, zvukově ohraničené pauzami, větnými přízvuky či melodií. Větné úseky jsou tvořeny přízvukovými takty a ty bývají zvukově vymezované slovním přízvukem. Za nejmenší stavební jednotku řeči považujeme slabiku. Slabika nebo také sylaba nemá sama o sobě žádný význam, tedy až na výjimky, kdy může být jedna sylaba slovem.

Opakuji, že souvislá řeč se dá zvukově členit pomocí následujících zvukových prostředků: slovního přízvuku, přízvukových taktů, pauz, důrazu a frázování.

Slovní přízvuk je jakási „zvuková prominence určité slabiky vzhledem k slabikám sousedním.“²⁷ V českém jazyce je slovní přízvuk pevný a váže se na první slabiku ve slově, jde o přízvuk dynamický. Při realizaci slovního přízvuku v českém jazyce se „může uplatnit melodický průběh, dynamické proporce a v jisté míře i trvání slabik, především jejich samohlásek. Prokazuje se vliv kontextu, a to kontextu delšího, než představuje jen bezprostřední okolí tzv. přízvučné slabiky.“²⁸ Některá slova mohou svůj přízvuk ztratit. Například slova jednoslabičná, která se mohou spojit v jeden přízvukový takt se slovem následujícím či předcházejícím. Jako příklad je možné uvést vazbu předložky se jménem.

Žádný mluvený projev není nepřetržitý. Mluvčí přerušuje svůj projev pauzami dvojího typu – pauzami nezbytně nutnými, tzv. vdechovými, které využívá k nadechnutí a pauzami významovými. Významové pauzy jsou do řeči vkládány za účelem rozlišení významových celků v mluvené řeči. „Obsahuje-li projev příliš mnoho pauz, jeví se nám řeč jako úsečná (staccatová).“²⁹ Umístění pauz v přednášeném textu si můžeme dopředu připravit a vyznačit kolmicemi.

Pomocí důrazu může mluvčí vyjádřit svůj subjektivní postoj k obsahu sdělení mluveného projevu. Důraz je zesílením slovního přízvuku v přízvučné slabice, čímž se dá upozornit na závažnost slova nebo části promluvy.

Frázování neboli taktová skupina je promluvová jednotka nadřazená taktu. Taktová skupina vznikne, když se spojí několik taktů, z obou stran oddělených pauzami. Frázování a kladení pauz se váže k interpunkčním znaménkům. Ne vždy se však musí přesně shodovat frázování s interpunkčními znaménky. Při přednesu textu s jednoduchou větnou stavbou neděláme pauzy všude tam, kde jsou interpunkční znaménka a naopak při přednesu textu s bohatě rozvinutou větnou stavbou bychom měli klást pauzy uvnitř vět tak, abychom zvýraznili důležité pasáže a projev zpřehlednili.

²⁷ PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny: S obecným úvodem do problematiky oboru*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1997, s. 277.

²⁸ Tamtéž, s. 278.

²⁹ KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, s. 67.

4.3 Modulace řeči

Aby byl mluvený projev působivý a pro posluchače zajímavý, je dobré znát a ovládat pravidla zvukové výstavby řeči. Řeč pronesená stejným zvukovým stylem je monotónní. Modulací řeči můžeme docílit ozvláštňení mluvy a zvýraznění důležitých pasáží. Modulačních prostředků řeči můžeme rozlišit hned několik. Modulaci silovou (dynamika), modulaci tónovou (intonace), modulaci časovou (mluvní tempo) a modulaci barvy hlasu (témbr). „*Když použijeme neúměrné množství modulačních prostředků, hodnotíme řeč jako afektovanou.*“³⁰

Dynamika neboli silová modulace řeči se projevuje spíše v delších mluvených projevech. Uplatňuje se větým přízvukem na jednotlivých slabikách, slovech či taktových skupinách. Do silové modulace řeči patří i důraz. „*Správné využití a rozmístění dynamických prostředků není nahodilé, ale musí se opírat o přesné pochopení významové stavby vět a větných celků.*“³¹ Správná dynamika tedy pomáhá splnit záměr sdělení.

Tónová modulace nebo jinými slovy intonace je jakýsi výškový pohyb hlasu, kterým můžeme naznačit, o jakou větu jde (oznamovací, tázací, zvolací, ukončenou či neukončenou) i svůj citový postoj k pronášené výpovědi. Do intonace můžeme zapojit ironii, radostné přitakání, rozmrzelost atd. V češtině mají věty oznamovací, rozkazovací i tázací, které začínají slovy *co*, *jak*, *kam* (bez citového zaujetí), intonací klesavou, tzv. kadenci. Antikadencí pak nazýváme stoupavou intonací.

Mluvní tempo je termín pro označení časové modulace mluvených projevů. Frekvenci slov, která je typická pro uživatele určitého národního jazyka, udává tzv. národní tempo. „*Podle výzkumů plyne čeština z našich úst rychlostí 80–105 slov za minutu na rozdíl od francouzštiny, u níž bylo změřeno 120–160 slov za minutu.*“³² Tyto údaje jsou však výsledkem výzkumů, aplikovaných na vybranou skupinu národa, a jsou tedy objektivní. Subjektivní mluvní tempo neboli tempo osobní je dáno osobností člověka a liší se také u mužů a u žen. Temperamentnější lidé mají sklony k rychlejší mluvě. Uvádí se také, že vyjadřování je rychlejší u žen než u mužů. V problematice časové modulace řeči se uvádí také termín tzv. věčné tempo, které se mění v závislosti na obsahu projevu. Myšlenkově náročné pasáže pak mluvčí vyslovuje pomaleji, aby posluchači dobře rozuměli obsahu sdělení. Dobrý

³⁰ KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, s. 72.

³¹ Tamtéž, s. 72.

³² Tamtéž, s. 86.

řečník využívá časové modulace řeči k získání pozornosti publika i ke zvýraznění důležitých pasáží projevu. Správné mluvní tempo by mělo být takzvanou „zlatou střední cestou“, protože příliš rychlé mluvní tempo může ztížit porozumění a příliš pomalé tempo může posluchače unavit.

Posledním zvukovým prostředkem modulace řeči je modulace barvy hlasu neboli tónu. Každý jedinec má svou charakteristickou barvu hlasu. Dá se říci, že tónu je jedním z hlavních předpokladů estetického působení mluveného projevu. Tónu sice nemá zvláštní významovou funkci, přesto se uvádí, že „*vhodné zabarvení hlasu může vzbudit zájem posluchačů o obsah promluvy, zvýraznit důležité části textu, anebo alespoň vyvolat pocit libosti.*“³³ Výzkumy ukázaly, že hlubší barva hlasu je pro posluchače důvěryhodnější než vysoká barva hlasu. Na zabarvení hlasu mají vliv emoce a pocity (úspěch, radost, klid, tréma, strach, bolest).

*„Každý mluvčí by se měl ve vlastním zájmu naučit poslouchat svůj vlastní hlasový projev. Při autokontrolě sledovat nejen obsah a stylistickou výstavbu projevu, ale soustředit se i na to, jak co říkáme.“*³⁴ Abychom mohli svůj projev kriticky hodnotit, je dobré jej nahrát a později poslechnout, analyzovat a vyvodit závěry.

³³ KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, s. 88–89.

³⁴ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Kultura mluveného projevu: strategie umění komunikace*. 1. vyd. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1994, s. 22.

5. Výslovnostní norma v českém jazyce

Dvě následující podkapitoly pojednávají o historii a o současném stavu české výslovnostní normy.

5.1 Historie české výslovnostní normy

Oproti psané formě jazyka je forma mluvená daleko méně středem zájmu lingvistů. Větší zájem o psaný jazyk se dá dokladovat na existenci častěji vydávaných pravidel českého pravopisu. Někteří jazykovědci se však věnují i problematice normy v české výslovnosti. Zásady správné výslovnosti v českém jazyce obsáhnul v práci *Správná česká výslovnost* z roku 1935 František Trávníček. Tato práce byla určena především divadelním hercům. České výslovnostní normě se dopodrobna věnoval také Miloš Weingart ve stati s názvem *Zvuková kultura českého jazyka. „Zvýšený zájem o otázky české výslovnosti a o její stabilizaci vyvolalo rozšíření takového prostředku masového působení mluvené řeči, jakým se stal rozhlas.“*³⁵ Pražský lingvistický kroužek se tedy ve spolupráci s tehdejšími Československým rozhlasem pokusil o kolektivní zpracování pravidel spisovné výslovnosti. Z této spolupráce vzešla řada článků publikovaných v časopise *Slovo a slovesnost* (v letech 1936, 1937 a 1941). Ke zpracování závazných pravidel a stanovení výslovnostní normy se ale nedošlo.

Díky iniciativě Českého rozhlasu a Pražského lingvistického kroužku se v roce 1942 ustavila ortoepická komise v České akademii věd a umění. Cílem této komise bylo zjištění stavu výslovnosti na celém území Čech a na základě toho vytvořit příručku, normu spisovné výslovnosti. Při zpracování normy se vycházelo z výslovnosti těch uživatelů národního jazyka, jejich mluvený projev byl uvědomělý.

Komise se věnovala nejprve výslovnosti domácích slov. Pravidla spisovné výslovnosti domácích slov byla formulována v prvním vydání z roku 1955 normativní příručky *Výslovnost spisovné češtiny I.* Bohuslava Hály. Ortoepická komise se samozřejmě věnovala i správné výslovnosti přejatých slov, výsledkem jejich snažení byla *Výslovnost spisovné češtiny* vydaná v roce 1978. Tato druhá příručka vyšla pod redakčním vedením

³⁵ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 10.

Milana Romportla. Byť ani jedna z příruček nebyla považována za kodifikovanou, přesto v dané době plnily normativní funkce.

Nutno podotknout, že spisovná výslovnost se mění časem stejně tak jako se posouvá a mění celkový vývoj jazyka. „*Výslovnostní jevy, které se ještě před patnácti i méně lety přijímaly jako nespisovné, nenormativní (zejména pokud jde o výslovnost přejatých slov a jejich odvozenin), pocítují se dnes jako spisovné a jsou i uživateli spisovné češtiny přijímány jako normativní a závazné.*“³⁶

5.2 Současnost české výslovnostní normy

Nejaktuálnější a tentokrát již kodifikovanou příručku české výslovnosti zpracoval kolektiv autorů pod vedením Jiřiny Hůrkové, vydání se datuje do roku 1995. Publikace Česká výslovnostní norma navázala na druhé vydání Výslovnosti spisovné češtiny I. z roku 1967 i na Výslovnost spisovné češtiny z roku 1978. Příručka samozřejmě odráží i výsledky výzkumů zaměřených na studenty pedagogických a divadelních fakult, na pracovníky rozhlasu a v neposlední řadě i pracovníky státní správy.

Výslovnostní norma v českém jazyce určuje pravidla správné výslovnosti v češtině. Spisovnou výslovností se zabývá nauka nazvaná ortoepie. Redukce českých samohlásek se ve výslovnostní normě nepřipouští, stejně jako redukce komponentů dvojhlásek. Za nespisovné označuje česká výslovnostní norma prodlužování krátkých vokálů [dólu, nahóru] i krácení dlouhých vokálů [prosim, uplně, pani]. Zapsané zdvojené souhlásky se dle normy vyslovují jako souhláska jedna, např. ve slově ranní [raní]. Odlišné je to ale, pokud jde o významové rozlišení slov typu poddaný – podaný apod. Pro český jazyk je typická takzvaná neutralizace znělosti, například ve slovech hřib [hřip], stužka [stuška], když [gdiš] atd. „*Slova přejatá z cizích jazyků se počešťují co do pravopisu i výslovnosti, vlastní jména se však vyslovují s původní výslovností jako v cizím jazyce.*“³⁷ O tom však podrobněji v kapitole šesté, kde se věnuji lexikálním prostředkům mluveného projevu.

³⁶ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 13.

³⁷ HÁJKOVÁ, Eva. *Český jazyk a kultura mluveného projevu*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2003, s. 34.

6. Lexikální prostředky mluveného projevu

Aby byl mluvený projev hodnocen pozitivně, je důležité znát a ovládat techniku mluveného projevu, vědět něco o zvukových prostředcích mluveného projevu a v neposlední řadě stojí i lexikální prostředky řeči. Lexikální rovina se věnuje slovní zásobě, slovu a slovním spojením. Český jazyk je v otázce lexika velmi bohatým jazykem, o čemž svědčí například možnost pojmenovat jeden jev či předmět několika různými slovy. Například obor můžeme vyjádřit též jako okruh, odvětví, disciplínu, oblast či resort. Synonymní výrazy se od sebe liší významovým odstínem a slohovým zabarvením. Volbu synonym je nezbytné zvažovat s přihlédnutím k cílům projevu i s ohledem na adresáta mluveného projevu. Dobrý mluvčí neopakuje stále dokola tytéž lexikální prostředky, ale obměňuje je. Máme-li možnost připravit si text mluveného projevu předem, můžeme si v oblasti lexika vypomoci třeba Slovníkem českých synonym, aby byly lexikální prostředky našeho projevu pestré. Na slovní zásobu každého jedince má velký vliv hned několik faktorů. „*Naše slovní zásoba je ovlivněna vzděláním, rozšiřujeme si ji četbou dobrých autorů (obdivuhodná byla slovní zásoba K. Čapka), a také ji ovlivňuje prostředí, zejména lidé, se kterými přicházíme často do kontaktu – náš životní partner, spolupracovníci, přátelé.*“³⁸ Slovní zásobu ovlivňují také média. Především zásobu slov dětí a mládeže, co často sledují televizní vysílání plné reklamních spotů.

6.1 Slovní zásoba českého jazyka

Soubor veškerých lexikálních jednotek určitého jazyka utváří slovní zásobu jazyka (tzv. lexikon). Přesný počet slov a slovních spojení v jazyce není možné zjistit, protože se pořád mění. Co se týče slovní zásoby člověka, vědci odhadují, že „*aktivní individuální slovník (tj. slovní zásoba, kterou jedinec aktivně užívá ve svých mluvených a písemných projevech) tvoří zhruba 5 000 –10 000 slov, pasivní slovník (tj. slovní zásoba, které jedinec rozumí, ale aktivně ji neužívá) u středoškolsky vzdělaného člověka představuje přibližně 40 000 slov.*“³⁹ Počet slov aktivní slovní zásoby jedince je do jisté míry určen vzděláním, mentálními schopnostmi, sociálním zařazením atd.

³⁸ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 104.

³⁹ KARLÍK, Petr et al. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: NLN, 2008, s. 92.

Lexikon můžeme zkoumat podle jeho vrstev. Vrstvy ve slovní zásobě jsou například v Příruční mluvnici češtiny rozděleny do šesti skupin (slovní zásoba celonárodní, slovní zásoba vymezená teritoriálně, slovní zásoba vymezená sociálně, slovní zásoba vymezená časovou platností, slovní zásoba vymezená příznakem expresivnosti, slovní zásoba vymezená funkčněstylovou příslušností). Slova celonárodní slovní zásoby se dělí na spisovná (neutrální, hovorová, knižní, termíny) a nespisovná (nářeční, slangová, profesionální, argotická). Slovní zásoba teritoriálně vymezená se dělí na dialektismy, regionalismy a etnografismy. Dále pak vrstva slov časově vymezených zahrnuje archaismy, historismy a neologismy. Část slovní zásoby, která je sociálně vymezená, je rozdělena na mluvu profesní, slang a argot. Na familiární slova, hypokoristika, dětská slova, eufemismy, pejorativa, augmentativa, slova vulgární, zhrubělá a tzv. dysfemismy se zase dělí vrstva slovní zásoby vymezená příznakem expresivnosti. A v poslední řadě slovní zásoba, která je určena funkčněstylovou příslušností, to jsou slova „*příznaková svou příslušností k lexikální vrstvě charakteristické pro určitý styl. Mohou mít např. příznak odborného stylu (odborné termíny), publicistického stylu, administrativního stylu apod.*“⁴⁰ Právě v lexikálních prostředcích slovní zásoby je skryta velká pestrost, a tedy i možnost obohacení mluveného projevu. Jak jsem již zmínila, mluvčí však musí vybírat lexikální prostředky s přihlédnutím k cíli projevu, protože „*nevhodné použití slohově zabarvených prostředků může oslabit celkovou účinnost mluveného projevu, popř. vyvolat i nežádoucí komický účinek.*“⁴¹

6.2 Cizí výrazy a slova přejatá

Národní slovní zásoba se mění i přejímáním slov z cizích jazyků. Přejatá slova jsou běžnou součástí každého kulturního jazyka a pomáhají nám pojmenovávat nové jevy, věci či představy. „*Přejímání slov cizojazyčného původu je podmíněno politickými, ekonomickými a kulturními kontakty mezi jazykovými společenstvími.*“⁴² Slova přejatá z cizích jazyků se od slov domácí slovní zásoby odlišují po stránce slovotvorné, tvaroslovné, pravopisné, slohové, ale také po výslovnostní stránce. V českém jazyce se můžeme setkat se třemi možnostmi ortoepie a ortografie slov přejatých. První z nich je ponechání původního pravopisu přejatého slova, přičemž i výslovnost cizího slova je v češtině původní, např. *chat* [čet], *interview*

⁴⁰ KARLÍK, Petr et al. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: NLN, 2008, s. 96.

⁴¹ ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava; HŮRKOVÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985, s. 133–134.

⁴² KARLÍK, Petr et al. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: NLN, 2008, s. 100.

[intervjú] atd. Další možností je ta, kdy se přejatá slova přizpůsobí českým ortografickým a ortoepickým normám pouze z části, např. *bicycle* [bicykl], *hamburger* [hamburgr]. Úplné počestění pravopisu přejatých slov je pak třetí možností. Zcela počestěná přejatá slova se pak naprosto shodují s českou ortoepií. Jako příklad by se dala uvést slova jako *toaleta*, *aféra*, *pasážér*, *sezóna* a další.

Ortoepií slov přejatých se zabývá příručka Česká výslovnostní norma, která ve svém pojetí správné výslovnosti přejatých slov vychází z Výslovnosti spisovné češtiny (vydání z roku 1978). „*Podkladem spisovné české výslovnosti je sice výslovnost v jazyce, z něhož bylo slovo přejato, ale rozhodující je (pokud ovšem nejde o slovo nové), jak je toto slovo vyslovováno uživateli spisovného jazyka v mluvených spisovných projevech, a to za předpokladu, že je toto slovo součástí jejich aktivní slovní zásoby.*“⁴³

Protože se většina slov přejatých podřizuje fonetice spisovné češtiny, přízvuk se přesouvá vždy na první slabiku slova. Výjimkou jsou tu ale citáty, které se mohou v mluvených projevech objevit. U nich je třeba dodržet původní přízvuk i délku samohlásek. Například citát z latiny *in vino veritas* [in vínó veritás] nebo z angličtiny *fair play* [fěer plej].

Zvláštní vrstvou slov přejatých jsou ve slovní zásobě cizí vlastní jména. Těch se v souvislosti s novými informacemi ze světa objevují v tisku desítky, ne-li stovky. Dennodenně se v médiích hovoří o nových jménech cizích státníků, umělců, sportovců, politiků. Cizí vlastní jména se však objevují také v zeměpisných označeních států, měst, hor a řek. Do českého jazyka se cizí vlastní jména dostávají především z anglického a německého jazyka, ale i ze španělštiny, italštiny či francouzštiny. Obecně lze říci, že pro každý jazyk je jiný způsob výslovnosti vlastního jména, často je rozdílná i artikulace jednotlivých hlásek. Například jméno *Bernstein* by bylo vysloveno v angličtině [bernstejn], ve francouzštině [bernsten] a v němčině [bernštajn]. Za důležité považuji alespoň stručnou zmínku k nakládání s ženskými příjmeními cizinek. V českém prostředí se totiž „*delší dobu diskutuje o přechylování ženských příjmení cizího původu, tedy o tom, zda je dobré připojovat koncovku –ová, což umožňuje jméno skloňovat, nebo zda ponechat cizojazyčná ženská jména v původní*

⁴³ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 27.

*podobě.*⁴⁴ Vzhledem k tomu, že jsou příznivci obou variant a že neexistuje shoda mezi těmito dvěma „tábory“, setkáváme se v médiích a v tisku s oběma možnostmi. Například *Whitney Houston* se uvádí i jako *Whitney Houstonová*. Zda bude použita varianta příjmení přechýlená či nikoliv, záleží na osobních preferencích redaktora.

Abychom mohli v mluveném projevu používat lexikální prostředky přejaté z cizích jazyků, musíme si být jisti, že posluchači, ke kterým hovoříme, jim porozumí. Dobrý mluvčí si uvědomuje, s jakými posluchači se dostává do styku, a podřizuje tak svůj projev jejich předpokládaným znalostem, popřípadě nahrazuje cizí slova slovy českými.

6.3 Fráze

Fráze neboli frazém je „ustálená kombinace alespoň dvou slovních forem, která má celistvý význam a jejímž charakteristickým rysem je, že minimálně jeden z jejích komponentů je v dané funkci omezen pouze na tuto kombinaci (popřípadě na několik málo dalších).“⁴⁵ V teoretické části své práce se chci frazémům věnovat alespoň krátce z toho důvodu, že jsou velmi často užívány v projevech televizních a rozhlasových moderátorů. Fráze je tedy jakýsi zautomatizovaný slovní výraz nebo slovní spojení. V Příruční mluvnici češtiny se frazémy dělí na větné (sem spadají pořekadla, pranostiky, přísloví a okřídlená slova) a nevětné (např. *dopadnout bledě, růžové brýle, na dosah ruky, zkouška ohněm* atd.). V mluvených projevech může užívání těchto výrazů působit nepřesvědčivě.

V následujících řádcích uvádím několik vybraných frází, které se objevují v mluvených projevech moderátorů v rozhlase i v televizi, nebo i v psaných projevech, v tisku apod. Jako první floskuli uvedu slovo *filozofie*. Není třeba uvádět původní význam slova filozofie, v dnešní době se používá fráze filozofie ministerstva, filozofie Budvaru, filozofie festivalu, filozofie magazínu atd. Další floskulí je časovaná bomba. Např. *Z tohoto problému se stala časovaná bomba*. Tato fráze působící jako obyčejná metafora může přidat projevu na naléhavosti a dramatičnosti. Takové floskule se používají, chtějí-li mluvčí přitáhnout pozornost posluchačů k obsahu sdělení. Pro vyjadřování velké části redaktorů či moderátorů v médiích je typické i používání floskule „*došlo k...*“. Například ve vyjádřeních *došlo*

⁴⁴ RUB-MOHL, Stephan. *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 76.

⁴⁵ KARLÍK, Petr et al. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: NLN, 2008, s. 71.

k úmrtí, došlo k uvolnění, došlo ke zvýšení cen atd. „*Neurčitý způsob „ono se“*“, je jednou ze *sudiček každé floskule...*“⁴⁶ Ve výčtu frází, které jsou používány ve veřejných mluvených projevech, by se dalo pokračovat na několika dalších stranách. Frazémy by měly být užívány s rozmyslem a v omezené míře, při jejich úplné absenci by však text či mluvený projev mohl působit na čtenáře či posluchače (popř. diváka) nezáživným dojmem.

⁴⁶ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 123.

7. Jazyk žurnalistiky

Jazyk je jedním ze základních a nejdůležitějších nástrojů novinářů, a proto je mu věnována spousta učebnic a příruček, které popisují jeho správné používání. Z výše i níže uvedených důvodů jsem se i já rozhodla věnovat se jazyku žurnalistiky v této kapitole své práce. Jazyk se neustále rozvíjí a za jeho kultivovanost zodpovídají všichni jeho uživatelé. Hlavně ti, kdo pronášejí veřejné mluvené projevy – politici, úředníci a samozřejmě novináři.

„V českém parlamentu se opakovaně objevuje snaha přijmout zákon na ochranu českého jazyka, který by moderátorům a redaktorům rozhlasových a televizních stanic přikazoval používat spisovný jazyk. Návrhy takového zákona jsou rovněž opakovaně odmítány.“⁴⁷ Jazyk novinářiny je ve většině případů závislý na jeho písemné formě, což platí i pro mluvené slovo v hromadných sdělovacích prostředcích. Texty mluvené projevů v médiích, jejichž cílem není jen pobavení cílové skupiny, ale zprostředkování informací s určitým obsahem, jsou většinou předem písemně připraveny. Takto jsou předem připraveny i zprávy, ať už v televizi či v rozhlase. „V žurnalistice, především ve zpravodajství, vládnou standardizované formální jazykové prvky a struktury.“⁴⁸

Jazyk v žurnalistice by měl být především srozumitelný pro většinu příjemců sdělení. Proto existují čtyři základní pravidla pro srozumitelné psaní. Novinářské texty by měly být jednoduché (užití krátkých vět, běžných termínů), pregnantní (formulace informací mají být přesné bez nadměrné zdobnosti) a členěné (systematická stavba textů a jejich následná provázanost). Čtvrtým požadavkem na jazykovou složku textů v žurnalistice je stimulace, což znamená, že např. ve zprávě by měly být uvedeny názorné příklady k dané problematice.⁴⁹

Kvalitní zprávu může novinář podat jen tehdy, pokud jí sám porozumí. Předpokladem k tomu je hlavně vzdělání v oboru a vědomí souvislostí v tématech, o kterých žurnalista píše.

V praxi mají novináři umět zacházet s jazykem tak, aby výsledky jejich práce byly srozumitelné. Publiku se má podat srozumitelný text bez zbytečné zdobnosti, důležité je

⁴⁷ RUB-MOHL, Stephan. *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 69.

⁴⁸ Tamtéž, s. 70.

⁴⁹ Tamtéž, s. 70.

i členění textu. „*Autor by se neměl dopouštět různých odboček, jako je to typické u vědců nebo spisovatelů. To je v žurnalistice hřích.*“⁵⁰

Užívání novinářského jazyka se ale může lišit v médiích tištěných a audiovizuálních. Tedy například zapojení přídavných jmen do textu – v novinách může být jejich nadměrné užití bariérou pro čtenáře, kdežto v mluveném slově (např. v rozhlasu) zvyšují přídavná jména srozumitelnost. Jsou-li však adjektiva používána cíleně a ne příliš často.

Novinářský jazyk se neobejde bez používání zkratkových slov. Zásadou by v praxi žurnalistů mělo být použití co nejmenšího počtu zkratk v textu. Uvádět by se neměly zkratky méně známé, např. *AI* (Amnesty International), naopak užívání zkratk všeobecně známých povoleno je (EU, OSN, NATO, názvy největších politických stran atd.).

V praxi žurnalistiky je na rozdíl od beletrie neobvyklé užití osobního „já“ nebo „my“, popřípadě užití středního rodu „se“. Věty by neměly být formulovány v první osobě singuláru, stejně jako není správné použití první osoby plurálu. „*Žádoucí a žádaná je perspektiva nezúčastněného pozorovatele.*“⁵¹

Vzhledem k technickým a technologickým změnám, ke kterým na poli žurnalistiky dochází, obohacuje se novinařina o nové prvky a její jazyk se postupně mění. V textech novinářů docházelo již během devadesátých let k řadě změn, uvedu některé z nich. V médiích se například zvýšila nutnost odlišit jazyk zpravodajských, zábavních a publicistických sdělení. Boom elektronických médií také zapříčinil zvýraznění specifických rysů mluvených projevů v rozhlasu a v televizi. Nároky na vyjadřování rozhlasových a televizních mluvčích se neustále zvyšují. V novinářské sféře vzrostl význam popisků u zpravodajských fotografií. Celkově lze tvrdit, že se od devadesátých let dvacátého století zvyšují nároky na kompetenci žurnalistů v oblasti jazyka a že tento trend pokračuje i nadále.

⁵⁰ RUB-MOHL, Stephan. *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, s. 77.

⁵¹ Tamtéž, s. 79.

7.1 Jazyk zpráv

Zpráva je historicky nejstarším útvarem v novinařině.⁵² Aby mohla plnit předpokládané funkce, jsou na ni kladeny určité požadavky v jazykové oblasti. Text zprávy by „*měl být schopen v relativně omezeném čase zprostředkovat maximum relevantních informací velké mase příjemců.*“⁵³ Hodnotný produkt zpravodajství je tedy charakteristický i po stránce jazykové a stylové. Jazykově-slohovou výstavbu zpráv ovlivňují funkce zpravodajství i obecné charakteristiky sdělování v médiích. Tím je myšlena jednak funkce zpráv – předkládat aktuální dění široké mase příjemců a jednak situace při mediálním sdělení – kontakt mezi médiem a recipientem (nepřímý, zpětná vazba redukována). Má-li být zpráva sdělná a pro recipienta snadno zpracovatelná, čitelná, musí splňovat požadavky přístupnosti, noremnosti, jasnosti, přehlednosti a stručnosti. Do zvláštní kategorie požadavků na zprávy spadá objektivita – citová, hodnotová a výrazová neutrálnost mediálního produktu. Všechny vlastnosti zpráv, které jsem uvedla, budu v následujících řádcích charakterizovat z jazykového hlediska. Podstatný je rozdíl v jazykové charakteristice mezi zprávami tištěnými a zprávami mluvenými.

Prvním nárokem na produkt zpravodajství je obecná přístupnost. Po lingvistické stránce je přístupná zpráva podmíněna užíváním srozumitelného kódu a přístupných jazykových prostředků. „*Jediným opravdu celonárodně srozumitelným a jednotným kódem je spisovná čeština: požadavek obecné srozumitelnosti tedy znamená především užívání spisovné češtiny.*“⁵⁴ I spisovný český jazyk ovšem nakládá s lexikálními prostředky, které mohou být méně srozumitelné pro některé příjemce sdělení. Jsou jimi například odborné termíny, zkratky a zkratková slova, neologismy a cizí výrazy. S těmito druhy lexika musí redaktor pozorně nakládat, jeho povinností je přihlížet k cílové skupině a jazykově přizpůsobit recipientům obsah sdělení zpráv. Nerespektování publika a bezohlednost v užívání cizích slov či odborných termínů ve zprávách „*může u příjemců vyvolávat negativní reakce.*“⁵⁵

Dodržení jazykové normy je dalším požadavkem na podobu zpráv. „*Porušení normy (i normy jazykové) sice neznamená nutně snížení přístupnosti textu, zužuje však rovněž okruh možných*

⁵² OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 24.

⁵³ Tamtéž, s. 108.

⁵⁴ Tamtéž, s. 109.

⁵⁵ Tamtéž, s. 109.

*příjemců tím, že může přinejmenším u jejich části vyvolat negativní reakce.*⁵⁶ Nedodržováním norem v oblasti lingvistiky porušuje novinář kulturu veřejného (mluveného či písemného) projevu, a působí tak nezdvořile vůči recipientům mediálních sdělení.

Třetím nárokem na vlastnosti zprávy je jasnost, přístupnost textu. Ve zpravodajství je nesmírně důležité, aby byl text zprávy jasný a snadno interpretovatelný, aby významy podával s naprostou přesností. Z jazykového hlediska se dá jasnosti zpráv docílit užíváním přesných pojmenování, tedy co nejpřesnějším určováním institucí, míst, osob, času a množství.⁵⁷ Přístupná a jasná vyjádření mají být jazykově jednoduchá. Novináři by se tedy měli vyhýbat dlouhým souvětím, která působí nepřehledně, čímž čtenářům znesnadňují orientaci v textu. Toto pravidlo platí obzvláště u mluvených zpráv v rozhlase.

Přehlednost je čtvrtým požadavkem na podobu zpráv. Zpravodajský text, který vnímáme plynule, bez obtíží, bez velkých „skoků“ a v němž se můžeme snadno orientovat, je přehledný. Přehlednost po jazykové stránce znamená uspořádání vyjádření do plynulého slovosledu a větosledu. Pro vytvoření přehledného textu je důležité dodržovat principy aktuálního větného členění a zohlednění tematických posloupností v textu. Pro zpravodajskou kompozici textu je typické, že *„je jádro sdělení uvedeno na začátku a v dalším textu se pouze jeho jednotlivé složky dále rozvádějí.*“⁵⁸ Například vytýkání nejdůležitější informace na začátek sdělení je ve zpravodajství velmi frekventovaným postupem. Aby byl text zprávy přehledný, mělo by být vyjádření jednoduché, což klade požadavek na optimální větnou a souvětňovou stavbu. *„Složitost vyjádření roste s délkou větných celků (průměr činí cca 16 slov), délkou jednotlivých dílčích vět (průměr činí cca 8 slov), počtem vedlejších vět v souvětí, počtem vět vložených a jejich rozsahem apod.*“⁵⁹ Vhodným řešením, jak se syntakticky složitější vyjádření zbavit, je syntaktické rozdělení do více větných úseků.

V neposlední řadě požadovaných vlastností textů zpráv stojí stručnost. *„Můžeme jí dosáhnout různými postupy, které lze souhrnně charakterizovat buď jako redukování zprávy, nebo jako její kondenzaci.*“⁶⁰ A právě strategie různého stupně sevřenosti výrazu jsou z lingvistického

⁵⁶ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 111.

⁵⁷ Tamtéž, s. 117.

⁵⁸ Tamtéž, s. 119.

⁵⁹ Tamtéž, s. 121.

⁶⁰ Tamtéž, s. 123.

pohledu zajímavé. Můžeme vymezit čtyři kondenzace vyjádření – volné spojení dvou vět, souřadné spojení dvou vět v souvětí, podřadné spojení dvou vět v souvětí a spojení s polovětnou vazbou. Pátým typem je vyjádření nekondenzované – nominalizované vyjádření.⁶¹ Při kondenzaci sdělení dochází často k vynechání některých obsahových částí zprávy. Novinář by tedy měl zkontrolovat, zda kondenzací nevynechal nějaká fakta.

Jako poslední potřebnou vlastnost textů zpráv uvádím objektivitu. Je-li text zprávy objektivní, musí být nutně citově, věcně i výrazově neutrální. Z jazykového hlediska znamená objektivita zpráv vyhýbání se formulacím v 1. osobě, výrazová neutralita, užívání spisovného jazyka a odkaz na všechny subjektivní zdroje (které se mohou do zprávy promítnout). Zpráva, která je objektivní, by se v rovině jazyka měla vyhnout expresivním výrazům. Ty jsou typické pro bulvární zpravodajství, ne však pro zpravodajské produkty seriózních médií.

⁶¹ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 123.

8. Zpravodajství

Zpravodajství „je zároveň vědomou novinářskou činností i konkrétním, viditelným a slyšitelným výsledkem této činnosti, která se manifestuje v obsahu novin, časopisů, rozhlasu, televize i tzv. nových médiích.“⁶² Bylo vždy považováno za základ žurnalistiky a stejně je tomu i dnes. Sdělení mají v žurnalistice nejrůznější funkce. Primární funkcí zpravodajství je informovat příjemce sdělení. A protože zpravodajství představuje důležitý zdroj informací o světě, v mediálních studiích mu je věnována speciální pozornost.

Zpravodajství je tvořeno jednotlivými zprávami, jejichž úkolem je pohotově informovat o aktuálních událostech. „Informační funkce médií strukturují publiku určitý pohled na svět a svým způsobem publikum pacifikují.“⁶³ Zpravodajské jednotky mají být významné, mají informovat o podstatných událostech a mají společnosti sloužit k orientaci.⁶⁴ „Událost má být podána v potřebných souvislostech a má obsahovat vícestranné (opozitní, někdy až konfliktní) aspekty. Dobrá je taková zpráva, která aktivizuje adresáty.“⁶⁵ Naopak zpráva, která dobrá není, tedy nekvalitní zpráva, není tolik aktuální a tematicky je společnosti vzdálená. Produkty zpravodajství by měly být ideově neutrální, objektivní a nekomerční. „Zpráva neusiluje o vědeckou úplnost ani nemá být motivována komerčně či propagandisticky.“⁶⁶ U zpráv věcných a nezaujatých je důležité spisovné vyjadřování. Je-li zpráva citově zabarvená, stává se spíše zábavním textem.

Tematický obsah zpravodajství se v českých médiích neustále proměňuje. Mezi současná aktuální témata bychom mohli zařadit následující výrazy: *korupce, ekonomická krize, Evropská unie, vládní krize, sociální reformy* a další. Velkou část tematické náplně zpravodajství čerpají média od zpravodajských agentur. V České republice je to například Česká tisková kancelář. Proces výběru témat a způsob, jakým média o zvolených tématech referují, se nazývá nastolování agendy, někdy také „agenda setting“. „*Média (editoři, vedoucí vydání, redaktori, sami novináři) zprávy třídí a vybírají tím, že si je vybírají, vybírají také agendu témat, jež se dostanou do zorného pole příjemců, a vzbuzují tak dojem, že jsou –*

⁶² OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 21.

⁶³ BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 142.

⁶⁴ DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997, s. 44.

⁶⁵ Tamtéž, s. 44.

⁶⁶ Tamtéž, s. 44.

v daném dnu či týdnu – nejdůležitější.“⁶⁷ Tím, že pracovníci v médiích vybírají témata, která média dále reprodukují, tak vlastně spoluurčují seznam témat, kterým veřejnost věnuje pozornost a považuje je za důležitá.

Mediální produkty zpravodajství se dají rozdělit do základních šesti tematických skupin: zprávy z politiky, zprávy z ekonomiky, zprávy ze zahraničí, zprávy z domova, zprávy z kultury a zprávy ze sportu. Těchto šest obsahových oblastí zpravodajství se postupně vytvářelo a ustavovalo.⁶⁸

Výběr témat zpravodajství a způsob zpracování informací však není nahodilý. Pravidla, která řídí výběr témat a zpráv, se označují jako zpravodajské hodnoty. „*Zpravodajské hodnoty označují soubor kritérií, jimiž média poměřují zpravodajskou přijatelnost událostí a zpravodajskou vhodnost jejich zpracování.*“⁶⁹ Překročí-li nějaká událost tzv. „práh pozornosti“ médií, stane se zpravodajsky hodnotnou a většinou je pak objektem zpravodajství. Termín „zpravodajská hodnota“ poprvé použil Walter Lippmann roku 1922 v knize *Veřejné mínění*. Pokoušel se totiž vysvětlit, co novináři při selekci zpráv vybírají do zpravodajství jako hodnotné. A stanovil tak několik hodnot – překvapivost, jednoznačnost události, prostorovou blízkost, osobní zaujetí a konflikt.⁷⁰

Prostřednictvím zpravodajských mediálních produktů se některá média pokoušejí vyvolat dojem, že jsou důvěryhodná. Důvěryhodnost je pro média důležitá z toho důvodu, že dává jakýsi druh moci. „*Zpravodajství, zvláště v rozhlase a televizi, se snaží posílit svoji důvěryhodnost také tím, že prezentuje zprávy, „jak se doopravdy staly“ – tedy že různými autentickými výrazovými prostředky zdůrazňuje realističnost zpravodajství.*“⁷¹ Autenticitu zpravodajství zvyšují například reportéři přítomní v místě události nebo v případě rozhlasu – nahrávky přímo z místa děje. A právě volba témat, preference hodnot zpravodajství, způsob úpravy zpráv a jiné faktory podporují snahu o posílení autority a zvýšení důvěryhodnosti médií. Média bulvární a média seriózní se řídí povětšinou odlišnými zpravodajskými

⁶⁷ BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 239–240.

⁶⁸ JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 121–122.

⁶⁹ BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 240.

⁷⁰ JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 77.

⁷¹ BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 249.

hodnotami. Ve veřejnoprávních médiích se ke zpravodajství váže představa, že nemá obsahovat postoje, názory a hodnocení. „Nestranné, objektivní informace“ mají podle zákona podávat média veřejné služby v České republice.⁷²

Současnou tendencí ve zpravodajství je zkracování délky zpráv. Novinové, rozhlasové i televizní zprávy se zkracují, protože čtenáři, posluchači a také diváci jsou stále méně ochotni věnovat zprávám hodně času.

8.1 Rozhlasové zpravodajství

Jednou z hlavních dominant v programové nabídce rozhlasového vysílání jsou zpravodajské relace. „*Ve veřejnoprávním rozhlase tvoří až jednu pětinu celkového vysílacího času a patří k nejsledovanějším pořadům.*“⁷³ Zařazení zpravodajských relací do vysílání patří mezi povinnosti veřejnoprávního Českého rozhlasu, což zmiňuje Kodex Českého rozhlasu: „*Jedním z prvořadých úkolů Českého rozhlasu je zprostředkovávat informace ve zpravodajských a publicistických pořadech. (...) Pevné místo v programu zaujímá regionální zpravodajství.*“

Zpravodajství v rozhlase se samozřejmě neustále vyvíjí a proměňuje v souvislosti s pokrokem techniky i v souvislosti se změnami ve společnosti. V posledních deseti letech tyto proměny přinesly především větší akcent na informační hodnotu zpráv, na jejich pohotovost a aktuálnost.

Zpravodajské pořady jsou běžnou součástí programové nabídky i na komerčních rozhlasových stanicích. Obecně lze říci, že zpravodajství má vliv i na jiné součásti programu v rozhlase. Je totiž výrazně spjata s publicistikou. Publicistické pořady se často vysílají v tematické i časové návaznosti na zpravodajské relace. Publicistika však na rozdíl od zpravodajství přináší komentáře, hodnocení a soudy, což se o zpravodajství tvrdit nedá. „*Zatímco ve zpravodajství jde o maximální eliminaci subjektivního hodnotícího stanoviska, v řadě publicistických žánrů se osobní názor autora dokonce očekává (poznámka, komentář,*

⁷² BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 251.

⁷³ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 57.

recenze, vystoupení, aj.).⁷⁴ Také tzv. „žurnalistický záměr“ je zcela rozdílný u zpravodajství a publicistiky. Cílem rozhlasového zpravodajství je informovat o aktuálních událostech, rozhlasová publicistika má za cíle interpretace aktuálních problémů s projevy osobních stanovisek autora. „Zatímco ve zpravodajství je tedy informace cílem, v publicistice je východiskem žurnalistické práce.“⁷⁵ I výběr a způsob užití jazykových prostředků při zpracování novinářského materiálu od sebe vzájemně odlišuje rozhlasové zpravodajství a publicistiku.

8.1.1 Základní zásady rozhlasového zpravodajství

„Ve vývoji rozhlasové žurnalistiky se postupně vyčleňovaly základní zásady rozhlasového zpravodajství.“⁷⁶ Jsou jimi novost, zajímavost, závažnost, střet názorů, zábavnost, objektivnost, vyváženost, jasnost a srozumitelnost a přesnost.⁷⁷ Některé z těchto zásad jsou více specifické pro oblast rozhlasového zpravodajství, jiné jsou společné pro více žurnalistických žánrů. Blíže se budu věnovat čtyřem vybraným požadavkům na zpravodajství v rozhlase.

Zpravodajské relace by měly být vyvážené – tematicky, žánrově i formálně. To znamená, že by zpravodajství mělo poskytovat informace o všech společensky závažných tématech, měly by v něm být obsaženy různé typy žánrových forem zpráv (čtená hlasatelem, zvuková). Formální vyváženost znamená respektování názorů všech zúčastněných stran při informování o určitém problému.

Dále objasním požadavek závažnosti. Pokud si chce rozhlasová stanice udržet dobrou poslechovost zpravodajství, které produkuje, témata zpráv by se měla dotýkat jejich cílové skupiny. „Jestliže posluchač dospěje k závěru, že zpravodajství pro něj není významné, že nepřináší očekávané hodnoty, začne obvykle hledat informace u jiné rozhlasové stanice. (...) Z tohoto důvodu by měly lokální a regionální rozhlasové stanice vždy dávat přednost ve svých zpravodajských relacích událostem místního významu, které jsou pro okruh jejich posluchačů rozhodující.“⁷⁸

⁷⁴ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 58.

⁷⁵ Tamtéž, s. 58.

⁷⁶ Tamtéž, s. 58.

⁷⁷ Tamtéž, s. 59–60.

⁷⁸ Tamtéž, s. 59.

Třetím vybraným požadavkem na kvalitní a pro posluchače atraktivní rozhlasové zpravodajství je zajímavost. Nebudou-li rozhlasové zpravodajské relace svým obsahem pro potenciální posluchače zajímavé, nezískají si svou cílovou skupinu, popřípadě neudrží pozornost posluchačů, kteří zpravodajskou relaci poslouchat začali. „Zpravodajství by se proto nemělo vyhýbat tématům, která se týkají prominentních osob (významných politiků, umělců, sportovců atp.) a atraktivních, zajímavých událostí.“⁷⁹ Alespoň na veřejnoprávní rozhlasové stanici by však o těchto zajímavých tématech měli informovat seriózním způsobem.

Novost – klíčový požadavek na rozhlasové zpravodajství. Kromě faktu, že každá rozhlasová zpráva má posluchači přinést novou informaci, by se zpráva „neměla nikdy reprízovat ve stejné podobě, jako v předchozí zpravodajské relaci.“⁸⁰ V případě, že zpravodajský redaktor nemá při opětovném zpracování odvysílané zprávy k dispozici nová fakta, měl by zprávu přinejmenším stylisticky pozměnit.

8.1.2 Specifika rozhlasového zpravodajství

Zpravodajství v rozhlase je od zpravodajství jiných médií (tisk, televize) zcela odlišné především díky způsobu, jakým se sdělení dostává k posluchačům. Vzhledem k faktu, že se jedná o výhradně „zvukovou, resp. sluchovou cestu“, mluvíme o tzv. akusticko-auditivním principu.⁸¹ Z něj vyplývá „ne zcela důsledně respektovaný fakt, že vše, co překračuje rovinu zvukovosti (sluchovosti) je prostřednictvím rozhlasu nesdělitelné.“⁸² Z tohoto akusticko-auditivního přístupu se odvíjejí hlavní specifika rozhlasového zpravodajství. Obsah zpravodajství posluchači přijímají pouze auditivní formou, což „klade vyšší nároky na myšlenkové procesy – analýzy, syntézy, srovnávání, zobecňování a abstrakce, než při vnímání stejného zpravodajského obsahu v tisku nebo v televizi.“⁸³ Tomuto faktu by zpravodajští redaktoři měli přizpůsobit stylistickou, lingvistickou i syntaktickou formu zpráv.

Jednostranné spojení mezi rozhlasem a posluchačem je další charakteristikou rozhlasového šíření zpráv. Hlasatelé zpráv nemají od posluchačů zpětnou vazbu, nemohou vidět nebo slyšet

⁷⁹ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 59.

⁸⁰ Tamtéž, s. 59.

⁸¹ Tamtéž, s. 61.

⁸² Tamtéž, s. 62.

⁸³ Tamtéž, s. 62.

jejich reakce a přizpůsobit se jim (například v tempu řeči). Příjemce rozhlasového zpravodajského sdělení je tedy naprosto závislý na podobě zprávy – na její jazykové výstavbě i zvukové realizaci. „*Tato evidentní vlastnost rozhlasové komunikace vyžaduje takovou přípravu zprávy a celé zpravodajské relace, která by nevýhodu jednostranného spojení eliminovala na co nejmenší míru.*“⁸⁴

V rozhlasovém zpravodajství však můžeme spatřovat i výhody. Například tu, že ve srovnání s tiskovým zpravodajstvím, se rozhlasové zpravodajství uskutečňuje formou mluveného projevu. Moderátor zpráv může modulací svého projevu docílit požadovaného účinku zprávy. Zvukovými prostředky může využít „*k vytvoření určitého dramatického napětí nebo citového zabarvení sdělovaného zpravodajského obsahu.*“⁸⁵

Mezi další specifické rysy rozhlasového zpravodajství patří fakt, že recipienti sdělení často poslouchají program paralelně s výkonem jiné aktivity. Poslech rozhlasu je pro většinu posluchačů pouze jakousi kulisou, a tak se pozornost daného člověka dělí mezi vykonávanou činnost a přijímání rozhlasového sdělení. I proto se pohybuje délka zpravodajských relací v rozhlase okolo tří minut. K potřebám posluchačů se váže praxe současného rozhlasového zpravodajství, tedy to, že se přihlíží k tzv. poslechovým špičkám. Za poslechové špičky se pokládají ty časové úseky v průběhu dne, kdy rozhlas poslouchá vyšší počet posluchačů. Bývá to většinou brzy ráno, kdy se lidé připravují (nebo jedou) do zaměstnání. Tomu jsou přizpůsobeny frekvence vysílání zpravodajství v ranních špičkách.⁸⁶

8.1.3 Typy rozhlasových zpravodajských relací

Vzhledem k rozrůzněnosti forem zpravodajských sdělení rozlišujeme několik typů rozhlasových zpravodajských relací, a to hlavní zpravodajské relace, zpravodajské pořady, zprávy, tzv. účelové zpravodajství, zpravodajské služby posluchačům a zpravodajské přehledy.⁸⁷ Na typ vysílaných zpravodajských relací v rozhlase má vliv několik faktorů – formát rozhlasové stanice, tradice zpravodajského programu dané stanice i charakteristika

⁸⁴ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 62.

⁸⁵ Tamtéž, s. 62.

⁸⁶ Například na Českém rozhlase Sever se počítá s ranní poslechovou špičkou v době od 5:00 do 8:00. V té době se zprávy vysílají každou půlhodinu.

⁸⁷ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 71–72.

cílové posluchačské skupiny. Také ekonomické, personální a technické možnosti stanice mají vliv na typy vysílaných zpravodajských relací.⁸⁸

Hlavní zpravodajské rozhlasové relace se od jiných typů relací liší hlavně délkou a pestrou žánrovou škálou. Informují o nejpodstatnějších událostech delšího úseku dne, k nimž přidávají informace z domova i ze zahraničí. Na jejich přípravě a realizaci se podílí redakční tým (redaktoři, hlasatelé, popř. zvukoví technici). Hlavní rozhlasové zpravodajské relace bývají často zařazeny do vysílání jako předěly mezi dopoledním a odpoledním programem. Jedná se tedy i o zpravodajské relace vysílané ve 12:00. *„Na rozdíl od běžné zpravodajské relace využívají podle režijního plánu metody montáže živého vysílání s příspěvky ze záznamu, přímého přenosu z místa události se zvukovými archivními snímky, kombinace forem monologických a dialogických, slovesných příspěvků s hudebními předěly atd.“*⁸⁹

Druhým typem zpravodajských relací v rozhlase jsou zpravodajské pořady, zprávy. Zprávy a zpravodajské pořady jsou obsaženy v programové náplni každé rozhlasové stanice, i když v různé míře, vysílány jsou s různou frekvencí a pod odlišnými názvy. Jejich cíl je však stejný jako u hlavních zpravodajských relací, a to informovat posluchače o aktuálním dění. Tyto zpravodajské pořady však nejsou tolik časově náročné – posluchače mají informovat v co nejkratším časovém intervalu. Často trvají kolem pěti minut, obsahují kolem sedmi zpráv.

Účelové zpravodajství je zvláštním typem rozhlasových zpravodajských relací. Zpravodajské služby posluchačům, jak se tzv. účelovému zpravodajství také říká, má za úkol informovat recipienty sdělení o aktualitách v konkrétních tématech – v dopravě, v počasí atd. Abychom byli konkrétnější, tento typ zpravodajství poskytuje cílovým skupinám praktické informace týkající se např. sjízdnosti silnic, dopravní situace na dálnicích, splavnosti řek, dopravních uzávěrkách a podobně.

Posledním typem rozhlasového zpravodajství jsou zpravodajské přehledy, tedy *„relace, přinášející nejdůležitější zprávy z uplynulého období dne, přehledy domácího a zahraničního*

⁸⁸ Český rozhlas Sever má možnost využívat ve zpravodajství produkty svých redaktorů (zvukové zprávy), či technické zázemí (nahrávací studia – natáčení zpráv přes telefonní spojení), přístup má také k informacím zpravodajské agentury ČTK. Tyto skutečnosti ovlivňují konečnou podobu zpravodajství, které se může zdát „posluchačsky pestřejší“ než na soukromé rozhlasové stanici Radiu Contact Liberec, kde takové zpravodajské „zázemí“ nemají.

⁸⁹ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 71.

tisku, dispečinkové zpravodajské pořady (zejména ze sportu) a různé typy magazínů se zpravodajsko-publicistickým zaměřením.“⁹⁰

8.2 Rozhlasová zpráva

„Pokud je pro vás těžké dát myšlenky jasně a jednoduše na papír, použijte triku, že někomu nahlas předříkáte to, co chcete napsat. Váš mozek automaticky vyloučí veškerou vatu. Lidé mnohem jasněji mluví, než píšou, udělejte ze svého psaní mluvenou řeč a posluchači vám lépe porozumí.“

Harris Watis

Lexikální stránka rozhlasových zpráv a jejich zvuková realizace v mluveném projevu jsou předmětem mé bakalářské práce, a proto se v této kapitole věnuji jejich teorii.

Zprávy jsou v rozhlase jedním z nejpodstatnějších produktů mediovaných sdělení a tvoří velkou část rozhlasového vysílání. Jejich nejzákladnější funkcí je, stejně jako ve zpravodajství televizním a tiskovém, informovat a poskytovat *„odpovědi na základní otázky co, kdo, kdy, kde, eventuálně jak, proč, s jakým důsledkem.“*⁹¹

Na rozhlasové zprávy je kladeno množství požadavků. V této kapitole pojednám jen o některých z nich. Na dodržování požadavků na zprávy v rozhlase z hlediska obsahového i jazykového se dbá především v rozhlase veřejné služby. Veřejnoprávním rozhlasovým médiem je v České republice Český rozhlas. Podle Kodexu Českého rozhlasu se zprávou *„rozumí informace o určitém ději nebo stavu obsahující zpravidla také informaci o postojích hlavních aktérů události, která je předmětem zprávy. Není dovoleno vydávat za zprávy pouhé domněnky.“*⁹²

Rozhlasové zprávy jsou realizovány mluveným projevem. Především v rozhlase veřejnoprávním, se dají mluví, reprodukcující rozhlasové zprávy, rozdělit na několik typů. Patří mezi ně *„programoví hlasatelé (průvodci vysíláním, hostitelé), moderátoři (průvodci*

⁹⁰ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 72.

⁹¹ Tamtéž, s. 66.

⁹² Kodex Českého rozhlasu. Hlava II. Čl. 6. Zpravodajské a publicistické pořady a péče o informace v těchto pořadech, čl. 6.7.

pořadem, konferenciéři), hlasatelé (spikři), redaktoři, reportéři, zpravodajové, komentátoři a četní externí mluvčí.“⁹³

Na rozhlasovou zprávu se podobně jako na zprávu televizní či novinovou kladou určité požadavky. Nejdůležitějším nárokem na rozhlasovou, tedy mluvenou zprávu, je jednodušší syntaktická stavba než u zpráv jiných médií. „*Větné celky v mluvených zprávách jsou kratší než v tisku. Jednoduchých vět je víc než souvětí – v krátkých zpravodajských pořadech může být jejich poměr až 8 : 1. Souvětí většinou obsahují dvě dílčí vět o počtu 5 – 8 slov.*“⁹⁴ Principem, který obecně organizuje jazykovou výstavbu zprávy v rozhlase, je faktor mluvnosti. Někdy se používají označení jako poslouchatelnost, vnímatelnost, hovorovost, působivost či rozhlasovost.⁹⁵ „*Tvůrce rozhlasové zprávy píše text, který bude mluven a poslouchán. Proto musí být sdělení přirozené tak, jak je přirozená lidská řeč.*“⁹⁶ Formálnost projevu v rozhlase by měla být nižší než v projevu psaném.

Pohotovost je dalším důležitým požadavkem na rozhlasovou zprávu. Zprávy v rozhlase se orientují na aktuální, právě probíhající události, a proto se v jazyce rozhlasových zpráv používá většinou přítomný čas.

Redaktoři musí při psaní rozhlasových zpráv dbát na jasnost a srozumitelnost zpravodajského textu zvláště proto, že zpravodajství v rozhlase klade na posluchačovu pozornost vysoké nároky. Užitím složité větné konstrukce, nejasné formulace či neobvyklého výrazu může dojít k narušení pozornosti a nepochopení obsahu rozhlasového sdělení recipientem. Během psaní zpravodajských rozhlasových textů musí redaktoři zvažovat užívání číselných údajů, zkratk, synonym, přímé řeči, módních slov, záporů a pasiva.⁹⁷

Důležitou vlastností rozhlasové zprávy je také stručnost. „*Značně rozsáhlá informace o závažné události se často musí zestručnit do několika řádků rozhlasové zprávy.*“⁹⁸ Ve fázi přípravy textů zpráv si redaktoři musí vyvarovat takového zestručnění zpráv, které by vedlo k jejich zkreslení či dvojznačnosti.

⁹³ DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997, s. 54.

⁹⁴ Tamtéž, s. 50.

⁹⁵ Tamtéž, s. 50.

⁹⁶ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 64.

⁹⁷ Tamtéž, s. 65–66.

⁹⁸ Tamtéž, s. 61.

Rozhlasová zpráva by vždy měla obsáhnout základní fakta události, doplňující informace mohou být posluchači sděleny v souvislosti s hodnocením události v publicistickém pořadu. Při zpracování rozhlasové zprávy redaktorem by fakta ve zprávě obsažená měla být ověřená z alespoň dvou rozdílných, na sobě nezávislých zdrojů. To potvrzuje i Kodex Českého rozhlasu: „Zpráva musí být založena na zjištěných a ověřených údajích. Český rozhlas je při získávání a zpracovávání informací plně povinen zjistit a posluchačům zprostředkovat věcně správný obraz skutečnosti.“⁹⁹

Struktura rozhlasové zprávy má poměrně ustálenou podobu, která vyžaduje co nejúspornější věcné sdělování faktů. Úspornost však nesmí narušit srozumitelnost zpravodajského sdělení. V rozhlasových zprávách se mohou klíčová slova několikrát opakovat, je-li zpráva hodně tematicky obsáhlá. I zprávy rozhlasové disponují headliny neboli titulky. Jsou jimi první věty zpráv. „Měla by to být věta nejdůležitější, která poskytne nejpodstatnější informace a přesvědčí (nebo nepřesvědčí) posluchače o tom, že je pro něj důležité zprávu dále poslouchat (či neposlouchat).“¹⁰⁰ Headline má odpovídat na nejdůležitější zpravodajskou otázku tématu. Neměl by být přesycen informacemi a neměl by být tvořen otázkou. Důležité je pravidlo, že v čele headlinu má být nejdůležitější informace. Figuruje-li v jeho čele osoba, pak musí být posluchačům dobře známá.

Co se tematické stavby rozhlasové zprávy týče „nejčastěji se vyskytuje akcentující stavba, zpravidla znázorňovaná obrácenou pyramidou nebo trojúhelníkem postaveným na vrchol. Do čela se umísťuje jádro zprávy, směrem dolů informační hodnota zprávy klesá.“¹⁰¹

Podobné je to s řazením jednotlivých rozhlasových zpráv za sebou ve zpravodajské relaci. Důležitější zprávy jsou umístěny v čele. K této problematice se vyjadřuje i Kodex Českého rozhlasu: „Zařazení a pořadí informací ve zpravodajské agendě celoplošných stanic se řídí předpokládaným vlivem na život obyvatel České republiky, u regionálního vysílání vlivem na život obyvatel kraje.“¹⁰²

⁹⁹ Kodex Českého rozhlasu. Hlava II. Čl. 6. Zpravodajské a publicistické pořady a péče o informace v těchto pořadech, čl. 6.8.

¹⁰⁰ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 67.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 68.

¹⁰² Kodex Českého rozhlasu. Hlava II. Zpravodajské a publicistické pořady a péče o informace v těchto pořadech, čl. 6.4.

Na závěr kapitoly věnované rozhlasovým zprávám bych chtěla zmínit několik druhů žánrových forem zpráv v rozhlase. Nejznámějším typem rozhlasové zprávy je obvyklá, monologická zpráva, mezi její další žánrové formy patří: zvuková zpráva, reportážní zpráva, zpravodajský rozhovor, zpravodajský přenos, zpravodajské vystoupení, referát, flešová zpráva a tečka za zprávami.¹⁰³

¹⁰³ OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, s. 68–70.

9. Představení regionálních rozhlasových stanic

V následujících dvou podkapitolách charakterizují dvě vybrané liberecké rozhlasové stanice z obecného hlediska i po stránce jejich programové nabídky. Stručně se zmíním též o moderátorských zpravodajstvích obou stanic, jejichž mluvený projev je předmětem praktické části mé bakalářské práce.

9.1 Český rozhlas Sever

„ Český rozhlas Sever – rádio Vašeho kraje “

Nejdříve se věnuji představení a obecným charakteristikám regionální stanice Českého rozhlasu Sever. ČRo Sever je médiem veřejné služby, které zřizuje zákon. Vztahují se tak na něj určitá práva a povinnosti ze zákona (a Kodexu ČRo) vyplývající. Některé cíle ČRo se dají dokladovat v preambuli Kodexu Českého rozhlasu. V ní stojí například, že *„účelem existence rozhlasu jako služby veřejnosti je zajistit veřejnosti zdroj informací, kritické reflexe, umělecké tvorby a zábavy, které jsou chráněny před lobbistickými tlaky. Český rozhlas přispívá k vytváření prostoru pro svobodu slova, myšlení a tvorby, v němž může vyrůstat demokracie.“*¹⁰⁴ Rozhlasové stanice ČRo jakožto veřejnoprávního média jsou financovány z koncesionářských poplatků. Například domácnosti platí měsíčně rozhlasový poplatek 45 korun.

ČRo Sever je jednou ze dvanácti regionálních rozhlasových stanic veřejnoprávního Českého rozhlasu. Na webových stránkách ČRo se však uvádí třináct regionálních stanic – tou třináctou je ČRo Liberec. Liberecká rozhlasová stanice organizačně spadá pod ČRo Sever, který má své hlavní sídlo v Ústí nad Labem. Redakce v Liberci je tedy jeho oficiální součástí, jakousi pobočkou. K osamostatnění liberecké redakce ČRo Sever by mohlo dojít v roce 2015, zatím je ale vše ve fázi jednání.¹⁰⁵

Stanice ČRo Sever vysílá pro Liberecký a Ústecký kraj, její vysílání je ale možné naladit také ve středních nebo v západních Čechách. V programové nabídce ČRo Sever je zastoupeno zpravodajství, publicistika a samozřejmě také hudba. Ve srovnání s komerční regionální rozhlasovou stanicí RCL klade ČRo Sever dle mého názoru ve svém vysílání důraz na

¹⁰⁴ Kodex Českého rozhlasu. Preambule.

¹⁰⁵ Interní informace ČRo Sever.

zpravodajství. Mezi jeho primární funkce bych zařadila funkci informační, vedle níž se řadí také funkce zábavní. Zábavní funkce rádia je podmíněna vysíláním hudby. ČRo Sever nabízí svým posluchačům pestrou hudební paletu – hudbu českou i zahraniční, rock, pop, folk, country atd. Cílovou skupinou jsou především obyvatelé Libereckého a Ústeckého kraje ve věku 45 – 65 let.

Co se týče personálního zázemí ČRo Sever, čítá liberecká redakce více než desítku zaměstnanců. V kapitole Zpravodajské relace na ČRo Sever píše podrobněji o moderátorkách zpravodajských relací. Na práci moderátorů, redaktorů i zprávařek dohlíží vedoucí liberecké redakce ČRo Sever Tomáš Beneš. Ve funkci ředitele ČRo Sever je v současné době Milan Knotek.

Vysílání ústecké a liberecké redakce ČRo Sever je spojené po většinu dne. Takzvané „odpojované“ vysílání, tedy zvláštní vysílání z liberecké redakce pouze pro Liberecký kraj, probíhá každý všední den v době od čtrnácté do šestnácté hodiny odpolední a od sedmnácti do sedmnácti třiceti hodin. Tento „odpojovaný“ rozhlasový přenos je charakteristický ještě užším tematickým zaměřením na region.¹⁰⁶

9.1.1 Zpravodajské relace na ČRo Sever

Zpravodajství regionální stanice ČRo Sever se zaměřuje především na události z regionu. Zprávy regionálního zaměření jsou doplňovány zprávami celostátního charakteru nebo informacemi o událostech ze světa. Zpravodajské relace tvoří podstatnou část programové náplně vysílání ČRo Sever.

Vzhledem k cíli zprostředkovávat jejím posluchačům relevantní a důležité informace o událostech, které se cílové skupiny nějakým způsobem dotýkají, se zpravodajské relace na ČRo Sever vysílají samostatně pro Ústecký a samostatně pro Liberecký kraj. V praxi to znamená, že v tutéž dobu (živého vysílání zpravodajské relace) čte zprávy moderátor v liberecké redakci a moderátor v ústecké redakci Severu. V liberecké redakci působí na postu moderátorů zpravodajství tři ženy – Iveta Bláhová, Ludmila Jiroutová a Lenka Marková. Úkolem moderátorek zpravodajství je příprava textů zpráv a jejich prezentování mluvenou formou ve vysílání. V přípravné fázi vycházejí zprávařky ČRo Sever hlavně z příspěvků od redaktorek, které evidují a popřípadě upravují v programu I-News. K dispozici mají také

¹⁰⁶ Dostupné na [www: http://www.rozhlas.cz/sever/ostanici/_zprava/cro-sever-o-stanici--845442](http://www.rozhlas.cz/sever/ostanici/_zprava/cro-sever-o-stanici--845442).

informační servis ČTK a zároveň jsou v neustálém kontaktu s editorem, který dohlíží na obsahovou strukturu zpráv. Sledu zpráv ve zpravodajské relaci vždy předchází několikaslovný úvod a identifikace zprávařky. Například: „*posloucháte zprávy s...*“, „*zprávy připravila...*“, „*zprávy připravuje...*“, „*zprávy a...(jméno moderátorky), dobré dopoledne/odpoledne*“.

Zprávařky, ale i moderátoři a redaktoři na ČRo Sever absolvují asi čtyřikrát ročně tzv. hlasová školení pod dohledem odborníka na zvukovou rovinu mluvených projevů pracovníků rozhlasu. Tento fakt dokládá i výňatek z Kodexu ČRo: „*Český rozhlas systematicky spolupracuje s jazykovými odborníky a v případě pochybností o užití správného výrazu je povinen vyžádat si jejich stanovisko, je-li to možné, ještě před nahráváním.*“¹⁰⁷ Školení hlasová, ale i redaktorská či zpravodajská, která se věnují jazykové stránce a výstavbě rozhlasových příspěvků, jsou pro zaměstnance veřejnoprávního rozhlasu naprosto nezbytná. „*Vyjadřování hlasatelů, moderátorů a redaktorů ve vysílání musí působit jako vzor správného užívání jazyka již s ohledem na skutečnost, že posluchači mohou takového vyjadřování přikládat normotvorný význam. (...) Hlasatelé, moderátoři a redaktoři zpravodajských a publicistických pořadů jsou povinni vyjadřovat se v pořadech zásadně spisovným jazykem...*“¹⁰⁸ Na Radiu Contact Liberec žádná podobná školení neprobíhají, a to z důvodu nedostatku finančních prostředků k jejich realizaci.

Zpravodajské relace jsou součástí programu ČRo Sever každý den. Jedna relace se skládá většinou ze šesti až sedmi zpráv, z toho tři jsou tematicky specifické – zpráva ze sportu, zpráva o aktuálním počasí a tzv. Zelená vlna – zprávy o dopravní situaci. Do zpravodajských relací významnou měrou přispívají, a práci tak zprávařkám ulehčují redaktoři. Ti do zpravodajství dodávají vlastní čtené zprávy, zvukové zprávy či zprávy natočené „po telefonu“. S ohledem na poslechové špičky v ranních hodinách se ve všední dny zprávy vysílají v době od páté do osmé hodiny ranní každou půlhodinu. Od devíti hodin dopoledne se pak zprávy vysílají vždy v celou hodinu. Poslední relace moderovaná živě z liberecké redakce je v pět hodin odpoledne.

¹⁰⁷ Kodex Českého rozhlasu. Hlava III. Profesní a etické otázky a některé postupy při jejich řešení. Čl. 16 Jazykový projev, 16.4.

¹⁰⁸ Kodex Českého rozhlasu. Hlava III. Profesní a etické otázky a některé postupy při jejich řešení. Čl. 16 Jazykový projev, 16.1, 16.2.

9.2. Radio Contact Liberec

„ *S námi jste vždy a všude dobře naladěni* “

Rádio Contact Liberec je druhou vybranou regionální rozhlasovou stanicí a zároveň také zástupcem soukromého média. To znamená, že vlastníkem nebo zřizovatelem stanice je soukromá společnost, která má za cíl vytvářet zisk. Zisků dosahují komerční rozhlasové stanice vysíláním reklamních sdělení, z nichž mají příjmy. „*Komerční rozhlasové a televizní stanice získávají finanční prostředky především z prodeje vysílacího času inzerentům (tedy obchodování s naší předpokládanou pozorností).*“¹⁰⁹ Koexistenci komerčních a veřejnoprávních médií zaručuje tzv. duální systém.¹¹⁰

Stejně jako ČRo Sever i Radio Contact Liberec sídlí v Liberci. Radio Contact začalo vysílat v roce 1991 jako jedna z prvních soukromých stanic v České republice a dle výsledků oficiálního výzkumu ČR Media projekt – rozhlas v roce 2011¹¹¹ se RCL může pyšnit označením „nejposlouchanější regionální rozhlasová stanice“. Vysílač na Ještědu umožňuje Radiu Contact Liberec šířit obsah vysílání na Liberecku, Jablonecku, Semilsku, Jičínku, Českolipsku, Mladoboleslavsku a na Šluknovsku. Kromě hudby najdeme v programové náplni vysílání RCL také informační servis a regionální zpravodajství. Důraz je kladen na zábavu, soutěže, zajímavost a kulturní tipy, ve vysílání tohoto rádia je tedy akcentována spíše zábavní než informační funkce. Podstatnou součástí vysílání této komerční regionální stanice jsou reklamní spoty. V otázce hudební nabídky se dle mého názoru Radio Contact Liberec podstatně liší od ČRo Sever zejména tím, že častěji zařazuje do vysílání písničky cizích interpretů, které jsou aktuálně moderní. Na webových stránkách RCL je k hudební nabídce stanice poznámka „hrájeme nejlepší hudební mix od 60. let po současnost, s důrazem na české písničky“. Cílovou skupinou rádia RCL jsou posluchači ve věku 20 – 50 let.¹¹²

¹⁰⁹ BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 97.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 97.

¹¹¹ Výsledky oficiálního výzkumu ČR-MEDIA PROJEKT-ROZHLAS. Základní ukazatele poslechovosti rozhlasových stanic v ČR, období 1. 4. 2011 – 30. 9. 2011, zdroj: Radio Projekt, SKMO, Sdružení Median, Stem Mark.

¹¹² Dostupné na: www.rcl.cz.

V Radiu Contact Liberec působí zhruba desítku zaměstnanců. Z toho šest moderátorů a tři moderátorky zpravodajství. Na postu vedoucího redakce rozhlasové stanice RCL působí Jarmila Požická.

9.2.1 Zpravodajské relace Radia Contact Liberec

I na komerčních rozhlasových stanicích tvoří zpravodajství důležitou součást programové náplně vysílání. Hned v úvodu této kapitoly zmíním několik zásadních rozdílů mezi zpravodajskými relacemi ČRo Sever a RCL.

Zpravodajské produkty, které rádio Contact nabízí svým posluchačům, jsou zprávy připravované výhradně moderátorkami. Radio Contact Liberec nemá ve svém personálním zázemí žádné redaktory, kteří by dodávali zpravodajské příspěvky do vysílání jak je tomu v redakci Českého rozhlasu Sever. A právě absence zvukových zpráv a příspěvků redaktorů je jedním z hlavních rozdílů mezi zpravodajskými relacemi ČRo Sever a RCL.

Další odlišností mezi zpravodajstvím na ČRo a zpravodajstvím na RCL jsou zdroje, které moderátorky zpravodajství užívají při přípravě zpráv. Na Radiu Contact Liberec totiž nevyužívají žádný placený servis zpravodajské agentury.¹¹³

Jako třetí rozdíl mezi zpravodajstvím na ČRo Sever a na Radiu Contact Liberec bych mohla uvést tematické zaměření zpráv na region. RCL přináší regionální zprávy ve všední dny pouze v jedenáct hodin dopoledne a ve dvě odpoledne.¹¹⁴ Tyto relace zaměřené na kraj vždy obsahují pět zpráv z regionu. Ostatní (všeobecné, „neregionální“) zpravodajské pořady RCL nesou označení „zprávy bleskem“ či „podrobné zprávy“ a vysílají se ve všední dny vždy v celou hodinu kromě 6:00, 10:00 a 15:00. Ve zmíněných hodinách přináší moderátorky tzv. kulturní servis. „Neregionální“ zpravodajské relace RCL se skládají z několika částí – obsahují vždy dvě až tři zprávy z regionu, jednu zprávu z domova, jednu zprávu ze světa, zprávu ze sportu, o počasí, sezónní informace a dopravní informace.

Zpravodajské relace se na RCL vysílají každý den v celou hodinu, první živě od 7:00. Poslední „na živo“ čtené zprávy jsou ve 14:00. Od 16:00 se vysílají předem natočené

¹¹³ Moderátorky zpravodajských relací ČRo Sever využívají při přípravě zpráv (placený) servis ČTK.

¹¹⁴ ČRo Sever akcentuje zprávy z regionu v každé zpravodajské relaci.

zpravodajské relace. Na Radiu Contact Liberec jsou zpravodajské relace v režii tří moderátorek – Moniky Braunové, Věry Baumgartnerové a Míly Šajbenové. Jak jsem se již zmínila, tyto tři zprávařky připravují texty zpráv předem, přičemž při přípravě čerpají informace pouze z internetových stránek. Každou relaci zahajují zprávařky jakýmsi představením: „*dobrý den a pěkný poslech regionálních zpráv vám přeje...*“, „*pěkné dopoledne u zpráv z našeho regionu vám přeje...*“, „*a jsou tu regionální zprávy s...*“. Takový úvod moderátorek do zpravodajského pořadu slouží nejen k představení posluchačům, ale také k identifikaci zprávařek, které jsou za obsah relace zodpovědné. Zprávařky ČRo Sever používají pro takové úvody kratší formulace. Ve většině případů se jedna zpravodajská relace na Radiu Contact skládá z devíti zpráv. Z toho pět zpráv je základních – jejich tematický obsah se mění, další čtyři zprávy jsou tematicky specializované na sport, počasí, sezónní informace a dopravní informace. Informace z dopravy již nepodávají zprávařky, ale moderátor.

Vzhledem ke skutečnosti, že RCL je komerční rozhlasovou stanicí, jsou její zpravodajské relace (stejně jako ostatní vysílání) prostoupeny reklamními spoty. Do jedné relace jsou zařazeny vždy čtyři reklamní spoty různých sponzorů vysílání. Tyto komerční pasáže zpravodajství jsou vždy uvedeny formulacemi „*následující vysílání vám přináší...*“, „*předchozí vysílání vám přinesl...*“. Tyto reklamní části ve zpravodajství RCL mohou na některé posluchače působit rušivě. Což může v důsledku znamenat, že si posluchač naladí jinou rozhlasovou stanicí. Při poslechu zpráv může pozornost posluchače znesnadnit také zvukový podkres, kterým jsou vždy „podbarveny“ celé zpravodajské relace RCL. Tuto vlastnost zpravodajství na ČRo Sever nemá. Také jingly neboli krátké hudební znělky ohraničující začátek a konec zpravodajské relace i jednotlivé tematické celky zpravodajství (všeobecné zprávy, sportovní zprávy, zprávy o počasí) mohou na některé posluchače působit rušivě, nebo alespoň „agresivně“. Myslím, že jingly ve zpravodajství Radia Contact Liberec jsou výraznější, dynamičtější a mají být posluchačsky poutavější než jingly, které se používají ve zpravodajských pořadech ČRo Sever.

10. Analýza mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever

Dříve, než začnu rozebírat mluvený projev moderátorek zpravodajství ČRo Sever, považuji za nutné uvést několik faktických poznámek. Analýze mluveného projevu zprávařek, kterou se zabývám v následujících kapitolách, předcházelo nahrávání vybraných rozhlasových zpravodajských relací. U každé stanice jsem nahráváním zaznamenala celkem čtrnáct různých zpravodajských relací. Zvukové nahrávky zpravodajství ČRo Sever jsem získala z tzv. monitoringu vysílání.¹¹⁵ Vybrané zprávy jsem v textové podobě stáhla z archivu redakčního systému I-News. Čtrnáct nahrávek zpravodajských relací jsem pořizovala v různých dnech během dvou měsíců, a to vždy v jedenáct a ve čtrnáct hodin. Z jakého důvodu jsem nahrávala zpravodajství právě v tyto hodiny, uvádím v kapitole Analýza moderátorek zpravodajství RCL.

U rozborů mluveného projevu vycházím ze zpráv regionálních, zpráv ze sportu a ze zpráv o počasí. Neanalyzovala jsem mluvu u zpráv z dopravy (Zelená vlna).

10.1 Analýza zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever

V této kapitole se věnuji analýzám mluveného projevu moderátorek zpravodajství Českého rozhlasu Sever po stránce zvukové. Pozorované jevy jsem rozčlenila do jednotlivých kapitol a podkapitol – segmentální rovina, suprasegmentální rovina a ostatní jevy. Sleduji také to, zda některé jevy suprasegmentální roviny zvukové stránky mluvených projevů ovlivňují segmentální rovinu. U zkoumaných jevů vždy uvádím příklady z mluvy moderátorek zpravodajských relací.

¹¹⁵ Monitoring vysílání je nepřetržité interní nahrávání vysílání ČRo Sever. Soubory se zvukovými záznamy se v redakčním softwarovém systému automaticky ukládají do složek (pro přehlednost – podle hodin, dnů) a jsou několik měsíců archivovány. Zaměstnancům a vedoucím pracovníkům tak mohou sloužit jako zpětná kontrola obsahu vysílání i jako ukázky při interních analýzách mluvených projevů moderátorů a redaktorů.

10.1.1 Segmentální rovina

10.1.1.1 Vokály

U vokálů jsem v segmentální rovině vysledovala následující odchylky – v kvalitě a v kvantitě. „*Odchylky vokalizmu od standardní podoby se týkají jak kvality, tak kvantity samohlásek. Jsou to jednak difference nářeční, jednak změny vznikající v nedbalém výslovnostním stylu.*“¹¹⁶

1. Odchylky v kvalitě vokálů

„*V současné výslovnosti se setkáváme s výraznými odchylkami od normativních podob samohlásek předních i, í a e, é a zadní samohlásky o. Jde o nenormativní podoby těchto samohlásek tvořených vždy směrem k jejich větší otevřenosti.*“¹¹⁷

Otevřená výslovnost – rozšiřování vokálů

i, y → e

Velmi frekventovaně se v mluveném projevu moderátorek zpravodajství Českého rozhlasu Sever objevovala otevřená výslovnost u vokálů *i, í, y, ý*. Takzvanou otevřenou artikulací docházelo k jejich rozšiřování na *e, é*. Tato otevřená výslovnost je způsobena nepečlivou, nedbalou artikulací, nesprávnou prací mluvidel při ní.

na Českolipsku → na Českolepsku

Zabruslit si a zahrát si hokej mohou lidé v Novém Boru na Českolepsku.

Liberecký kraj → Leberecký kraj

Leberecký kraj zasáhnou silné mrazy.

opravy → oprave

Radnice tak chce nastartovat oprave často zanedbaných domů.

¹¹⁶ PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny: S obecným úvodem do problematiky oboru*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1997, s. 187.

¹¹⁷ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 18.

Liberecká Technická univerzita → Leberecká Technická univerzita

hasiči → haseči

jednotky → jednotke

V Českých Budějovicích → v Českých Budějovecích

Trenér Jaroslav Šilhavý → trenér Jaroslav Šelhavý

K problematice otevřené výslovnosti se zmiňuje i Zdena Palková v publikaci Fonetika a fonologie češtiny. „Častým důsledkem neúplné artikulace je tzv. centralizace samohlásek, rozdíly mezi samohláskami se zmenšují směrem do středu artikulačního trojúhelníka. Posluchač si tyto rozdíly uvědomuje opět jako “otevřenou“ výslovnost.“¹¹⁸

Zúžená výslovnost

Analýzami jsem postihla také opačný případ otevřené výslovnosti vokálů, tedy zúženou výslovnost, která se také hodnotí jako odchylka od výslovnostní normy.

ě → i

poslanecká sněmovna → poslanecká snimovna

Snimovna má na programu své první letošní schůze návrh na její omezení jen na dobu výkonu mandátu.

V tomto případě však došlo k výslovnostní odchylce způsobené nejspíš nepřiměřeně rychlým mluvním tempem.

¹¹⁸ PALKOVÁ, Zdena. Fonetika a fonologie češtiny: S obecným úvodem do problematiky oboru. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1997, s. 188.

2. Odchylky v kvantitě vokálů

V několika různých případech jsem zkoumáním projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever odhalila, že kvantita vokálů nebyla vždy noremná. V některých slovech docházelo k prodlužování samohlásek, nenarazila jsem na případ krácení vokálu. Prodlužování vokálů v některých slovech mohlo být důsledkem nepřipravenosti projevu nebo rychlého mluvního tempa.

i → í

meřících → měřících

Podle informací z dalších měřících stanic jinde v Libereckém kraji problémy nejsou.

pražského Karolina → pražského Karolína

a → á

Benešová vyřadila → Benešová vyřadilá

e → é

Strupčice → Strupčicé

Zaznamenala jsem také jeden případ prodlužování konjunkce *a*. To bylo způsobeno chvilkovým zaváháním moderátorky zpravodajství. Jejich projevy jsou sice předem připravené a čtené, nicméně stále jsou realizovány „živě“ do éteru. Může se tedy stát, že moderátorka relace na chvíli zaváhá a nastane odchylka u kvantity vokálu spojená s hezitačním zvukem.

...problémy při přepravě materiálu ú v zásobování.

Elize vokálu

V jednom případě jsem dokonce narazila na úplné vynechání vokálu uprostřed slova *meteorologové*. V tomto případě došlo k vynechání vokálu, protože slovo je obtížné na artikulaci.

meteorologové → *mete_ologové*

Přidání vokálu

V jednom z případů jsem narazila na doplnění vokálu uprostřed slova – jednalo se o číslovku *osm*. Zprávařka místo [osm] vyslovila [osum], přidala tedy vokál *u* doprostřed slova. Vložení vokálu uprostřed slova ve zvukové realizaci slova neodporuje ortoepické normě. „Číslovky *sedm*, *osm* mají dvě rovnocenné výslovnostní podoby: se slabikotvornou souhláskou *m*, tj. *sedm*, *osm*, nebo s vloženou samohláskou *u*, tj. *sedum*, *osum*. Podoby s vloženou samohláskou (tzv. vokalizované podoby) jsou po stránce artikulační pohodlnější.“¹¹⁹

osm → *osum*

Přestože smlouva zavazovala České dráhy k dodání šestnácti souprav, původně jich v termínu po železniční trati jezdilo jen os(u)m.

10.1.1.2 Konsonanty

1. Odchytky v kvalitě konsonantů

Asimilace artikulační

„Asimilace artikulační se změnou místa tvoření je změna, při které souhláska přizpůsobuje místo svého tvoření souhlásce sousední; ostatní vlastnosti původní souhlásky zůstávají

¹¹⁹ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 37.

zachovány. ¹²⁰ Zdena Palková uvádí ve Fonetice a fonologii češtiny artikulační asimilaci dvojího typu. První je asimilace artikulační se změnou místa tvoření (viz výše) a druhá asimilace artikulační se změnou způsobu tvoření.

Č → Š

čtrnáct → štrnáct

Odpolední teploty mínus č(š)trnáct až mínus jedenáct stupňů celsia.

Z → S

zákazu → zákasu

... zejména na dodržování zákasu vstupu do volného terénu v první zóně...

Artikulační asimilace jsou odchylky od noremné, spisovné podoby hlásek a dochází k nim oslabením artikulace. Uvádím další vysledované příklady artikulační asimilace. V mluvě moderátorek zpravodajství ČRo Sever docházelo k artikulační asimilaci také u hlásek *d*, *n*.

D → R

Devadesát milionů → devarésát milionů

N → R

Tenisté → teristé

Sanaci → saraci

Za chyby při saraci lagun po bývalé chemičce Ostramo v Ostravě má Nosan Group zaplatit šest milionů korun.

¹²⁰ PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny: S obecným úvodem do problematiky oboru*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1997, s. 145.

2. Odchylky v kvantitě konsonantů

Elize konsonantů

K úplnému vypouštění neboli elizi konsonantických hlásek docházelo v mluvených projevech moderátorek zpravodajství Českého rozhlasu Sever na začátcích, na koncích i uprostřed slov. Tento jev se týká konsonantů *t, l, d, h, k, s* a spřežky *ch*. Elize je jev nespisovný a v projevech moderátorek zpráv na Českém rozhlasu Sever se objevoval poměrně frekventovaně. Tato implicitní výslovnost pozorovaných konsonantů bývá způsobena rychlým mluvním tempem nebo nedbalou artikulací.

T

Číslovky – šest – ve zprávách o počasí, numerické údaje

šest → šes_

V noci bude zataženo se sněžením, minimální teploty v první polovině noci mínus tři až mínus šest stupňů celsia.

dvanáct → dvanác_

šestnáct → šes_náct

Odpolední teploty mínus dvanáct až mínus devět, na horách mínus šestnáct až mínus třináct stupňů celsia.

krátce → krá_ce

Lidé by měli větrat spíš krátce a intenzivně...

ušetřit → ušetři_

Podle premiéra Petra Nečase bude muset vláda ušetřit dalších 26 miliard korun.

navrhnout → navrhnu_

Kandidáta na funkci hlavy státu musí podle zákona schváleného senátem navrhnout dvacet poslanců...

L

projel → proje_

Zatímco při lednovém incidentu proje(L) vlak dvě zastávky, tentokrát to byly čtyři.

D

avantgardně → avantgar_ně

Publikum má možnost po projekci diskutovat s tvůrci, kteří avantgardně zpodobnili vnímání lidské svobody.

H

zahájením → za_ájením

Se zahájením prací...

pohřbu → po_řbu

Kvůli pátečnímu pohřbu Lukáše Příbyla se mění program fotbalové Gambrinus ligy.

K

Nymburk → Nymbur_

V Ústí nad Labem se utká Nymbur(k) s USK Praha a v Děčíně nastoupí domácí tým proti Prostějovu.

S

Vznést → vzné_t

Občané mají možnost se na jednání setkat se zástupci vedení liberecké radnice vznést své připomínky k plánované výstavbě u bývalého koupaliště.

CH

Akademických → akademický_

Bojí se omezování akademických svobod.

Vynechání prepozice v

Poslechem nahrávek zpravodajství ČRo Sever jsem analýzou zaznamenala také úplné vynechání předložky ve sportovní zprávě. Byl to naprosto ojedinělý jev způsobený vysokým mluvním tempem moderátorky zpravodajské relace. K vynechání prepozice došlo v následující větě.

(V) pardubické ČEZ aréně nastoupí v sedmnáct hodin proti Valencii.

Výslovnost konsonantu j

„V neutrálních veřejných mluvených projevech, např. v hlasatelských projevech při ohlašování rozhlasových nebo televizních pořadů, v rozhlasovém a televizním zpravodajství se dokonce nezjednodušená, plná výslovnost s počátečním [j] v těchto tvarech pocituje jako nepřirozená, popř. hyperkorektní.“¹²¹

Zjednodušená výslovnost, tedy elize fonému *j* při výslovnosti tvarů pomocného slovesa *být* na počátku slova není v rozporu s českou výslovnostní normou. V pomocných tvarech pomocného slovesa *být* tedy výslovnostní norma připouští výslovnost obojího druhu – s fonémem *j* i bez něj. Výjimkou je ale výslovnost hlásky *j* ve slovesných tvarech záporných, tam se zachovává. Například ve slovech: *nejsem, nejste, nejsou*. Výslovnost fonému *j* se zachovává také ve slovech, kde verbum *být* plní funkci plnovýznamového slovesa. Například: *Myslím, tedy jsem*.¹²²

Ve veřejných mluvených projevech, obzvláště v rozhlasovém vysílání je ale výslovnost hlásky *j* považována za hyperkorektní. Moderátorky zpravodajských relací na Českém rozhlase Sever toto pravidlo ne vždy dodržují. Občas foném *j* na začátku slova – slovesa *být* v jakémkoliv jeho tvaru – vysloví. Ve většině případů jsem ale vysledovala, že konsonant *j* v pomocných tvarech slovesa *být* neartikuluje.

Tyto tvary slovesa *být* se objevovaly především ve zprávách o počasí. Níže uvádím příklad.

¹²¹ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 34.

¹²² Tamtéž, s. 34.

jsou → *sou*

Rozptylové podmínky jsou dobré.

V tomto případě elize fonému *j* ve výslovnosti slovesa být v určitém tvaru odporuje normě. Ne vždy však zprávačky hlásku *j* vypustily. V některých případech jej artikulovaly.

10.1.2 Suprasegmentální rovina

V suprasegmentální rovině sleduji nejnižší vrstvu zvukové realizace mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever. Zaměřuji se především na mluvní tempo, intonaci a členění výpovědí. Vyjadřuji se ke kvalitě sledovaných aspektů zvukové realizace promluvy u moderátorek zpravodajských relací na ČRo Sever.

10.1.2.1 Mluvní tempo

„Proměnlivost tempa patří k prostředkům časového členění. Podílí se na vzniku segmentace na jednotky souvislé řeči.“¹²³

V analýzách mluvených projevů moderátorek zpravodajství se tempem zabývám pouze v tom smyslu, jestli má mluvní tempo jakožto součást suprasegmentální roviny vliv na rovinu segmentální. Odpověď na tuto otázku je kladná. Příliš vysoké mluvní tempo bylo příčinou špatné artikulace moderátorek, které mohlo vést až ke zkomolení slov, minimálně k vypouštění hlásek na začátcích či na koncích slov, ke znemožnění porozumění recipientem nebo k přeráknutí.

10.1.2.2 Členění výpovědí

V analýzách zvukové roviny mluvených projevů moderátorek zpravodajství na ČRo Sever jsem sledovala také členění výpovědí pomocí intonačních předělů na přízvukové takty.

¹²³ PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny: S obecným úvodem do problematiky oboru*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1997, s. 317.

Sledovala jsem frázování v mluvě moderátorek, tedy to, zda frázováním dělily výpovědi na logické celky a zda dělaly intonační předěly, kde to bylo možné. Zaměřila jsem se na nesprávné, nevhodné umístění intonačních předělů, které tak mohlo změnit smysl výpovědi (zprávy).

Frázování

Frázování je jakési sémantické členění výpovědi na logické celky nebo věty na kratší úseky. Frázování se dosahuje pauzou či změnou melodie, popřípadě kombinací obojího. Při frázování je nutné přihlížet k mluvnické výstavbě věty a především k jejímu významovému uspořádání. Nedodržením těchto zásad se můžeme dopustit chybného frázování. „*Chybné frázování může velmi znesnadnit vnímání mluveného projevu a vést k vytváření tzv. falešných větných dvojic.*“¹²⁴ Jak jsem již uvedla výše, ve zvukových analýzách mluvených projevů moderátorek ČRo Sever jsem se v rámci členění výpovědí zaměřila právě na chybné frázování. Při analýzách jsem ale nenarazila na případ vyloženě chybného frázování. Uvádím tedy příklady frázování správného.

Intonační předěl značím symbolem |.

Meteorologové varují před sněhovými jazyky, | ledovkou a náledím. Sněhové jazyky | by se ve vyšších polohách měly tvořit po celý víkend, | ledovka a náledí hrozí hlavně v noci na zítřek. Českému rozhlasu Sever | to potvrdil meteorolog | Martin Novák.

Tenisté Tomáš Berdych a Iveta Benešová | si zahrají osmiřinále Australian Open. Berdych porazil v Melbourne | Jihoafričana Kevina Andersona, | Benešová vyřadila Rusku Ninu Bratčikovovou.

Liberecký kraj zasáhnou silné mrazy. Výstraha tu platí od dnešní noci na úterý. I další dny se bude ochlazovat | a nejsilnější mrazy udeří v kraji | ve čtvrtek a pátek. Už dnes se teploty můžou na některých místech dostat | až k mínus patnácti stupňům celsia, | v dalších dnech až k mínus osmnácti. Meteorologové upozorňují, | že velmi nízké teploty mohou způsobit škody v průmyslu nebo energetice | i problémy při přepravě materiálu | a v zásobování.

¹²⁴ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 42.

Odpolední teploty | mínus pět až mínus dva stupně celsia, | na horách mínus deset až mínus šest stupňů. Vítr mírný východní, | na horách čerstvý jihovýchodní. Rozptylové podmínky převážně dobré.

U zkoumání členění vět ve zvukové rovině jsem dospěla k tomu, že zprávařky Českého rozhlasu Sever člení věty pomocí intonačních předělů správně. Nenarazila jsem na případ, kdy by nesprávným umístěním intonačního předělů narušily významovou stavbu věty, a znemožnily tak posluchači porozumění sdělovanému. Kratší větné celky nerozčleňovaly vůbec, delší větné celky pak členily správně.

10.1.2.3 Slovní přízvuk

Na strukturní úrovni slova se v rámci zvukové roviny realizuje slovní přízvuk. Je chápán jako zvuková prominence, zvýraznění určité slabiky ve slově. V českém jazyce bývá slovní přízvuk umístěn na první slabice slova. V rámci analýz zvukové roviny projevu moderátorek zpravodajství jsem se zaměřila především na přízvuk větný, viz níže.

U přízvuku slovního bych ale chtěla zmínit důležitou věc, a to přízvukování v předložkových spojeních. Stojí-li před slovem prepozice, nese přízvuk právě ta a slovní spojení se přízvukuje jako jeden celek.¹²⁵ „*Jednoslabičnou předložku vyslovujeme spolu s následujícím slovem jako jeden zvukový, fonetický celek: do stolu, na odzbrojení, před východem atd. Přízvuk následujícího slova tedy přejímá předložka (je s ním obvykle významově spojena).*“¹²⁶ Jak uvádí Jiřina Hůrková v České výslovnostní normě, jedná se o předložky původní: *bez, na, o, pod, před, za, při* atd. V projevech moderátorek zpravodajství ČRo Sever jsem tedy sledovala, zda správně přízvukují předložková slovní spojení. Analýzami jsem zjistila, že slovní spojení s prepozicemi zprávařky ČRo Sever přízvukují zcela správně.

Například:

Na domácím stadionu se představí Verva Litvínov.

Už podruhé od začátku roku selhaly brzdy vlaku (...)

Lavina sice nespadne na českých horách často, ale (...)

¹²⁵ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 37.

¹²⁶ Tamtéž, s. 38.

10.1.2.4 Větný přízvuk

Větný přízvuk je jakási „zvuková prominence některých slov uvnitř výpovědi. ... Formou větné prominence je v jazycích obvykle určitý intonační průběh, který může být doprovázen proměnami dynamiky nebo tempa.“¹²⁷ Zdůraznění určitého slova ve větě – tedy umístění větného přízvuku může být motivováno významově – v takovém případě mluvčí upozorňuje na určité hledisko sdělení. Jindy nemusí být větný přízvuk spojován s obsahem sdělení, jindy zase vzniká jako druhořadý produkt techniky řeči. Třeba po nádechu nebo jako navyklý stereotyp mluvčího.¹²⁸ Každá věta ve výpovědi by měla obsahovat větný přízvuk, „použití přízvuku je motivováno záměrem ozvláštnit důležité (nejdůležitější) slovo.“¹²⁹

Také větný přízvuk byl předmětem zkoumání zvukové roviny mluvených projevů zprávařek Českého rozhlasu Sever. Percepci zvukových nahrávek zpravodajství jsem zaznamenávala větný přízvuk vždy podtržením zvýrazňovaného slova ve větě. Níže uvádím příklady ze zpravodajství, akcentované slovo ve větě je zvýrazněno podtržítkem.

V pohotovosti jsou v Krkonoších kromě horské služby také speciálně vycvičení psi. Lavina sice nespadne na českých horách často, nikdo ale předem neví, kdy může k neštěstí dojít. Ve střehu musí být proto neustále nejen záchranáři, ale také lavinoví psi, jak říká Josef Matějec, který speciálně vycvičené psy chová.

Celníci mají za sebou úspěšný rok. Útvarům Celního ředitelství Ústí nad Labem za rok 2011 se podařilo vybrat v Libereckém a Ústeckém kraji na cle, daních a ostatních poplatcích téměř 31 miliard korun. Přes 90 procent ze všech vybraných peněz tvoří spotřební daň z minerálních olejů. Více než jednu miliardu získali celníci na dani z lihu, kde zaregistrovali velký nárůst.

Dnes v noci bude zataženo až oblačno, místy přeháňky, nad pěti sty metry a přechodně i v nižších polohách sněhové. Ranní teploty plus dva až minus jeden stupeň, na horách minus dva až minus pět stupňů celsia. Zítřek bude převážně oblačný, místy s přeháňkami, nad šesti sty metry sněhovými. (...)

¹²⁷ PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny: S obecným úvodem do problematiky oboru*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1997, s. 164–165.

¹²⁸ Tamtéž, s. 165.

¹²⁹ Tamtéž, s. 165.

Hokejová Tipsport extraliga dnes pokračuje 49. kolem. Na domácím stadionu se představí Verva Litvínov. Ta nastoupí proti plzeňským Indiánům. Zápas začíná v 17 hodin a 30 minut. Hrajou se ale i další zápasy – Mladá Boleslav nastoupí proti Vítkovicím, Třinec proti Spartě, Karlovy Vary vyjedou na led Zlína, Kometa Brno bude hostovat v Českých Budějovicích a Kladno změří síly s Pardubicemi.

Moderátorky zpravodajství ČRo Sever užívají větný přízvuk dle mého názoru vhodně, tedy zdůrazňují vždy slova, která jsou ve větě podstatná. Umístěním větného přízvuku tak posluchače upozorňují na důležité informace.

10.1.2.5 Intonace

Průběh melodie je rozhodující zvukovou kvalitou výpovědi. Při svých analýzách zvukových nahrávek jsem sledovala i ji. Základem mi byla poslechová analýza zpravodajských relací Českého rozhlasu Sever. Pro funkční melodické schéma používá Daneš termín intonační kadence. V této kapitole pracuji s pojmem kadence. *„Kadence je abstraktní schéma průběhu melodie a tvoří ji určitý sled výškových změn, jejichž počet a směr je závazný. Kadence ve funkci melodému zabírá obvykle jen část výpovědi. Určující pro její začátek je takt, který může dostat větný přízvuk jako poslední ve větném celku nebo v jeho nekoncové samostatné části, tj. v nekoncovém promluvovém úseku.“*¹³⁰ Fonetika a fonologie češtiny Zdeny Palkové pracuje s termínem melodém a rozlišuje tři základní melodická schémata: melodém ukončující klesavý, který se používá ve větách oznamovacích, rozkazovacích a u otázek doplňovacích. Melodém ukončující stoupavý, který se používá u otázek zjišťovacích a melodém neukončující, používaný uvnitř větných celků nebo na konci samostatných větných členů.¹³¹

Při svých analýzách melodického průběhu mluvy moderátorek jsem pracovala s pojmy kadence klesavá, polokadence stoupavá a polokadence klesavá. Kadence stoupavá se neobjevila ve zvukové realizaci žádné zprávy. Níže uvádím vlastní způsob značení různých kadencí, s nímž pracuji.

¹³⁰ PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny: S obecným úvodem do problematiky oboru*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1997, s. 308.

¹³¹ Tamtéž, s. 307–308.

Kadence klesavá \\
Polokadence klesavá \
Polokadence stoupavá /

Při zvukových analýzách projevů moderátorek zpravodajství ČRo Sever jsem zjistila, že zprávařky užívají ve většině případů správnou kadenci či polokadenci. Uvádím na příkladech.

Správné užití kadencí a polokadencí:

*Liberecký kraj zasáhnou silné mrazy. \\ Výstraha tu platí od dnešní noci. \\ I další dny se bude ochlazovat / a nejsilnější mrazy udeří v kraji ve čtvrtek a pátek. *

*V pohotovosti jsou v Krkonoších kromě horské služby / také speciálně vycvičení psi. \\ Lavina sice nespadne na českých horách často, \ ale nikdo předem neví, / kdy může k neštěstí dojít. \\ Ve střehu musí být proto neustále nejen záchranáři, / ale také lavinová psi, \ jak říká Josef Matějec, / který speciálně vycvičené psy chová. *

Níže uvádím příklady nesprávně užitých polokadencí ve větách:

*Hokejová Tipsport extraliga \ dnes pokračuje 49. kolem. *

V této větě má být za slovem extraliga užitá polokadence stoupavá, nikoliv klesavá. Koncová kadence klesavá však byla užitá správně.

Uvádím další příklad na nesprávně užitou klesavou polokadenci. Na jejím místě má být polokadence stoupavá. Koncová kadence klesavá je jako v předchozí větě užitá správně.

*Soubory uložené na serveru Megaupload \ ve čtvrtek nejspíš smažou. *

Tutéž chybu s polokadencí klesavou uvádím i na poslední příkladové větě:

*Sněhové jazyky by se ve vyšších polohách měly tvořit po celý víkend, \ ledovka a náledí hrozí hlavně v noci na zítřek. *

Pro uplatňování polokadencí ve větách obecně platí, že se užívá stoupavá polokadence.

Výjimku tvoří následující případy:

Je-li ve zprávě citát, následuje za ním polokadence klesavá. Např.:

*„Ztratil jsem důvěru veřejnosti, / a proto podávám demisi,“ \ oznámil německý prezident Christian Wulff. *

Klesavá polokadence se užívá také před verby dicendi, jako například *řekl, uvedl, oznámil, zdůvodnil, prohlásil* atd. Např.: *Děti by se do školy měly vrátit nejpozději 31. března, \ řekl náměstek primátora Kamil Calta.*

Naopak stoupavá polokadence se používá v ostatních případech uprostřed vět a také při výčtu. Níže dokladuji na příkladové sentenci.

*Jeho zakladatele Kima Schmitze / obžalovali z porušování autorských práv, / praní špinavých peněz, / internetového pirátství / a vydírání. *

10.1.3 Ostatní jevy

10.1.3.1 Přerěknutí, nesrozumitelnost, zkomolení slov

Jak jsem již uvedla, k přerěknutí a zkomolení slov dochází kvůli vysokému mluvnímu tempu moderátorky zpravodajské relace. Někdy se může zprávařka tzv. „zadrhnout“, přičemž do čteného textu umístí delší pauzu, než je běžné. Níže uvádím příklady přerěknutí, zkomolených slov či slov, která byla artikulována nepřesně, nesrozumitelně.

serveru → servu

Soubory uložené na serv(er)u Megaupload...

Vinou rychlého mluvního tempa došlo v jedné zprávě relace ze 14. 2. (14:00) ke zkomolení sousloví, zprávařka se ale ihned opravila. V téže zprávě vysoké mluvní tempo zapříčinilo také nesprávnou artikulaci verba *vznést*. Mluvidla se nestihla dostat do správného postavení a neartikulovala přesně všechny hlásky ve slově. (*vznést* → *znét*)

na jednání setkat → na setkání jednat

Občané mají možnost se na setkání jednat (opravila: jednání setkat) se zástupci vedení liberecké radnice a znét (opravila: vznést) své připomínky k plánované výstavbě u bývalého koupaliště.

Jako zajímavý příklad přechnutí uvádím následující případ, kdy moderátorka zpravodajství přidáním jednoho konsonantu před začátek slova změnila sémantiku daného slova. Takové přechnutí může vést až ke komickému vyznění zprávy. To se stalo ve čtvrté zprávě zpravodajské relace ČRo Sever ze 17. 2. 2012 ve 14:00.

vaz → svaz

„Ztratil jsem důvěru veřejnosti, a proto podávám demisi,“ oznámil německý prezident Christian Wulff. Jeho rezignaci si přitom přála naprostá většina Němců. Svaz mu zlomily korupční kauzy a příliš těsné vazby s podnikateli ještě v době...

10.2 Shrnutí výsledků analýzy zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever

Moderátorky zpravodajských relací Českého rozhlasu Sever se prezentují profesionální zvukovou realizací svých mluvených projevů. Co se členění promluvy týče, frázováním dělí věty na menší úseky správným umístováním intonačních předělů a nenarušují významovou stránku věty. Zprávařky takzvaně „jdou po smyslu“ sdělovaného a správně umísťují slovní i větné přízvuky. Větnými přízvuky dovedou ve větách zpráv zvýraznit to podstatné. Tím upozorňují příjemce sdělení – rozhlasových zpravodajských relací – na podstatné informace. Pokud se ve větě objeví prepozice se substantivem, kladou slovní přízvuk na předložku, přesně tak, jak to uvádí česká výslovnostní norma. Co bych ale zvukové rovině mluveného projevu moderátorek ČRo Sever vytkla, je častý jev elize konsonantů při artikulaci. Úplné vypouštění hlásek při vyslovování odporuje ortofonii i ortoepické normě, a snižuje tak podstatnou měrou celkovou úroveň kultivovanosti projevů.

Moderátorky zpravodajství na Českém rozhlasu Sever se neuchylují k mechanickému a monotónnímu čtení zpráv, intonační nepřesnosti se objevují ojediněle. Nejvíce chybují v užívání klesavé polokadence uprostřed větných celků. Na druhou stranu prokazují schopnost správného užívání kadencí klesavých na koncích vět. Artikulují většinou s pečlivostí a přesností, jen zřídkakdy dochází k oslabení artikulace vlivem nedbalosti nebo nepřiměřeně vysokého mluvního tempa. Občasnými „přeřeky“, ke kterým dochází také vinou rychlého mluvního tempa, lehce snižují úroveň kultivovanosti jejich mluvených projevů. Celkově bych zhodnotila zvukovou rovinu mluvených projevů moderátorek zpravodajství Českého rozhlasu Sever velmi kladně. Myslím, že své pozitivní hodnocení můžu přičíst i pravidelným hlasovým školením, kterým se mluvený projev zprávařek ČRo Sever několikrát do roka podrobuje.

10.3 Analýza lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever

V této kapitole analyzuji a popisuji mluvený projev moderátorek zpravodajství Českého rozhlasu sever z hlediska lexika. Před zahájením analýzy slov, které redaktorky při psaní textů zpráv používají, jsem stanovila asi desítku bodů, na které jsem se posléze zaměřila. V lexikální rovině mluvených projevů sleduji vybrané jevy slovní zásoby zpravodajství. Pozorované jevy jsem pro přehlednost rozčlenila do několika dalších podkapitol. Věnuji se například užívání frází, odborných termínů (z oblasti sportovních zpráv a zpráv o počasí), užívání slangových slov nebo užívání tzv. zdůrazňovacích slov.

10.3.1 Opakování slovních výrazů, synonyma

Při analýzách projevu po stránce slovní zásoby jsem pozorovala, zda se v textu jedné zprávy opakuje vícekrát jedno slovo. Zjistila jsem, že v žádné z více než čtyřiceti zpráv se jedno slovo neopakovalo více než dvakrát v rámci jedné zprávy. Zprávařky ČRo Sever tedy využívají synonymní výrazy. V jedné ze zpráv jsem však narazila na opakování zdůrazňovacího slova *také*. *V pohotovosti jsou v Krkonoších kromě horské služby také speciálně vycvičení psi. (...) Ve střehu musí být proto neustále nejen záchranáři, ale také lavinová psi...* Druhý výraz *také* by se dal nahradit spojením *ale i*. Na druhou stranu musím zmínit, že toto zdůrazňovací slovo bylo v obou větách umístěno správně.

10.3.2 Fráze

V prepisech zpráv jsem sledovala i používání floskulí, frází a klišé. Dospěla jsem k závěru, že téměř každá zpravodajská relace obsahovala alespoň jednu zprávu, v níž se objevila nějaká fráze. Z různých relací jsem pro příklad vybrala například následující věty. *Německému prezidentovi zlomily vaz korupční kauzy... / Rodina přišla o střechu nad hlavou / překročení finančního stropu / dát branku / radnice chce nastartovat opravy*. Většina floskulí pochází z běžných zpráv z regionu, frazém jsem však objevila i v textu zprávy ze sportu.

10.3.3 Metaforické výrazy

Pro jazyk žurnalistiky jsou typická i nepřímá neboli obrazná pojmenování, která také byla předmětem mého zkoumání textů zpráv z hlediska lexikálního. Zaměřila jsem se na metaforická slovesa, metaforická adjektiva, metaforická substantiva, a dokonce i metaforická propria. Velmi frekventovaná byla v textech zpráv na ČRo Sever metaforická slovesa a synekdochy. Např.: *Česká republika vyřešila problém s Evropskou unií. / S Fotbalovou asociací podepsala firma smlouvu na tři roky. / Město Liberec nechá ředitele svých škol projít výběrovým řízením. / Skóroval také Petr Sýkora. / Semily zlevnily turistické balíčky pro letošní letní sezónu. / V Základní škole v Hrádku nad Nisou se už několikrát potkali se šikanou.*

Jako příklady metaforických substantiv uvádím následující slovní spojení – *hvězda zápasu, hlava státu*. Ta se objevovala jak ve sportovních zprávách, tak ve zprávách z domova či ze světa. Metaforická adjektiva se objevila ve zprávách sportovních – *vítězný gól, pátý Liberec* – v celé větě pak: *Hokejisté pátého Liberce dnes čeká v 46. kole extraligy další souboj o místo v první šestce zaručující přímý postup do play off.*

Sportovní zprávy často přinášejí metaforická propria – výrazy, které pojmenovávají hráče hokejových či fotbalových klubů, např.: *Senátoři, Kačeři*.

Jednu branku Senátorů dal také obránce Filip Kuba.

Vítězný gól Kačerů dal Teemu Selänne a zaznamenal svou 656. branku v NHL.

10.3.4 Opisná pojmenování

Ve zprávách se často objevovala opisná pojmenování. Jejich užíváním se zprávačky vyhýbají opakování výrazů. Například opisná pojmenování u osob:

hokejista Milan Michálek = český útočník

Vyozorovala jsem také opisné označení propria, města Liberce ve větě sportovní zprávy. *Pod Ještědem přivítají sedmý Zlín, který na Severočechy ztrácí jen dva body.*

Na opisné pojmenování města Liberce jsem při lexikálních analýzách narazila nejen ve zprávě ze sportu.

Např.: *V krajském městě jsou kvůli prachu problémy už od víkendu.*

10.3.5 Cizí slova

Cizí slova byla další zkoumanou složkou slovní zásoby v rozhlasových zprávách na ČRo Sever. Některá z cizích slov se denně používají v médiích i v běžné komunikaci, tak jsou pro příjemce sdělení snadno dekodovatelná. Např.: *server, web, inscenace*.

Jablonec nad Nisou bude na svých webových stránkách informovat o církevních akcích.

V této větě užila zprávařka ČRo Sever přívlastek – cizí jméno – *webové*, „více českým“ adjektivem by bylo označení *internetové* stránky.

Některá slova cizího původu, na která jsem při analýzách narazila, by se však dala nahradit synonymními výrazy, které by byly pro (méně vzdělané) posluchače přístupnější. Například substantivní výraz *justice*, který jedna ze zpravodajek užila ve zprávě ze světa. Tento výraz by se dal nahradit slovem *soudní orgány, soudy*. Slovo se objevilo ve větě: *Americká justice uzavřela Megaupload před několika dny*. V tomto kontextu by ale bylo lepší zanechat výraz *justice*, byť by mohl být pro některé posluchače významově nejasný.

Na užití odborného cizího slova jsem natrefila ve větě, kde stálo, že panovníkovi byl posmrtně udělen *titul generalissima*. Výraz pro označení vojenské hodnosti těžko vyjádřit synonymním způsobem. Pro lepší porozumění posluchače relace by však mohlo být dodatečně vysvětleno: *...titul generalissima, tedy nejvyšší a výjimečně udělované vojenské hodnosti*.

V posledních měsících se v médiích často objevuje téma církevních restitucí. Slovní spojení *církevní restituce* se objevilo také ve zprávách ČRo Sever ze dne 3. 2. 2012, uvedeno bylo již v headlinu zpravodajské relace – *Vládní návrh o církevních restitucích dnes začnou řešit poslanci*. Pro některé nezasvěcené posluchače může být toto slovní spojení cizího slova složité. Některé z příjemců může neznalost cizího výrazu restituce odradit od pokračování v poslechu zpráv.

Ve sportovních zprávách se velmi frekventovaně objevují propria v cizím jazyce – názvy sportovních klání, např.: *třetí turnaj seriálu Euro Hockey Tour, Eurocup. Basketbalisty Nymburka čeká třetí duel v osmiřinálové skupině Eurocupu*. Většinou se jedná o výrazy v angličtině.

10.3.6 Nevhodně užitá lexikální výrazy

Analýzami lexikální stránky textů zpráv jsem postihla i nesprávně užitá slova. Níže uvádím příklady lexika, která by měl být nahrazena jinými výrazy. Např.: *V Jablonci nad Nisou dál platí kvůli přívalům sněhu kalamitní stav.* Dle mého názoru by se sloveso *platit* mělo nahradit slovesem *trvat*, aby bylo slovní spojení správné: *kalamitní stav trvá nadále.*

I v následující větě je lexikum nepatřičně užito. *Snížení výroby firma zdůvodňuje omezením poptávky po malých autech na evropských trzích.* Nesprávně užitá substantiva *snížení* a *omezení* a verba *zdůvodňuje*. Lexikální výrazy bych pozměnila a větu bych formulovala takto: *Omezení výroby firma odůvodnila snížením poptávky po malých autech na evropských trzích.* Formulaci, kterou užila zprávařka, považuji za nevhodnou.

10.3.7 Odborné výrazy

Při analýze lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství na ČRo Sever jsem se věnovala také odborným výrazům. Například zpráva týkající se chystaných reforem v českém vysokém školství obsahovala odborné adjektivum – *akreditační*, což může být pro některé posluchače neznámé lexikum. Např.: *Změnit se také musí špatný akreditační systém nebo udělování titulů profesorům a docentům.*

V textech zpráv o počasí jsem opakovaně zaregistrovala odborný termín *biometeorologická předpověď*, který se často uvádí jen jako *bio* nebo *biozátěž*. Myslím, že tento termín je běžnou součástí úzu a minimálně součástí pasivní slovní zásoby většiny posluchačů. Jiný odborný termín z oblasti zpráv o počasí by však mohl působit problémy, je jím *signál regulace*. *Silný vítr zlepšuje rozptylové podmínky v republice. Na Pardubicku tak mohli meteorologové odvolat signál regulace.*

10.3.8 Tzv. „zdůrazňovací slova“

V lexiku zpravodajských relací jsem pozorovala rovněž výskyt zdůrazňovacích slov (*také, především, zejména, hlavně*). Například v následující větě. *Uklízet se nedaří hlavně chodníky.* Zdůrazňovací slova se v mluveném projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever vyskytovala ve velmi hojné míře, někdy jich bylo více v jednom souvětí.

Např.: *Mráz působí negativně také na lidskou pokožku.*

Problémy na silnicích jsou především ve vyšších polohách, zejména v horských úsecích na Semilsku a Jablonecku. Ve druhé příkladové větě vidíme dvě zdůrazňovací slova – především, zejména.

10.3.9 Zkratková slova

Ve zprávách se velmi frekventovaně užívají zkratky. Zejména zprávy ze sportu obsahují zkratková slova názvů klubů a sportovních institucí, popřípadě názvů stadionů (*USK Praha, NHL, ČEZ Aréna, HC Karlovy Vary* atd.). Zkratky se objevují i ve všeobecných zprávách, například v označeních politických stran. Například: *Ted' obdobnou regionální předlohu podala opoziční ČSSD.*

10.3.10 Zajímavost

Na závěr této kapitoly uvádím jako zajímavost fakt, že v ČRo Sever existuje jakýsi interní předpis určený všem redaktorkám a zpravodajkám, který obsahuje zakázaná slova. Tedy lexikální výrazy, jejichž užívání by se měli zaměstnanci vyhýbat. Na „seznamu zakázaných slov“ najdeme některá cizí slova a odborné výrazy jako např.: *finanční prostředky, iniciovat, iniciativa, konference, lokalita, modernizace, optimalizace, problematika, projekt, renovace, revitalizace, workshop* atd. Ve svých analýzách jsem nenašla ani jedno slovo, které je na tomto seznamu. Mezi prostředky, jejichž užívání tyto interní předpisy ČRo Sever nepovolují, patří i některá verba dicendi neboli slovesa ústního a písemného vyjadřování, např.: *pravil, povídá*. Jsou tedy nahrazována slovesy, jako například *řekl, prozradil, informoval* atd.

10.4 Shrnutí výsledků analýzy lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever

Moderátorky zpravodajství Českého rozhlasu Sever používají ve svých projevech lexikální prostředky veskrze spisovného českého jazyka. Užívání spisovné češtiny je dozajista v souladu jednak s požadavkem kultivovanosti mluvených projevů a jednak s tím, co se očekává od média veřejné služby. Všechny pozorované lexikální jevy byly v souladu s kultivovaností. Celkově hodnotím lexikální rovinu projevů moderátorek zpravodajských relací Českého rozhlasu Sever pozitivně a vnímám ji jako určitý vzor v užívání lexikálních prostředků ve zpravodajství.

11. Analýza mluveného projevu moderátorek zpravodajství RCL

V následujících třech kapitolách se budu věnovat rozboru mluveného projevu moderátorek zpravodajství na rádiu Contact Liberec. V tomto odstavci podám informace o tom, co předcházelo analýze mluvy zpravodajek RCL. Stejně jako u zpravodajství ČRo Sever bylo i u RCL nutné získat zvukové nahrávky a textové přepisy zpravodajských relací, na nichž jsem výzkum založila. Vzhledem k tomu, že na Radiu Contact Liberec provádějí pouze občasný monitoring vysílání a to pouze pro interní účely RCL, byla jsem povinna získat nahrávky jiným způsobem. Pomocí programu Raima Radio jsem provedla nahrávky zpravodajských relací, které jsem posléze přepsala do podoby textu. Nahrávky zpráv RCL jsem totožně s nahrávkami zpravodajství ČRo Sever provedla ve stejné dny a stejné hodiny. Opatřila jsem si podklady k celkem čtrnácti zpravodajským relacím. Zpravodajské relace na Radiu Contact Liberec jsem natáčela vždy v jedenáct a ve čtrnáct hodin z toho důvodu, že pouze v tyto časy RCL vysílá zprávy z regionu. Nahrávky RCL jsem provedla dříve než u ČRo Sever, který jsem pak RCL podřídila. Předpokládala jsem, že budu-li při výzkumu vycházet u obou stanic z regionálních zpráv, mohl by se jejich tematický obsah alespoň někdy shodovat, a tak by se dala lépe analyzovat a srovnávat lexikální rovina mluvy zpravodajek. Tato hypotéza se mi však v praxi nepotvrdila. Témata zpráv v relacích se na jednotlivých stanicích vždy lišila, resp. ani jednou nepanovala tematická shoda ve zprávě na obou rozhlasových stanicích.

U analýzy mluvených projevů vycházím ze zpráv regionálních, ze sportovních zpráv a ze zpráv o počasí. Nevěnovala jsem se zprávám z dopravy a zprávám, které na RCL nazývají „sezónními informacemi“.

11.1. Analýza zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství RCL

Analýzy mluveného projevu moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec po stránce zvukové jsou předmětem této kapitoly. Stejně jako u rozborů zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever jsem i u analýz mluvy moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec zkoumané jevy rozčlenila do jednotlivých kapitol a podkapitol – segmentální rovina, suprasegmentální rovina a ostatní jevy. Pozoruji a komentuji také ovlivňování segmentální roviny rovinou suprasegmentální. Analyzované jevy vždy dokladuji na konkrétních příkladech z mluvy moderátorek zpravodajských relací RCL.

11.1.1 Segmentální rovina

11.1.1.1 Vokály

V segmentální rovině zvukových analýz mluvených projevů moderátorek Radia Contact Liberec jsem se v první řadě soustředila na výslovnost vokálů. Při rozbořech zvukových nahrávek jsem u vokálů vysledovala odchylky dvojího typu – v kvalitě a v kvantitě.

1. Odchylky v kvalitě vokálů

Otevřená výslovnost – rozšiřování vokálů

V segmentální zvukové rovině mluvených projevů zprávařek RCL jsem vysledovala tendence k tzv. otevřené výslovnosti, při níž dochází k rozšiřování vokálů. Jednalo se pouze o rozšiřování vokálů *i*, *y* na *e*.

i, y → e

v Libereckém kraji → v Lebereckém kraji

V Lebereckém kraji letos nezačnou žádné velké silniční stavby (v headlinu zprávy)

V Lebereckém kraji bylo loni ohlášeno celkem devět set devatenáct požárů.

V Leberecké krajské nemocnici v posledních letech přibývá opilých mladých lidí, (...)

Leberecké hokejisty čeká už zítra v pořadí 48. kolo nejvyšší hokejové soutěže.

město *si* nechává → město *se* nechává

v *Jilemnic*i → v *Jelemnic*i

Podmínkou pro získání grantu je trvalé bydliště žadatele v Jelemnici.

Jak lze vypořádat z příkladových vět, k rozšiřování vokálů docházelo zejména u substantivního výrazu *liberecký*. Rozšiřování vokálu *i* na *e* jsem v tomto slově zaznamenala u všech tří zprávařek Radia Contact Liberec. Tato otevřená výslovnost je nenoremní.

Zúžená výslovnost

Při zvukových rozborech kvality vokálů jsem se zaměřila také na to, zda moderátorky zpravodajství RCL nevyslovují některé vokály „zúženě“. V žádné z desíti analyzovaných zpravodajských relací jsem nenarazila na slovo, v němž by u vokálu použili tzv. zúženou výslovnost.

2. Odchyly v kvantitě vokálů

Rozbory zvukových nahrávek zpravodajství Radia Contact Liberec jsem zaznamenávala také odchyly v kvantitě vokálů. V České výslovnostní normě píše Jiřina Hůrková, že „v české výslovnosti je zakotvena tzv. česká funkční kvantita. Délka nebo naopak krátkost samohlásky může mít rozhodující vliv na význam slova a může slova nebo tvary slov od sebe vzájemně odlišovat.“¹³² Z toho tedy plyne, že kvantita vokálů je v češtině významotvorná. V mluvených

¹³² HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 19.

projevech zprávařek RCL jsem zaznamenala jeden pŕípad dloužení vokálu a jeden pŕípad, kdy zprávařka vokál naopak zkrátila.

Prodlužování vokálů

V první zprávě zpravodajské relace z 31. 1. 2012 (v 11:00) jsem vysledovala kvantitativní odchylku u vokálu ve slově *kraj*. Byla to jediná pozorovaná odchylka od kvantity, při níž došlo k prodloužení vokálu.

i → í

v Libereckém kraji → v Libereckém krají

V Libereckém krají je podle údajů Ředitelství silnic a dálnic v různém stavu rozpracovanosti šest silničních staveb, a to zejména na Českolipsku.

Krácení vokálů

Analýzami zvukové roviny zpravodajství jsem odhalila dvě kvantitativní odchylky u vokálů – krácení, oba uvádím níže. První uvedený pŕíklad obsahuje dokonce v jednom slově dvě odchylky od délky vokálů v jednom slově. Druhý pŕíklad je z páté zprávy zpravodajské relace RCL ze 30. 1. 2012 (v 11:00).

í → i

startujícími → startujícimi

Mezi startujícimi byli i hráči oddílu badmintonu VSK Slavia TU Liberec.

Odchylka od kvantity – zkrácení vokálu bylo v tomto pŕípadě způsobeno tím, že se zprávařka pŕeřekla v jednom z pŕedcházejících slov ve zprávě. Svým pochybením byla zřejmě „vyvedená z míry“, a zanedbala tak artikulaci slova *startující*. Pro doplnění uvádím, že se jednalo o sportovní zprávu zpravodajské relace ze 14. 2. 2012 ve 14:00.

ů → u

problémů → problému

Den starosty má posloužit obyvatelům města k přednesení problému, které je trápí.

V tomto případě dokonce narušení správné kvantity vokálů způsobilo morfologické chyby – vztažné zájmeno *který* ve větě vedlejší není kompatibilní s jednotným číslem slova *problém* ve větě hlavní. Ke zkrácení vokálu došlo nedbalou výslovností, zřejmě přehlédnutím, nepozorností zprávařky.

Elize vokálů

Sledovala jsem také to, zda se zprávařky Radia Contact Liberec nedopouštěly úplného vynechání, tzv. elize vokálů. Zjistila jsem, že v žádném slově nedošlo k elizi vokálu.

Přidání vokálu

Výslovnost číslovky sedm, osm a v jejích tvarech se objevovalo přidání vokálu *u* při výslovnosti doprostřed výrazu. Toto přidání vokálu při artikulaci ale není v rozporu s výslovnostní normou. Níže uvádím zprávu ze zpravodajské relace s datací 30. 1. 2012 (11:00). V ní se objevily číslovky hned několikrát.

sedmdesát → sedumdesát

osm → osum

V Libereckém kraji bylo loni ohlášeno celkem devět set devatenáct požárů. Přímá škoda se dostala v roce 2011 přes částku osumdesát šest milionů korun a hasičům se podařilo uchránit majetek v hodnotě téměř čtyři sta osumdesát milionů. Při požárech také zachránili šedesát dva osob. Sto sedumdesát sedum lidí bylo z hořících objektů evakuováno. Při požárech v loňském roce bylo zraněno osumdesát šest osob a šest jich zemřelo.

11.1.1.2 Konsonanty

U konsonantů jsem v rovině segmentální sledovala kvalitu výslovnosti a to, zda docházelo k asimilacím znělostním či artikulačním, k elizi konsonantů a výslovnosti fonému *j*.

1. Odchylky v kvalitě konsonantů

Asimilace artikulační

Jako artikulační asimilaci označujeme „*artikulační přizpůsobení sousedních hlásek; je to proces, kterým se vyrovnávají artikulační rozdíly mezi dvěma i více sousedními hláskami, z nichž každá se v izolovaném postavení tvoří na jiném artikulačním místě.*“¹³³ V mluvených projevech moderátorek zpravodajství jsem narazila na několik případů artikulační asimilace (viz níže).

Odchylky, které jsem zaregistrovala, byly zaviněné oslabením artikulace.

Č → Š

značení → znašení

Kvůli zavátému tyčovému znašení stále zůstává uzavřený traverz Sněžky (...)

Zároveň i C → S

V jednom případě jsem narazila u vyslovované číslovky čtrnáct na dvě výslovnostní odchylky odporující normě v jednom slově. Jedná se o asimilační artikulaci č na š a c na s.

čtrnáct → štrnást

Na Liberecku máme slunečno a teploměr ukazuje minus štrnást stupňů.

¹³³ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 19.

B → P

obyvatelům → opyvatelům

Opyvatelům je už k dispozici jeden z nových mostů a hotové jsou také rekonstrukce vodovodů a kanalizací.

Obří hřeben → Obří hřepen

Kvůli zavátému tyčovému značení stále zůstává uzavřený traverz Sněžky z růžovohorského sedla směrem na Obří hřepen.

L → R

*na Liberecku → na **Riberecku***

Na Riberecku je jasno a minus pět stupňů.

TS → C

devět set → devěcet

V libereckém kraji bylo loni ohlášeno celkem devěcet devatenáct požárů.

Vinou vysokého mluvního tempa.

STS → SC

městská → měšcká

Měšcká policie v Turnově musí šetřit.

Splývání dvou stejných hlásek vedle sebe

V jednom případě jsem při zvukových analýzách v segmentální rovině narazila také na artikulační splývání stejné hlásky na hranici dvou slov. Taková splývavá výslovnost je

nepřípustná a odporuje české výslovnostní normě. K nenoremní artikulaci tohoto sousloví došlo pravděpodobně nedbalostí zprávařky zpravodajské relace (30. 1. 2012, v 11:00).

L

musel letos → museletos

Proto [museletos] autor sněhového díla použít sílu a také sekyrky.

2. Odchylky v kvantitě konsonantů

Elize konsonantů

Při zvukových rozborech nahrávek zpravodajství Radia Contact Liberec jsem vypožorovala také úplné vypouštění konsonantů při artikulaci. Jednalo se o následující hlásky: *t*, *m*, *v*. Nejfrekventovanější byl ve větách zpráv výskyt elize hlásky *t*. U konsonantu *m* zase docházelo vinou implicitní výslovnosti k silnému oslabení artikulace.

T

K elizi konsonantu *t* docházelo zejména v numeráliích, na koncích slov.

Šest → šes_

Městská knihovna v Chrastavě vydala výroční zprávu za loňský rok. Z té vyplývá například to, že čtenáři zde v současnosti mají k dispozici přes dvacet šes tisíc svazků.

Celkem čtyřicet šest lůžek v azylovém domě (...)

Dvanáct předchozích mlád'at (...)

...má takových volných bytů v centru dvanáct

mínus dvanáct stupňů

jedenáct → *jedenác_*

čtvrtého → *č_vrtého*

V pátek dvacátého čvrtého druhý začíná v jedenáct hodin dopoledne provizorní závodní kolo.

Dále uvádím další příklady slov, v nichž docházelo k úplnému vypouštění konsonantu *t*.

částku → *čas_ku*

Přímá škoda se dostala v roce dva tisíce jedenác přes časku osumdesát šest milionů korun (...)

činnost → *činnos_*

Rada města Česká Lípa schválila poskytnutí finančního grantu na činnos v sociální oblasti ve výši 200 tisíc korun.

účastníků → *účas_niků*

Soutěžilo se v pěti kategoriích, do kterých se přihlásilo celkem 91 účasníků.

veřejnost → *veřejnos_*

(...) do projektu se chystá zapojit i veřejnos.

V jedné z vět jsem narazila také slovo, v němž elize konsonantu *t* na konci slova způsobila změnu významu slova a celkově pak věta působila komickým dojmem. Jednalo se o slovo *místo*. Příkladovou větu uvádím níže.

míst → *mís_*

Policejní hlídky mají příkaz je z těchto mís nekompromisně vykazovat pod hrozbou pokuty.

Ve zpravodajské relaci ze 2. 2. 2012 v 11:00 jsem natrefila v jedné ze zpráv hned na tři různá slova, v nichž došlo k elizi hlásky *t*. Považuji to za frekventovaný výskyt v rámci jedné zprávy, uvádím ji níže.

šetřit → *šetři_*

procent → *procen_*

snížit → *sníži_*

Městská policie v Turnově musí šetří. Přestože strážníci dostali na letošní rok více peněz než loni, mají náklady na provoz sníži o pět procent.

M

Jak jsem již zmínila, ve zprávách relací RCL docházelo ve zvukové segmentální rovině také k elizi hlásky *m*. A to například na koncích slov – v pronominech.

k nim → *k ni_*

Kromě základních a mateřských škol k ni patří například také Muzeum Českého ráje anebo hrad Valdštejn.

na něm → *na ně_*

Po dokončení Krakonoše ho místní hasiči kropí vodou, aby na něm vznikla ledová krusta.

Uvádím též případ úplného vypuštění fonému *m* při artikulaci v substantivu, uprostřed slova.

teploměr → *teplo_ěr*

[teplomňer] → [teploňer]

Na Liberecku máme slunečno a teploněr ukazuje mínus (...)

Analýzami zvukové roviny jsem postihla také případ, kdy ve slovesu došlo k elizi hlásky *m*, a to na konci slova.

mám → *má_*

Má pro vás sportovní pozvánku do Hamru na Jizeře.

Aby byl výčet zkoumaných slov, u nichž docházelo k elizi hlásky *m* kompletní, přidávám ještě příklad oslabené artikulace fonému *m* v adverbialním slově *kolem*. Zde došlo k implicitní výslovnosti – foném *m* zazněl, ale ne zcela přesně artikulovaný. Zapříčinila to nedbalost moderátorky dané zpravodajské relace.

kolem → *kole^m*

Odpolední teploty se budou pohybovat kole^m nuly.

V

Při zvukových analýzách jsem se věnovala také elizi fonému *v*, k níž docházelo v následujících případech.

všechny → *_šechny*

V areálech jsou až na malé výjimky v provozu šechny vleky.

vztahující se k ... → *[stahující] se k ...*

Vznikající muzeum má zájem o předměty, dokumenty, dopisy i fotografie, stahující se nějakým způsobem k historii města.

Výslovnost konsonantu j

Při rozborech zvukové roviny mluvených projevů moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec jsem se stejně jako u Českého rozhlasu Sever zaměřila také na výslovnost fonému *j*. Ve tvarech pomocného slovesa *být* se výslovnost *j* ve veřejných mluvených projevech (na rozhlasových stanicích) považuje za hyperkorektní. Moderátorky zpravodajských relací Radia Contact Liberec foném *j* většinou ve tvarech slovesa *být* artikulují.

Např.:

Podrobnosti o možné účasti na burze jsou uvedené na oficiálních stránkách města Mimoň (...)

Neprůjezdné jsou také některé úseky na silnicích druhé a třetí třídy.

Další taková setkání jsou naplánovaná na každou první středu v měsíci.

Narazila jsem také na případ, kdy foném *j* zprávařka relace neartikulovala. V tomto případě je nevyslovení fonému *j* v pořádku, protože se nachází uprostřed výpovědi. Takováto výslovnostní podoba je v současné době ve veřejných mluvených projevech vyžadována. Výjimkou by bylo sloveso *být* v přítomném čase na začátku promluvového úseku, to se foném *j* musí plně artikulovat.

Na Jablonecku sou v provozu všechny skiareály a sjezdovky.

11.1.2 Suprasegmentální rovina

V této kapitole se věnuji popisu rozebíraných jevů roviny suprasegmentální – mluvnímu tempu, členění výpovědí, frázování, slovnímu a větnému přízvuku, intonaci a též přeroknutím, nesrozumitelnostem či zkomolením slov, které jsem v projevech moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec analýzami zaznamenala. V suprasegmentální rovině akcentuji rozbor intonačního ztvárnění mluvy moderátorek.

11.1.2.1 Mluvní tempo

Stejně tak, jak jsem se věnovala otázce mluvního tempa u rozborů zvukových kvalit mluvených projevů moderátorek ČRo Sever, i u mluvených projevů moderátorek RCL sleduji, zda mluvní tempo ovlivňuje segmentální zvukovou rovinu jejich řeči. Mluvní tempo moderátorek zpravodajství RCL bylo většinou optimální a přiměřené, v některých zpravodajských relacích bylo ale vyšší, tudíž někdy způsobilo přeroknutí nebo mělo výrazný vliv na kvalitu a kvantitu artikulovaných vokálů a konsonantů.

11.1.2.2 Členění výpovědí

Do suprasegmentální části zvukové roviny spadá také členění výpovědí. I to bylo předmětem zvukových rozborů mluvených projevů moderátorek Radia Contact Liberec. Poslechem jsem zjišťovala, zda zprávařky RCL člení výpovědi intonačními předěly na přízvukové takty. Zkoumala jsem frázování v jejich projevu. Zaměřila jsem se na to, zda frázováním členily výpovědi na logické celky a také to, jestli vhodně umísťovaly intonační předěly.

Zaměřila jsem se na nesprávné, nevhodné umístění intonačních předělů, které tak mohlo změnit smysl výpovědi (zprávy).

Frázování

Jak jsem již uvedla, frázování je významové rozdělení výpovědi na logické celky, kratší úseky za pomoci intonačních předělů. V mluvených projevech moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec jsem se zaměřila hlavně na nevhodné umístění intonačních předělů. Chybné frázování totiž může změnit smysl výpovědi, minimálně však může znesnadnit recipientovi sdělení poslech zpravodajské relace a porozumění sdělovanému.

Intonační předěl značím symbolem |.

V mluvených projevech zprávařek RCL jsem narazila na případ, kdy měl být v promluvě umístěn intonační předěl, a nebyl. Absence intonačního předělu zde znamenala změnu smyslu výpovědi. K této závažné chybě ve frázování došlo v první zprávě zpravodajské relace RCL z 31. 1. 2012 v 11:00.

Podle ředitele liberecké pobočky společnosti se letos | s ohledem na nedostatek peněz | se zahájením další stavby v našem kraji nepočítá.

Takto umístila intonační předěly zprávařka dané relace Věra Baumgartnerová. Vzhledem k faktu, že nefrázovala správně, a že příklonku *se* spojila s následujícím slovem *letos*, došlo k následujícímu významovému posunu. Posлуhač by mohl větu pochopit takto:

Podle ředitele liberecké pobočky společnosti Seletos, s ohledem na nedostatek peněz, se zahájením další větší stavby v našem kraji nepočítá.

Správné frázování příkladové věty by mělo obsahovat ještě jeden intonační předěl.

Podle ředitele liberecké pobočky společnosti | se letos | s ohledem na nedostatek peněz | se zahájením další stavby v našem kraji nepočítá.

Při analýzách frázování moderátorek zpravodajství RCL jsem zjistila, že v některých větách umisťují zprávařky intonační předěly příliš často. Například v „uvítací“ větě před

zpravodajskou relací ze dne 20. 1. 2012 (14:00) „roztrhala“ Monika Braunová krátkou sentenci do čtyř celků.

Dobrý den | a pěkný poslech | regionálních zpráv | vám přeje Monika Braunová.

Ještě výraznějším příkladem nadužívání intonačních předělů by mohla být hned první věta první zprávy z téže zpravodajské relace.

Desetiletý průzkum | v rámci euroregionu Nisa | potvrdil, | že život na české straně | je lepší | než na polské | či německé.

Do této jedné věty umístila zprávařka hned šest intonačních předělů. Takové frázování neodpovídá přirozené modulaci mluvených projevů a na posluchače může působit rušivým dojmem.

Ve stejné zpravodajské relaci jsem narazila na nevhodné umístění intonačních předělů, například v následující větě se jedná o první intonační předěl. Jeho umístěním byla narušena sémantická stránka věty.

(V Mimoni se mohou pyšnit novou alejí.) Ta je v lokalitě | mezi ulicemi Jiráskova a Sokolská | podél chodníku u školy Mírová.

Při svých analýzách jsem narazila na další chybně umístěné intonační předěly.

V následující větě je nesprávně užitý první intonační předěl.

Vznikající | muzeum má zájem o předměty, | dokumenty, | dopisy a fotografie, | vztahující se nějakým způsobem k historii města.

Nesprávné intonační členění (opět se jedná o první předěl) je i v následující sentenci.

Místní odbor | životního prostředí | pro tuto část města vybral stromy s nižší korunou | a výškou maximálně do osmi metrů.

Do třetice uvádím příkladovou větu, v níž je chybně užit první intonační předěl.

Projekt | z pětadesáti procent financuje evropský sociální fond.

K problému nadužívání intonačních předělů došlo i ve zprávě zpravodajské relace z 30. 1. 2012 (11:00). I v tomto případě může chybné frázování znesnadnit orientaci posluchače v mluveném projevu.

Jablonecké putování | neboli Herní knížka | s dvaceti příběhy | a drobnými úkoly, | vztaženými k putovním místům, | získalo totiž druhé místo.

Samozřejmě ne vždy užívaly zprávařky Radia Contact Liberec intonační předěly nevhodně. Uvádím proto také příklady správného umístění intonačních předělů ve větách.

V Hrádku nad Nisou | se podařilo díky mírnému průběhu letošní zimy | značně pokročit v opravách komunikací | poškozených povodněmi.

Na novoborském městském úřadu | již třetím rokem úspěšně funguje Egon centrum. V něm se zdarma vzdělávají úředníci, | aby se zvýšila kvalita a efektivita jejich práce | při styku s občany.

Uvádím též příklady správného frázování čtených headlineů zpráv:

V Hrádku nad Nisou | se podařilo pokročit na opravách silnic

V Jablonci nad Nisou | zabodovali v soutěži cestovního ruchu

Na Liberecku je jasno | a minus pět stupňů

11.1.2.3 Slovní přízvuk

Na suprasegmentální úrovni zvukové roviny mluvených projevů moderátorek zpravodajství RCL jsem v rámci strukturní úrovně slova zkoumala také realizaci slovního přízvuku. Přízvuk slovní bývá umístěn v češtině na první slabice slova. U slovního přízvuku jsem se stejně jako u zvukových rozborů projevů zprávařek ČRo Sever zabývala i u mluvy zprávařek RCL přízvukování předložek.

Můžu konstatovat, že zprávařky správně umisťují přízvuk na předložku. V předložkovém slovním spojení na sebe přízvuk přebírá prepozice, druhé slovo tedy přízvuk ztrácí. Nyní uvádím příklady správného slovního přízvuku v předložkových spojeních.

Přízvukovanou prepozici jsem vyznačila tučně, celé předložkové spojení jsem označila podtržítkem.

Skončil přízvuk v euroregionu Nisa

Na Jablonecku jsou všechny lyžařské areály v provozu

V Hrádku nad Nisou se podařilo pokročit na opravách silnic

Díky lepšímu napojení na hustou silniční síť je zde také pohodlnější cesta do zaměstnání a školy.

Při požárech v loňském roce bylo zraněno osmdesát šest osob a šest jich zemřelo.

Práce na soše letos znesnadňovaly silné mrazy.

11.1.2.4 Větný přízvuk

Analýzami zvukové roviny moderátorek zpravodajství v Radiu Contact Liberec jsem rozebírala také přízvuk větný. Jak jsem se již zmínila u ČRo Sever, větný přízvuk je zvýraznění určitého slova věty. Slovo, na němž stojí větný přízvuk, je vždy přízvukováno z určitého důvodu, třeba protože je ve větě důležité, tudíž je potřeba jej zdůraznit. V následujících řádcích uvádím, jak užívají větného přízvuku ve svých mluvených projevech moderátorky zpravodajství RCL.

Zjistila jsem, že větný přízvuk je v projevech moderátorek zpravodajství RCL v některých případech nadužíván, což může posluchačům zpravodajských relací znesnadnit orientaci v informacích při poslechu zpráv. Níže uvádím příklady zpráv, v nichž jsem slovo zvýrazněné větným přízvukem, označila podtržítkem.

Zaznamenala jsem nadužívání větného přízvuku. V těchto případech se nachází větný přízvuk většinou před intonačním předělem, celkově pak mluvený projev působí nepřírozně, až strojově.

V Hrádku nad Nisou v Bráně Trojzemí připravují výstavu Zaprášená minulost. Sestavit ji chce z exponátů ukrytých na půdách a ve sklepích na Hrádecku a do projektu se chystá zapojit i veřejnost. Vznikající muzeum má zájem o předměty, dokumenty, dopisy i fotografie,

vztahující se nějakým způsobem k historii města. Zájemci, kteří chtějí muzeu nabídnout exponáty, mohou kontaktovat pracovníky v Bráně Trojzemí.

V Libereckém kraji bylo loni ohlášeno celkem devět set devatenáct požárů. Přímá škoda se dostala v roce 2011 přes částku 86 milionů korun a hasičům se podařilo uchránit majetek v hodnotě téměř 480 milionů. Při požárech také zachránili 62 osob. 177 lidí bylo z hořících objektů evakuováno. Při požárech v loňském roce bylo zraněno 86 osob a 6 jich zemřelo.

Ve výše uvedené zprávě se větným přízvukováním číselných údajů stává projev monotónním. Nyní příklady správného a vhodného umístění větného přízvuku, například v headlinech:

Na Liberecku je jasno a mínus pět stupňů

V Jablonci možná bude krajský depozitář uměleckých děl

Teploty se pohybují kolem jednoho stupně

V Jilemnici opět vyrostl sněhový Krakonoš. Sněhovou stavbu na náměstí musela povolit radnice a k navršení asi tak 7 metrové hromady sněhu pomohlo nákladní auto a také bagr. Práce na soše letos znesnadňovaly silné mrazy. Sníh je špatný, dělaly se hroudy a byl přemrzlý. Proto musel letos autor sněhového díla použít silu a také sekyrky. Po dokončení Krakonoše ho místní hasiči kropí vodou, aby na něm vznikla ledová krusta. Díky ní lépe odolává počasí i vandalům.

11.1.2.5 Intonace

Co se týče zvukové stránky mluvených projevů moderátorek Radia Contact Liberec, sledovala jsem podrobně také melodický průběh jejich řeči, intonační kvality jejich mluvy. Pracuji s pojmy kadence a polokadence, což jsou označení pro funkční melodická schémata. Zaměřila jsem se především na to, zda zprávařky RCL správně intonují na koncích větných úseků, tedy zda používají kadenci klesavou na konci věty. Pozorovala jsem též užívání polokadencí v průběhu vět. Poslechem zvukových nahrávek a analýzami jsem postihla následující.

<u>Kadence klesavá</u>	\\
<u>Polokadence klesavá</u>	\
<u>Polokadence stoupavá</u>	/

Moderátorky zpravodajských relací Radia Contact Liberec špatně pracují s klesavou kadencí na koncích výpovědí, respektive tuto koncovou kadencí málokdy užijí. Většinou se uchylují k takzvané „trojkadenci“. Pro jejich způsob melodického ukončování větných úseků neexistuje v odborné literatuře pojmenování. Abych měla oporu odborné literatury, podívala jsem se na tuto problematiku do České výslovnostní normy Jiřiny Hůrkové, která se mj. zmiňuje o odchylkách od normativní podoby kadencí. „*Přes bohatou variabilnost a rozmanitost intonačních kadencí se v mluvených projevech setkáváme (...) s některými odchylkami od jejich základních typů i v neutrálních veřejných projevech spisovných, kde se tyto odchylky pociťují jako velmi rušivé.*“¹³⁴ Jak uvádí Hůrková, „*základní intonační průběh české oznamovací věty je klesavý. V zvukových podobách, které se odchylují od normy, poslední slabika koncového větného úseku mírně stoupá, a to bez ohledu na to, zda jde o slovo dvojslabičné, tří- nebo víceslabičné.*“¹³⁵

Pro představu uvádím graficky znázorněný příklad správné a nesprávné koncové kadence klesavé. Větu jsem vybrala ze třetí zprávy zpravodajské relace RCL ze 31. 1. 2012 (11:00). Zaměřuji se na realizaci melodie v posledních třech slovech věty.

Špatně:

Doplnit materiál do kufrů si mohou na jakémkoli stanovišti zdravotnické záchranné služby.

— — —

Správně:

Doplnit materiál do kufrů si mohou na jakémkoli stanovišti zdravotnické záchranné služby.

— — —

Při správné realizaci koncové kadence melodie ve zvukové realizaci posledních slov věty klesá. Všechny tři moderátorky zpravodajství RCL se ve většině případů odchylují od normativní podoby kadencí klesavých aplikováním tzv. trojkadencí. Při „trojkadencích“

¹³⁴ HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995, s. 46.

¹³⁵ Tamtéž, s. 46–47.

dochází k chybné intonaci – melodie je realizována na posledních třech slovech věty a není opodstatněná. Tato intonace může svým melodickým průběhem připomínat jakousi „průvodcovskou dikci“, která je též nesprávná, nenoremní a bohužel, ve veřejných mluvených projevech dnes již běžná. Zprávařky tedy namísto kadence klesavé uzavírají své výpovědi mechanicky řazenou melodií. Přidávám další příklady nesprávné intonace na koncích vět.

... si zúčastnění policisté mohli vyzkoušet na simulované nehodě motocyklisty.

— — —

Někdy se tato nesprávná „trojkadence“ realizuje na třech slabikách posledního slova věty, například:

... život na české straně je lepší než na polské či německé.

— —

... například fyziologický roztok, obinadla, sadu fixačních krčních límců či termo přikrývku.

— —

Jednoduše by se dalo říci, že moderátorky zpravodajství RCL často „neklesají do tečky“. V rozebíraných zprávách jsem ale také narazila na věty, u nichž byla správně použita koncová kadence klesavá, například ve zpravodajské relaci ze 31. 1. 2012 (11:00), v první a čtvrté zprávě.

Nezačne ani několikrát odložená poslední etapa nové silnice z Jablonce do Liberce.

— — — —

... na ni ale vydá kolem 12 milionů na přípravné práce.

— — — — —

A sněhová přikrývka se postupně stabilizuje.

— — — — —

Nyní okomentuji výsledky analýz zvukové roviny zaměřené na užívání polokadencí stoupavých a klesavých ve větách. Moderátorky zpravodajství RCL užívají tyto polokadence ve svých projevech často nesprávně. Navíc nadužívání intonačních předělů způsobuje „roztříštěnost“ mluvy, mechanické vyznění projevu, nepřirozenost. Například:

Dobrý den / a pěkný poslech / regionálních zpráv / vám přeje Monika Braunová

Desetiletý průzkum / v rámci euroregionu Nisa / potvrdil, / že život na české straně / je lepší, / než na polské / či německé.

Ve výše uvedených větách je sice polokadence stoupavá užitá vhodně, ale jak jsem již zmínila, nadužitím intonačním předělů působí projev nepřírozně a mechanicky.

Při poslechu zvukových nahrávek jsem narazila na nesprávné užití polokadence klesavé, na místech, kde měla být užitá polokadence stoupavá. Například:

K dalšímu přípravnému zápasu si jablonecký starší dorost zajel do Prahy Šeberova, \ kde se utkal s týmem Bohemians 1905. Ve vyrovnaném utkání se nakonec radovali domácí, \ kteří o vítězství dva jedna rozhodli na počátku druhého poločasu.

Slovan Liberec neuspěl \ o vikendu ve finále Tipsport ligy.

Míří ke kladenským Rytířům, \ kde bude hostovat do 30. 4. 2012.

Na druhou stranu jsem narazila na případ, kdy zprávařka RCL prokázala schopnost umístit polokadenci klesavou oprávněně, vhodně – například za název akce (Den starosty) v následující větě.

Den starosty \ má posloužit obyvatelům města k přednesení problému...

V následujících větách zpráv byly kadence klesavé na koncích vět i polokadence stoupavé ve větách užitý správně.

*Na Liberecku / je jasno a minus pět stupňů, / i nadále si užijeme sluníčka, / odpoledne bude totiž většinou jasno až polojasno / a teploty se mají pohybovat mezi minus třemi / a plus jedním stupněm. *

*V Jilemnici opět vyrostl sněhový Krakonoš. *

*V Novém Boru / budou i letos pokračovat / Dny starosty. *

*Zájemci, / kteří chtějí muzeu nabídnout exponáty, / mohou kontaktovat pracovníky v Bráně Trojzemí. *

*V Hrádku nad Nisou / se podařilo díky mírnému průběhu letošní zimy / značně pokročit v opravách komunikací / poškozených povodněmi. *

11.1.3 Ostatní jevy

11.1.3.1 Přereknutí, nesrozumitelnost, zkomolení slov

Vysoké mluvní tempo, nedbalá či nesprávná artikulace, nebo jen přehlédnutí a chvilková nepozornost – všechny tyto faktory mohly být příčinou přereknutí, zkomolení slov či nesrozumitelnosti v mluvených projevech moderátorek zpravodajských relací Radia Contact Liberec.

V následující větě došlo k přereknutí nejspíš vinou nepozornosti. Místo *pokročit* tak zprávařka vyslovila *pokořit*, což by mohlo mít v celkovém důsledku komické vyznění, kdyby se moderátorka neopravila.

pokročit → pokořit

*V Hrádku nad Nisou se podařilo díky mírnému průběhu letošní zimy značně **pokořit** (pokročit) v opravách komunikací poškozených povodněmi.*

Ve zpravodajské relaci ze 14. 2. 2012 (14:00) jsem ve zprávě ze sportu narazila na nesprávnou artikulaci slova *badminton*. Moderátorka relace slovo zkomolila a vyslovila [bedbinton] místo [bedminton]. Řekla bych, že nesprávná výslovnost slova badminton již přešla do úzu a málokdo dnes ví, jak se tento sport správně nazývá.

badminton → badbinton

[bedminton] → [bedbinton]

Od pátku do neděle se odehrálo v Plzni za pořadatelství Sokola Plzeň Doubravka Mistrovství České republiky jednotlivců dospělých v badbintonu.

C → Č

Důsledkem jakési „zbrklosti“ či přehlédnutí pak bylo v jednom případě nesprávné artikulování, přereknutí u adjektivního slova *běžecká*.

běžecká → běžecká

V sobotu v deset hodin dopoledne se bude skákat na Ještědu a ve třináct třicet navazuje běžecká část ve Vestci.

V jednom případě jsem analýzami postihla případ, kdy se moderátorka zpravodajské relace RCL dopustila přereknutí kvůli tomu, že při artikulaci jednoho slova už sledovala slovo následující. Výše uvádím příklad – adjektivum *běžecká* bylo artikulováno jako [bježecká]. Jak jsem již uvedla, myslím, že se tak stalo z důvodu sledování dalšího slova (*část*), které začíná na písmeno č.

11.2 Shrnutí výsledků analýzy zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství RCL

Závěrem kapitoly věnující se analýzám zvukové roviny mluvených projevů moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec přináším celkové shrnutí pozorovaných jevů. V segmentální rovině jsem nejdříve pozorovala tendence k otevřené výslovnosti vokálů, vysledovala jsem několik případů rozšířených vokálů *z i, y* na *e*, nenarazila jsem však na žádný případ zúžené výslovnosti u vokálů. Tyto vesměs příznivé výsledky pozorování kvalit vokálů v mluvených projevech moderátorek RCL svědčí o pečlivé artikulaci vokálů, která přispívá ke kultivovanosti projevu.

Kvantita vokálů byla také předmětem mých analýz v segmentální rovině, našla jsem jeden případ krácení a jeden případ dloužení vokálu ve zprávách relací RCL. Odchytky od kvantity vokálů tedy nebyly nijak frekventované, a to je pozitivní. Sledovala jsem také, zda u vokálů nedošlo k úplnému vypuštění, tedy k elizi. V mluvených projevech zprávařek RCL jsem nezaznamenala jedinou elizi vokálu, což dokladuje pečlivou výslovnost zprávařek. V numeráliích *sedm, osm* jsem poslechem zvukových nahrávek analyzovala zvukovou realizaci těchto číslovek. Zprávařky v těchto slovech artikulují u vprostřed slova, to ale neodporuje výslovnostní normě.

U konsonantů jsem se v první řadě věnovala asimilaci artikulační, při níž oslabením artikulace docházelo k asimilaci konsonanty. Napočítala jsem necelou desítku těchto asimilací, což není nijak vysoké číslo. Oslabená, nedbalá artikulace však nepříznivě ovlivňuje celkovou kultivovanost mluveného projevu. Dalším sledovaným bodem byla elize konsonantů. Vysledovala jsem úplné vypouštění souhlásek *v, m, t*, přičemž nejčastější byla elize konsonantu *t*. Především na koncích slov – číslovek – neartikulovaly moderátorky zpravodajství souhlásku *t*. Sledovala jsem též výslovnost fonému *j* v pomocných tvarech slovesa být. V naprosté většině případů zprávařky RCL foném *j* artikulují, což může na některé posluchače působit „zastarale“, hyperkorektně. Jednou se naopak nevyslovením fonému *j* zprávařka dopustila porušení výslovnostní normy, což jistě snižuje úroveň kultivovanosti projevu.

V rámci suprasegmentální roviny jsem rozebírala mluvní tempo, členění výpovědí, frázování, větný a slovní přízvuk a intonaci. Mluvní tempo moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec nebylo většinou nijak neúměrně vysoké. Přesto někdy mělo vliv na segmentální jednotku – na nesprávnou artikulaci vokálů a konsonantů. Velmi podrobně jsem analyzovala členění výpovědí pomocí intonační předělů. Došla jsem k závěru, že zprávařky RCL nadužívají frázování, které je často chybné. Nadměrným umístěním intonačních předělů do svých projevů tak narušují přirozené vyznění svých promluv. Ty potom působí strojeně. Navíc jsem zaznamenala několik případů špatného frázování, kdy nesprávné umístění intonačních předělů narušilo sémantickou stavbu věty, a mohlo tak posluchačům znesnadnit porozumění obsahu zpráv.

Dále jsem se zaměřila na přízvuk slovní a větný. U slovního přízvuku jsem vypožorovala správné přízvukování předložkových spojení a u větného přízvuku v mluvě zprávařek RCL mohu konstatovat jeho nadužívání. Zprávařky RCL tedy „nejdou po smyslu“ sdělovaného, nezvýrazňují větným přízvukem pouze nejdůležitější slova vět. Ve zvukové realizaci promluv pak nadužívání větného přízvuku působí celkově monotónně, mechanicky a neprofesionálně. To má velký vliv na snížení celkové kultivovanosti projevů moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec. Poměrně podrobně jsem analyzovala také melodický průběh výpovědí. Mluvené projevy zprávařek RCL jsou dle mého názoru intonačně nevyzrálé. Zprávařky RCL se totiž často uchylují k mechanickému čtení zpráv, k takzvané „trojkadenci“ na koncích vět a k průvodcovské dikci, která je nenormální. Správně používají koncovou klesavou kadenci velmi zřídka. V mluvě zprávařek Radia Contact Liberec je velmi časté také špatné užívání klesavých polokadencí ve větách. Prohřešky vůči melodickému ztvárnění mluvy a intonační nepřesnosti mají největší, negativní vliv na celkovou úroveň mluvených projevů moderátorek zpravodajství RCL.

Celkově působí zvuková realizace mluvených projevů moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec nejistě, rozkolísaně a troufám si tvrdit, že také neprofesionálně. Na kultivovanost jejich projevů má ze zvukové roviny největší vliv především (ve většině případů) nadužívání intonačních předělů, občasné nevhodné frázování a nesprávné užívání polokadencí a kadencí.

11.3 Analýza lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství RCL

V následujících odstavcích této kapitoly pojednávám o vybraných lexikálních prostředcích, které se objevují v mluvě moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec. Stejně jako u analýz textů zpravodajství ČRo Sever i zde se věnuji devateru jevů lexikální roviny zpráv. Jak jsem zmínila v jedné z předchozích kapitol, abych mohla přistoupit k analýze užívaných slov, musela jsem nejdříve zvukové záznamy desíti různých zpravodajských relací transkribovat do textové podoby.

11.3.1 Opakování slovních výrazů, synonyma

V lexikální rovině mluvených projevů zpravodajství jsem se zaměřila v první řadě na opakující se slova. V jedné zpravodajské relaci RCL se objevilo sousloví *i letos* v úvodu dvou po sobě následujících zpráv: *I letos se na Malé Skále uskuteční...*, *V Turnově proběhne i letos...*

Narazila jsem také na opakování atributů v rámci textu jedné zprávy – *ledová skluzavka*, *ledové kluziště*. Atribut kongruentní bych zaměnila na atribut nekongruentní – *skluzavka z ledu*, čímž by se vyřešil problém opakování přívlastku.

Často se opakovalo také substantivum *strážníci*. V rámci jedné relace se toto podstatné jméno objevilo ve třech zprávách z pěti, přičemž zprávařka nepoužila jiný ekvivalent pro označení *strážníka* (např.: *policista*, *příslušník městské policie* atd.).

Zaznamenala jsem též frekventovaný výskyt vytykáací částice *i*. Např.: *následovat je bude i letošní mládě, jsou tu připraveni otevřít na noc i nízkoprahové denní centrum, stejný počet volných nájemních bytů má Česká Lípa i v nových domech, město dosáhne energetických, a tím i finančních úspor, při venčení v centru i okrajových částech města. V oválném pouzdře je uložený fotoaparát s pohybovým čidlem, který se dá nastavit i na nahrávání videa. Výstupy z fotopasti mohou ihned odejít třeba i na mobilní telefon. (...)* V jednom případě se vytykáací partikule objevila hned šestkrát v rámci jedné relace.

V lexikální složce projevů moderátorek Radia Contact Liberec sice docházelo k opakování slov, na druhou stranu ale prokázaly zprávařky také schopnost užívání synonymních výrazů.

Například: *finanční grant / dotace*
policie / policejní hlídky
skulptury / sochy
hokejisté / bruslaři

11.3.2 Fráze

Při analýzách lexikální roviny projevu moderátorek zpravodajství RCL jsem zjistila mj. i to, že ve zkoumaných textech zpráv Radia Contact Liberec se objevilo pouze jedno frazeologické spojení slov. (V Jablonci nad Nisou **nasadili** technické služby **do boje** se sněhem veškerou techniku i pracovníky.) To je neočekávané vzhledem ke skutečnosti, že v žurnalistice se fráze a klišé objevují v hojně míře.

11.3.3 Metaforické výrazy

Dále jsem se věnovala vyhledávání metaforických lexikálních prostředků – substantiv, adjektiv a sloves. Nejprve uvádím příklady na metaforická slovesa:

V sobotu v 10 dopoledne se bude skákat na Ještědu...

Letošní zima stála město Jablonec nad Nisou jen v měsíci lednu osm milionů korun.

Město vyslyšelo prosby rodičů..., město chce mít jistotu..., silničáři bojují se sněhem, Liberecký kraj připravuje, reaguje na...

V Jablonci nad Nisou zabodovali v soutěži o Velkou cenu cestovního ruchu...

V Krkonoších panují převážně bezpečné podmínky...

Metaforická verba se objevovala i ve zprávách ze sportu: *utkáni startuje, (Dukla Liberec) přivítá Odolenou Vodu*

Mohu také uvést příklad užívání metaforických adjektiv: *atraktivního soupeře z Pardubic, atraktivní novinky* a následující sentenci. *Dotčené obce Kraj slíbil některé spoje do dotčených obcí vrátit.* Předkládám také ukázkou metaforického substantiva, na nějž jsem během lexikálních analýz textů zpráv Radia Contact Liberec narazila. Je jím slovo *úder*. *Utkání startuje úderem osmnácti třiceti.* "

A podobně jako ve zprávách ČRo Sever se i ve zprávách RCL objevovala metaforická propria: *Míří ke kladenským Rytířům*.

11.3.4 Opisná pojmenování

Opisná pojmenování se objevovala v textech zpráv také na Radiu Contact. Užíváním opisných pojmenování zprávařky předcházejí tomu, aby se slova opakovala. Narazila jsem na následující substantivní opisná pojmenování.

hokejisté Mladé Boleslavi / poslední tým tabulky
extraliga ledního hokeje / nejvyšší hokejová soutěž
azbest / rakovino tvorná látka
majitelé psů / pejskaři
psi / čtyřnozí miláčci.

Stejně jako u zpráv ČRo Sever jsem i ve zprávě z RCL zaznamenala opisné pojmenování pro město Liberec.

Místo něj poputuje pod Ještěd za stejných podmínek obránce Vladimír Rot.

11.3.5 Cizí slova

Poměrně frekventovaně se v textech zpráv RCL objevovala cizí slova. Některá slova cizího původu byla dle mého názoru užita náležitě. Například: *eurometropolitická Nisa, speedmetalová formace, traverz, depozitář, krusta, investice, fond, burza*. Slovo *traverz* uvádím ještě ve větě: *Traverz Kvůli zavátému tyčovému značení stále zůstává uzavřený traverz Sněžky z Růžovohorského sedla směrem na Obří hřeben*.

Tato slova by byla jen těžko nahraditelná jinými výrazy stejného významu a navíc jsou zmíněná slova v úzu, tudíž nemají recipienti zpravodajských relací problémy s jejich dekodováním.

V některých případech by se ale vyskytující se slova cizího původu dala nahradit jinými výrazy synonymního významu. Například:

Skulptury = sochy-sochařské výtvary, díla sochařů

Uvádím také příklady cizích proprií, které jsem během lexikálních analýz textů zaznamenala. Tyto výrazy se vztahují ke zprávám z kultury, označují totiž názvy kulturních institucí či uměleckých seskupení – *Theater Hoshausen, Avenue Sunrise*.

11.3.6 Nevhodně užitá lexikální výrazy

Na následujících několika řádcích zmíním lexikální výrazy, které byly ve zprávách rádia RCL užity nenáležitě. Jedná se například o výrazy lokační – *tu, tady* a lokační adjektiva – *místní*. Kupříkladu ve větě: *Pravidelně tady také upravují tratě Jizerské magistrály*. Raději bych použila lokační slovo *tam* (*Pravidelně tam také upravují tratě...*).

Velmi podobné je použití lokačního slova *tu*, které bych nahradila opět výrazem *tam*, nebo bych výraz lokace zcela vypustila či nahradila jiným slovem.

Např.: *...jsou tu připraveni otevřít na noc i nízkoprahové denní centrum. Tady přespí bezdomovci v improvizovaných podmínkách*. (formulace zprávařky RCL)

...jsou připraveni otevřít na noc i nízkoprahové denní centrum. V něm přespí bezdomovci v improvizovaných podmínkách. (upravené)

Nevhodně užitá slova lokační byla i v následující větě:

*Ve Smržovce ve skiareálu Kedr se zítra od třinácti hodin uskuteční zajímavá akce, při níž se po roce opět vrátí doboví lyžníci. Na **zdejší** svahu se bude...*

Slovo *zdejší* bych nahradila slovem *tamější*.

*Ve Smržovce ve skiareálu Kedr se zítra od třinácti hodin uskuteční zajímavá akce, při níž se po roce opět vrátí doboví lyžníci. Na **tamější** svahu se bude...*

V jedné ze sportovních zpráv jsem narazila na užití nevhodného lexikálního výrazu. Jedná se o slovo *změny* v následující větě: *Zápas pátého Liberce s posledním týmem tabulky začíná v 18.30 a my vás budeme o **změnách** informovat v našem vysílání*. Toto slovo bych nahradila zcela jiným souslovím, věta by tedy vypadala takto: *Zápas pátého Liberce s posledním týmem tabulky začíná v 18.30 a my vás budeme o **vývoji utkání** informovat v našem vysílání*.

Jako nevhodný lexikální výraz jsem označila i užití přívlastku *čerstvý* ve slovním spojení *čerstvé mládě*. Toto slovní spojení se objevilo ve větě: *Liberecká zoologická zahrada má **čerstvé mládě orlosupa bradatého***. Adjektivum *čerstvé* bych pozměnila na *nové*. Vzniklo by

tedy slovní spojení *nové mládě*. Nebo bych volila následující lexikální výrazy: *Liberecká zoologická zahrada má čerstvě narozené mládě orlosupa bradatého*.

Za nevhodné adjektivum považuji také slovo *menší* ve větě: *Na jaro ještě zbývají některé menší práce*. Tento adjektivní lexikální výraz bych nahradila slovem *drobný*. *Na jaro ještě zbývají některé drobné práce*.

Uvádím další příklad dle mého názoru nevhodně zvoleného slovního spojení. *Slavnostní otevření plánují už na tuto sobotu a kromě baru chtějí návštěvníkům nabídnout i vyžití na patnáct metrů vysoké ledové skluzavce nebo na ledovém kluzišti, které má být hned vedle iglú*. Slovo *vyžití* je dle mého názoru nevhodným lexikálním prostředkem v této větě. Vůbec celé slovní spojení *nabídnout vyžití* se mi zdá být nevhodné. Sentenci bych formulovala takto: *Návštěvníci si budou moci zabruslit na kluzišti nebo i vyzkoušet patnáct metrů vysokou skluzavku z ledu*.

Jako poslední nevhodně zvolené slovní spojení, na které jsem při analýzách textů zpráv Radia Contact Liberec narazila, uvádím *provozovatele auta*. To se objevilo ve větě: *Odtah vozidla se v takovém případě provede na náklady jeho provozovatele*. Substantivum *provozovatel* bych nahradila substantivem *majitel*. Vznikla by tedy věta: *Odtah vozidla se v takovém případě provede na náklady jeho majitele*.

11.3.7 Odborné výrazy

Je zajímavé, že při rozbořech textů zpráv RCL po lexikální stránce jsem nenašla žádné odborné termíny. Zprávačky Radia Contact Liberec nepracují dokonce ani s pojmem *bio* či *bio zátěž* ve zprávách o počasí.

11.3.8 Tzv. „zdůrazňovací slova“

Pro texty zpravodajství Radia Contact Liberec je po lexikální stránce charakteristické a frekventované užívání takzvaných „zdůrazňovacích slov“ jako například *především*, *také*. Aby tato zdůrazňovací slova ve větě správně fungovala, musí být správně umístěna před člen, který má být zdůrazněn. Ve většině případů užily zprávačky tato slova správně, například ve zprávě informující o investování finančních dotací.

Především na úhradu mezd včetně odvodů a pořízení ochranných pomůcek či pořízení odborné literatury pro osobní asistenty centra.

Ne vždy se ale zprávačkám RCL podařilo zdůrazňovací slovo správně umístit před člen, jež měl být zdůrazněn. Např.:

Při požárech také zachránili 62 osob.

V této větě bych zdůrazňovací slovo úplně vypustila vzhledem k tomu, že zpráva informovala o statistikách požárů a o úspěších regionálních hasičů z minulého roku.

Níže uvádím další dvě příkladové věty.

Pravidelně tady také upravují tratě Jizerské magistrály.

Obyvatelé se také dočkali nových oken a fasády.

V několika zprávách jsem sledovala opakování zdůrazňovacích slov. V rámci jedné zprávy se zdůrazňovací výraz opakoval dvakrát, a to ve dvou po sobě následujících větách. Níže uvádím příklady ze dvou různých zpráv.

*I letos se na Malé Skále uskuteční oblíbený hudební festival Benátská noc. A pomalu se plní seznam kapel, které se na pódiích představí. Po první potvrzené kapele, finských Avenue Sunrise, hlásí pořadatelé festivalu **také** další jméno. Přijede **také** německá speedmetalová formace. (...)*

*V Jilemnici opět vyrostl sněhový Krakonoš. Sněhovou stavbu na náměstí musela povolit radnice a k navržení asi tak sedmi metrové hromady sněhu pomohlo nákladní auto a **také** bagr. Práce na soše letos znesnadňovaly silné mrazy. Sníh je špatný, dělaly se hroudy a byl přemrzlý. Proto musel letos autor sněhového díla použít sílu a **také** sekyrky. (...)*

V jedné ze zpráv jsem zjistila užití dvou zdůrazňovacích slov za sebou. Uvádím zmíněnou větu.

*Kromě základních a mateřských škol k nim patří **například také** Muzeum Českého ráje aneb Hrad Valdštejn.*

Zdůrazňovací slova se objevovala i ve zprávách o počasí, což dokladuje následující věta.

Také odpoledne bude pěkně.

11.3.9 Zkratková slova

Z desíti sledovaných zpravodajských relací RCL, tedy z padesáti analyzovaných zpráv jsem na zkratková slova narazila jenom ve dvou zprávách. Obě dvě informovaly o sportovním dění. Jednalo se o zkratky sportovního klubu Technické univerzity a dalšího volejbalového klubu. Uvádím ve větách:

Mezi startujícími byli i hráči oddílu badmintonu VSK Slavia TU Liberec Hana Procházková (...)

VK Dukla Liberec hraje dnes v domácím prostředí další kolo Českého poháru.

V dalších zprávách se zkratková slova neobjevovala.

11.3.10 Zajímavosti

Závěrem kapitoly, v níž se věnuji výsledkům lexikálních analýz zpravodajství Radia Contact Liberec, bych ráda uvedla některé zajímavosti. V textech zpráv jsem zaznamenala dva výrazy vzniklé univerbizací. Jedná se o slova *předehřívák* a *íčko*. Příklady univerbizace jsem našla ve dvou různých zprávách.

Záplavy poničily hlavně výpustní objekt a takzvané předehříváky.

Pro všechny ostatní jsou sáčky k dostání na pokladně Městského úřadu Semily v budově staré radnice a v tehdejší městské íčku.

Těžko říci, zda posluchač bude vědět, co jsou *předehříváky*. S porozuměním slovu *íčko* by však neměl být problém, protože tento výraz již přešel do úzu a označuje informační centrum.

Další lexikální zvláštností textů zpráv Radia Contact Liberec byl výskyt složených slov. Objevilo se jich kolem desítky, uvádím některé z nich: *hupskoklet*, *paraslalom*, *fotopast*.

Na Jablonecku strážníci využívají fotopasti.

Na zdejší svahu se bude urputně zápolit ve třech klasických disciplínách, a sice v paraslalomu, sjezdu na dojezd a hupskokletu.

V předchozí kapitole jsem uvedla existující interní předpis ČRo Sever, tzv. „seznam zakázaných slov“. Některé výrazy, které nesmí používat zprávařky na Severu, se objevovaly v textech zpráv RCL. Například v Českém rozhlasu Sever zakázané sousloví „v rámci“ se ve zpravodajství RCL běžně používá. Např.: *Bílí tygři se v rámci 46. kola extraligy utkají už zítra v Tipsport areně...*

V rámci 41. kola přicestuje na sever atraktivní soupeř z Pardubic.

Jako poslední zajímavost bych ráda zmínila fakt, že pro moderátorky zpráv RCL je běžné používání souřadící spojky *či*. Její užívání v textech zpráv je v Českém rozhlasu Sever interním předpisem rovněž zakázáno.

11.4 Shrnutí výsledků analýzy lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství RCL

Moderátorky zpravodajství Radia Contact Liberec používají v mluvených projevech lexikální prostředky spisovného českého jazyka. Užívání spisovné češtiny není narušeno ani občasným užitím výrazů z nespisovné vrstvy české slovní zásoby, přestože by se to dalo na komerční rozhlasové stanici očekávat. Používaná lexika spisovné češtiny jsou v souladu s požadavkem na kultivovanost veřejných mluvených projevů. V souladu s kultivovaností však není způsob užívání některých lexikálních jevů, například lokačních a odborných výrazů nebo časté opakování některých pozorovaných slov. Celkově Lexikální rovina projevů moderátorek zpravodajských relací Radia Contact Liberec se mi celkově jeví jako lexikálně rozkolísaný, méně jazykově kultivovaný a nevyvážený celek. Myslím, že lexikální rovina mluvených projevů moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec by se nedala označit jako vzorová pro ostatní uživatele jazyka.

12. Srovnání zvukové a lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever a RCL

12.1 Srovnání zvukové roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever a RCL

Na několika následujících řádcích přináším komparaci roviny zvukové mluvených projevů moderátorek zpravodajství RCL a ČRo Sever. Na úrovni segmentální, tedy co se týče výzkumu kvantity a kvality vokálů a konsonantů, bych o něco lépe zhodnotila mluvený projev zprávařek Radia Contact Liberec. Zprávařky RCL neměly tak silné tendence k otevřené artikulaci vokálů jako zprávařky Českého rozhlasu Sever. V mluvě zprávařek ČRo Sever se rozšířené vokály objevovaly velmi často, narazila jsem i na případ zúžené výslovnosti vokálu. Nedbalá, otevřená artikulace samohlásek negativně ovlivňuje celkovou kvalitu mluveného projevu, jeho kultivovanost. Ani výslovnost konsonantů nebyla u zprávařek ČRo Sever zcela správná. Chybovaly v ní více než zprávařky RCL. Tyto odchylky od výslovnosti konsonantů byly zapříčiněny nedbalou artikulací. Jev elize konsonantů jsem pozorovala v projevech zprávařek obou regionálních rádií. Platí, že v projevech zprávařek obou rozhlasových stanic se nejvíce ve výslovnosti vypouští konsonant t, přičemž v číslovkách jako dvanáct, šest, šestnáct atd. více chybují moderátorky zpravodajství Radia Contact Liberec. Celkově vzato, lepší hodnocení na úrovni segmentální roviny bych přičetla moderátorkám zpravodajských relací Radia Contact Liberec.

Nedílnou součástí zvukové roviny mluvených projevů je ale také rovina suprasegmentální. Na úrovni suprasegmentální jsem ve zvukové realizaci mluvených projevů moderátorek zpravodajství obou regionálních rozhlasových stanic zkoumala mluvní tempo, členění výpovědí pomocí frázování a umíst'ování intonačních předělů, slovní a větný přízvuk a intonaci. Zprávařky ČRo Sever se více než zprávařky RCL uchylují k rychlému mluvnímu tempu. Celkově bych v průměru označila mluvní tempo zprávařek ČRo Sever za rychlejší než u moderátorek komerčního regionálního rádia. Příliš vysoké mluvní tempo ovlivňovalo segmentální rovinu (odchylky od kvality a kvantity vokálů, artikulaci konsonantů) mluvených projevů (viz výše). V členění výpovědí na logické celky pomocí frázování, umíst'ování intonačních předělů, v užívání slovního a větného přízvuku i v intonačním ztvárnění mluvených projevů jsou ale výrazně obratnější moderátorky zpravodajství Českého rozhlasu

Sever. Při členění výpovědi moderátorky zpráv ČRo Sever takzvaně „jdou po smyslu“ sdělovaného a umisťují intonační předěly tam, kde je to možné, logické a kde to nenaruší sémantickou stavbu věty. Zprávařky RCL naopak intonační předěly nadužívají, čímž vznikají krátké výpovědní úseky výrazně intonačně ohraničené, a mluva tak působí strojeně, nepřirozeně a silně odporuje kultivovanosti, která se od veřejného mluveného projevu očekává. Ve svých mluvených projevech pracují moderátorky zpravodajství Českého rozhlasu Sever se slovními i větnými přízvuky správným způsobem. Myslím, že za tím stojí dobrá příprava textů zpráv včetně vyznačení slovních a větných přízvuků ještě před samotným čtením. Adekvátní užívání přízvuku také přispívá k celkové kultivovanosti projevu moderátorek Českého rozhlasu Sever, zatímco moderátorky zpravodajství RCL nepracují s přízvukem větným zcela správně. Vzhledem k nadužívání intonačních předělů nadměrně užívají také větný přízvuk. Tyto tendence pak směřují k tomu, že jejich mluvený projev působí mechanicky, nikoliv přirozeně. A co se týče intonace – asi nejpodstatnější součást suprasegmentální jednotky zvukové roviny mluvených projevů – intonačně lépe ztvárněný mluvený projev mají moderátorky zpravodajství veřejnoprávní regionální rozhlasové stanice. Zprávařky ČRo Sever totiž správně užívají jak kadenci klesavých na koncích vět, tak polokadenci stoupavých či klesavých uvnitř vět. Správný melodický průběh jejich mluveného slova asi nejvýznamnější měrou přispívá k celkově profesionálnímu vyznění. Intonační průběh v projevech moderátorek zpravodajství RCL je naopak velmi často nesprávný. Zprávařky RCL často chybují v polokadenci klesavé, kterou ve větách realizují. Na koncích vět často chybují neuzítím klesavé kadence, ale umístěním tzv. „trojkadence“, která je odchylkou od normy. Zprávařky RCL nadužívají intonační prostředky, snad ve snaze změnit, ozvláštňit projev, učinit jej více dynamickým. Toto počínání ale vypovídá spíše o bezradnosti, odhlédnutí od obsahu sdělení. Projevy pak celkově působí velmi mechanicky, monotónně (opakující se průběh melodie). Mluvené projevy moderátorek zpravodajství Radia Contact Liberec jsou tedy podstatně vzdálené přirozenému mluvenému projevu, což je projevem nekultivovanosti.

Byť se na úrovni zkoumání segmentální zvukové roviny lépe jeví projev moderátorek zpravodajství RCL, v celkovém pohledu na zvukovou realizaci mluvených projevů bych lépe hodnotila mluvu zprávařek Českého rozhlasu Sever. Jejich mluvený projev je totiž na vyšší úrovni suprasegmentální, která je dle mého názoru důležitější. Posлуhač ji při recepci mluvených textů zpráv vnímá podstatněji než rovinu segmentální úrovně.

Myslím si, že k lepšímu hodnocení zvukové roviny mluvených projevů moderátorek zpravodajství veřejnoprávního regionálního rádia přispívá i několikrát zmiňovaný fakt, že zprávařky ČRo Sever několikrát ročně procházejí takzvaným hlasovým školením, při němž se klade důraz na správnost zvukové realizace mluveného projevu. Moderátorky zpravodajství Radia Contact Liberec nejsou podrobovány žádným podobným školením.

12.2 Srovnání lexikální roviny mluveného projevu moderátorek zpravodajství ČRo Sever a RCL

Na následujících řádcích shrnu výsledky analýz lexikální stránky zpráv na ČRo Sever a na RCL. Popíši rozdíly mezi hlavními vybranými zkoumanými jevy a zformuluji své názory na užívání lexika ve zprávách na jednotlivých stanicích.

Na nejvýraznější rozdíly mezi užíváním lexika ve zprávách na regionální veřejnoprávní a regionální komerční rozhlasové stanici jsem narazila v několika sledovaných jevech. Jsou jimi opakování slovních výrazů, užívání frází, nevhodně užívané lokační výrazy, používání odborných výrazů a užívání zdůrazňovacích slov. K opakování slov docházelo častěji ve zprávách RCL. K zajímavému závěru jsem došla v otázce používání frází – zprávařky ČRo Sever užívají fráze v každé relaci, kdežto na RCL se fráze neobjevila ani v jedné z deseti zkoumaných zpravodajských relací. Podstatným rozdílem v lexikální rovině zpravodajství mezi ČRo Sever a RCL bylo nevhodné užívání lokačních výrazů. Ty byly správně užívány pouze ve zpravodajských relacích ČRo Sever, kde byla lokační slova užitá vždy vhodně. Naopak ve zpravodajských relacích RCL byla lokační slova užitá ve většině případů chybně a navíc frekventovaněji než na ČRo Sever. Předmětem lexikálních analýz se staly i odborné výrazy, v jejichž užívání na RCL a ČRo je také podstatný rozdíl. Odborná slova se ve zpravodajství ČRo Sever používají, ne však příliš často, ve zprávách Radia Contact Liberec jsem nenašla jediný odborný výraz. Asi nejmarkantnější rozdíl v užívání lexika na porovnávaných regionálních stanicích jsem vysledovala u užívání takzvaných zdůrazňovacích slov. Nejenže na RCL zprávařky tato slova nadužívají, ale dokonce je často používají i nevhodně. Moderátorky zpravodajských relací na ČRo Sever užívají tato slova správně a v přiměřené míře.

V celkovém hodnocení analýz lexikální roviny zpravodajství na regionálním veřejnoprávním a regionálním komerčním rádiu si troufám tvrdit, že lépe „nakládají“ se slovy moderátorky zpravodajství veřejnoprávního Českého rozhlasu Sever. I díky výběru lexikálních prostředků, které se ve zprávách objevují, působí tyto zprávy dle mého názoru seriózněji a důvěryhodněji než na komerční rozhlasové stanici RCL.

13. Závěr

Cílem této práce bylo srovnání mluvy moderátorů zpravodajství po stránce zvukové a lexikální na odlišných typech regionálních rozhlasových stanic založené na výzkumu a jeho analýze. Ke srovnání jsem vybrala veřejnoprávní a komerční rádio libereckého regionu.

V praktické části jsem vycházela z dvaceti zvukových nahrávek zpravodajských relací těchto rádií, pořizovaných během ledna a února roku 2012. Po zahájení analýz lexikální a zvukové roviny mluvených projevů moderátorů zpravodajství jsem zjistila, že pořizovaný materiál bude dostatečně rozsáhlý, a proto byly vzhledem k plánovanému rozsahu práce k analýzám vybrány pouze dvě nejvíce signifikantní jazykové roviny (zvuková a lexikální).

Cílem této bakalářské práce nebyla kritika mluvených projevů konkrétních mluvčích, nýbrž snaha postihnout, komentovat a ukázat rozdíly mezi výkony v mluveném slově na dvou odlišných typech rozhlasových stanic, jednak co do druhů nedostatků a jednak co do jejich výraznosti ve zvukové a lexikální jazykové rovině.

V následujících odstavcích přináším shrnutí poznatků, k nimž jsem v rámci praktické části své bakalářské práce dospěla a vyjadřuji svůj názor na celkovou úroveň mluvených projevů moderátorů zpravodajství Českého rozhlasu Sever a Radia Contact Liberec.

Analýzy mluvených projevů po stránce zvukové ukázaly, že profesionálnější zvukovým ztvárněním mluvy se prezentují moderátoři zpravodajství Českého rozhlasu Sever. Výrazně nižší úroveň má zvuková rovina mluvených projevů moderátorů zpravodajství Radia Contact Liberec z několika důvodů. Na suprasegmentální úrovni zvukové roviny moderátoři zpravodajství RCL nevhodně pracují s členěním výpovědi (frázování, umístění intonačních předělů), se slovním a větným přízvukem, ale hlavně s intonací. Nesprávně intonačně ztvárněné výpovědi jsou určitě nejvýraznějším příkladem chybné práce moderátorů RCL se zvukovou rovinou mluvených projevů. Moderátoři zpravodajství RCL mají tendence vytvářet v melodickém průběhu svých projevů jakousi umělou dikci, tzv. „trojkadenci“, pro niž neexistuje pojmenování ani v odborné literatuře. Užíváním této nepřirozené dikce se možná

snaží své projevy ozvláštnit a přitáhnout posluchače, v celkovém důsledku však činí své projevy monotónními, odporujícími normě. Mluva moderátorů zpravodajství tak nepůsobí kultivovaně. Kladně bych zhodnotila zvukovou rovinu mluvených projevů moderátorů zpravodajství Českého rozhlasu Sever. Z výsledků rozborů zvukových nahrávek zpravodajství ČRo Sever na suprasegmentální úrovni vyplynulo, že práce moderátorů ČRo Sever s intonací, dělením výpovědi (frázování, intonační předěly) a se slovním a větným přízvukem, byla téměř bezchybná. Tím se podpořila kultivovanost jejich mluveného projevu. Dílčí výsledky analýzy zvukové roviny mluvených projevů moderátorů ČRo Sever ale ukázaly, že negativní vliv na celkovou kulturu jejich mluveného projevu má frekventovaná otevřená výslovnost vokálů i častá elize nebo oslabená artikulace konsonantů. Tyto odchylky od ortoepické normy mají negativní vliv na kulturu mluveného projevu a objevily se v nižší míře i v mluvě moderátorů Radia Contact Liberec. Segmentální zvukovou rovinu mluvených projevů bych tedy lépe zhodnotila u moderátorů zpravodajství RCL. Celkově bych jako profesionálnější zvukovou realizaci mluvených projevů označila mluvu moderátorů zpravodajství Českého rozhlasu Sever.

Dílčí analýzy lexikální roviny mluvených projevů moderátorů zpravodajství na regionálním veřejnoprávním a regionálním komerčním rádiu ukázaly, že na obou stanicích se pracuje s lexikálními prostředky spisovného českého jazyka, což je v souladu s požadavkem na kultivovanost mluvených projevů. V souladu s kultivovaností však není způsob užívání některých slov (např.: lokačních, odborných výrazů) ve zpravodajství Radia Contact Liberec. Lexikální rovině mluvených projevů moderátorů zpravodajství RCL bych vytkla také frekventované opakování různých lexikálních prostředků. Úroveň užívání lexika ve zpravodajských relacích byla na porovnávaných rozhlasových stanicích podobná. Vyšší míru kultivovanosti lexikální roviny mluvených projevů spatřuji u moderátorů zpráv Českého rozhlasu Sever. S lexikálními výrazy nakládají vhodně a k opakování slov v jejich mluvených projevech nedocházelo tak frekventovaně jako v mluvě moderátorů zpravodajství Radia Contact Liberec.

Výsledky analýz zvukové a lexikální roviny mluvených projevů na regionální veřejnoprávní a regionální komerční rozhlasové stanici celkově ukázaly, že je možné lépe ohodnotit

mluvené projevy moderátorů zpravodajství na veřejnoprávním rádiu. Tím se také potvrdila má hypotéza, že v současné praxi se kultivovanějším mluveným projevem se prezentují moderátoři zpráv Českého rozhlasu Sever. Nemohu tvrdit, že mluvený projev moderátorů zpravodajství Radia Contact Liberec působí ve funkci řečového vzoru vyloženě negativně, ale za společenský příkladnou bych jejich mluvu neoznačila. Ve funkci řečového vzoru pro současnou společnost by tedy mohla být mluva moderátorů zpravodajství regionálního veřejnoprávního rádia (ČRo Sever).

Pozitivně hodnotím výběr tématu své bakalářské práce, protože jejím zpracováním jsem lépe porozuměla zejména problematice zvukové roviny mluvených projevů, s níž jsem nebyla až doposud plně teoreticky a prakticky seznámena.

Závěrem uvádím, jakým směrem by se mohl text této práce dále ubírat. Pro komplexnost z hlediska jazykového bych v budoucnu práci ráda doplnila o morfologickou, syntaktickou a stylistickou rovinu.

14. Seznam zkratk

ČRo = Český rozhlas

RCL = Radio Contact Liberec

15. Seznam použité literatury

BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 212 s. ISBN 80-247-0868-X.

BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001. 391 s. ISBN 80-85947-67-6.

HÁJKOVÁ, Eva. *Český jazyk a kultura mluveného projevu*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2003. 48 s. Texty pro distanční vzdělávání. ISBN 80-7290-117-6 (brož.).

HŮRKOVÁ, Jiřina. *Kultura mluveného projevu: strategie umění komunikace*. 1. vyd. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1994. 24 s. Regis '94. ISBN 80-7068-087-3.

HŮRKOVÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995. 74 s. ISBN 80-85827-93-X.

DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. 292 s. ISBN 80-200-0617-6.

DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. 511 s. ISBN 978-80-246-1648-3.

HÁLA, Bohuslav; SOVÁK, Miloš. *Hlas, řeč, sluch: základy fonetiky a logopedie*. 4. vyd. Praha: SPN, 1962. 327 s.

HAUSENBLAS, Karel. *Výstavba jazykových projevů a styl*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1971. 184 s.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 208 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

KARLÍK, Petr et al. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: NLN, 2008. 799 s. ISBN 978-80-7106-980-5.

KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. 219 s. ISBN 80-244-0187-8.

OSVALDOVÁ, Barbora et al. *Zpravodajství v médiích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 155 s. ISBN 80-246-0248-2.

PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny: S obecným úvodem do problematiky oboru*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 366 s. ISBN 80-7066-843-1.

RUB-MOHL, Stephan. *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 292 s. ISBN 80-247-0158-8.

SVOZILOVÁ, Naďa. *Jak dnes píšeme / mluvíme a jak hřešíme proti dobré češtině: jazykové sloupky Literárních novin 1992–99*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 2000. 171 s. ISBN 80-86022-64-1.

ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava; HŮRKOVÁ, Jiřina. *Mluvený projev a přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985. 300 s.